

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA TRABZON'DA ÇIKARILAN RUS İŞGAL GAZETESİ
TRAPEZONDSKIY VOENNIY LİSTOK (1-125. SAYILAR / KASIM 1916 – MART 1917)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Atilla Ekrem YAVUZ

ARALIK - 2019

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA TRABZON'DA ÇIKARILAN RUS İŞGAL GAZETESİ
TRAPEZONDSKİY VOENNIY LİSTOK (1-125. SAYILAR / KASIM 1916 – MART 1917)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Atilla Ekrem YAVUZ

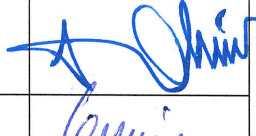
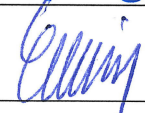

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ahmet KÖKSAL

ARALIK - 2019

TRABZON

ONAY

Atilla Ekrem YAVUZ tarafından hazırlanan Birinci Dünya Savaşı'nda Trabzon'da Çıkarılan Rus İşgal Gazetesi Trapezondskiy Voenniy Listok (1-125. Sayılar / Kasım 1916 – Mart 1917) adlı bu Çalışma 03.01.2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Anabilim dalında **yüksek lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ	Başkan	☒	☐	
Prof. Dr. Enis ŞAHİN	Üye	☒	☐	
Doç. Dr. Ahmet KÖKSAL	Üye	☒	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEŒ
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ-Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Atilla Ekrem YAVUZ

06.12.2019

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında Birinci Dünya Savaşı'nda Rus işgaline giren Trabzon'da Rus işgal güçleri tarafından çıkarılan “Трапезондский Военный Листок/ Trapezondskiy Voenniy Listok [Trabzon Askeri Gazetesi]” incelenmiştir. Çalışmada, Rus işgal idaresinin Trabzon'da gerçekleştirdiği uygulamalara dair zengin bir içeriğe sahip olan Trapezondskiy Voenniy Listok'un işgal dönemindeki işlevinin ortaya konması, Trabzon'un işgal dönemine dair önemli bir kaynak olan bu gazeteden elde edilen verilerin araştırmacıların istifadesine sunulması amaçlanmıştır.

Gazetenin elde edilmesi aşamasında meşakkatli çalışmalar yürütülmüştür. Gazetenin 500 sayfalık dijital kopyası, Rus arşivlerinden satın alınmıştır. KTÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü Öğretim Görevlisi Veysel Usta tarafından gazetenin koleksiyonuna ulaşılmaya gayret edilmiş, bazı sayıların Londra'daki British Museum ve Amerika'daki Kongre Kütüphanesi koleksiyonunda, büyük çoğunluğunun ise Rus arşivlerinde bulunduğu tespit edilmiştir. Bunun üzerine Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü'nden Prof. Dr. Alfina Sıbgatullina ile iletişim kurularak Eski Devlet Bakanı Faruk Nafiz Özak'ın maddi desteğiyle gazete kopyaları Türkiye'ye getirilmiştir. Bu tez çalışması kapsamında gazetenin 1-125 arası 94 sayısı incelenmiştir.

Bu çalışmanın konusunun seçiminden son aşamasına kadar ilgi ve desteğini esirgemeyen, değerli tavsiyeleri ile bana yol gösteren danışmanım Doç. Dr. Ahmet KÖKSAL'a, gazete koleksiyonunu paylaşan ve görüş önerileri ile destek veren Öğr. Gör. Veysel USTA'ya özellikle müteşekkirim. Tüm eğitim hayatım boyunca yanımda durarak maddi ve manevi her türlü desteklerini sunmuş olan aileme de ne kadar teşekkür etsem azdır.

Aralık, 2019

Atilla Ekrem YAVUZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
KISALTMALAR LİSTESİ	IX
GİRİŞ	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA TÜRK-RUS SAVAŞI VE TRABZON'UN İŞGAL EDİLMESİ	3-19
1.1. Osmanlı Devleti'nin Savaşa Giriş Süreci ve Rusya'ya Karşı Savaş İlan Etmesi.....	3
1.2. Trabzon'un İşgaline Kadar Türk-Rus Muharebeleri.....	7
1.3. Trabzon'un İşgali	13
1.3.1. İşgal Sonrası Trabzon'da Rus İdaresinin Tesisi.....	16

İKİNCİ BÖLÜM

2. İŞGAL DÖNEMİNDE TRABZON'DA ÇIKARILAN RUS GAZETESİ “ТРАПЕЗОНДСКИЙ ВОЕННЫЙ ЛИСТОК / TRAPEZONDSKIY VOENNIY LİSTOK [TRABZON ASKERİ GAZETESİ]”	20-34
2.1. Trapezondskiy Voenny Listok'un Genel Özellikleri	22
2.2. Rusya'da Sansür Yasası ve Trapezondskiy Voenny Listok'da Uygulanışı	24
2.3. Gazetede İdari Yazılar	27
2.3.1. Genel İdari Yazılar.....	27
2.4. Trapezondskiy Voenny Listok'da Araştırma Yazıları	31
2.4.1. Genel Araştırma Yazıları	31
2.5. Trapezondskiy Voenny Listok'da Birinci Dünya Savaşı.....	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TRAPEZONDSKIY VOENNIY LİSTOK'DA TRABZON'A İLİŞKİN KONULAR	35-47
3.1. Trapezondskiy Voenny Listok'da Trabzon'a İlişkin İdari Yazılar	35
3.2. Trabzon'a Dair Araştırma Yazıları	40
3.3. Trapezondskiy Voenny Listok'a Göre Trabzon'da Kurulan Dernekler.....	42
3.4. Trapezondskiy Voenny Listok'un “İlanlar” Bölümü	45
SONUÇ	48
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	52
EKLER.....	57
ÖZGEÇMİŞ.....	138

ÖZET

Osmanlı Devleti'ni Birinci Dünya Savaşı'na dâhil eden Karadeniz'deki Rus limanlarının bombalanması olayını takiben 1914 sonbaharında başlayan Türk-Rus savaşlarının ikinci yılında Türk Doğu Cephesi bozulmaya başlamış, 16 Şubat 1916'da Erzurum ve 18 Nisan 1916'da Trabzon gibi iki önemli Türk şehri Rus işgaline girmiştir. Trabzon'da hızla Rus idaresinin tesis edilmesi için harekete geçen Ruslar bir yandan bölgeyi askeri açıdan tahkim ederken öte yandan da Trabzon'un Rusya İmparatorluğu'na eklemlenmesi için çalışmalara başlamıştır.

Bu çalışmada 18 Nisan 1916'dan 24 Şubat 1918'e kadar Rus işgalinde kalan Trabzon'da Rusların çıkarmış olduğu “Трапезондский Военный Листок/ Trapezondskiy Voenniy Listok [Trabzon Askerî Gazetesi]” incelenmiştir. Sergey Rudolfoviç Mintslov tarafından gazetenin ilk sayısı 1 Kasım 1916'da çıkarılmış ve 2 Aralık 1917'ye kadar toplam 331 sayı yayınlanmıştır. Çalışma çerçevesinde elde bulunan 1-125 arası (31 sayı eksik olmak üzere) 94 sayı incelenmiştir. Gazetenin ilk sayısında yer alan ve gazetenin amaç ve kapsamını açıklayan giriş mahiyetindeki makaleye göre gazete, şehirdeki Rusları mevcut savaş hakkında bilgilendirmek ve Rus Kafkas Ordusu mensuplarının hatıralarına yer vermenin yanı sıra onları Trabzon bölgesinin geçmişi, bugünü, yaşamı ve gelenekleri konusunda da bilgilendirmek üzere yayın hayatına başlamıştır. Gazetede Trabzon özelinde ve Rusya genelinde politika, yönetim, hukuk, din, ekonomi, tarih, edebiyat, bayındırlık, sosyal dayanışma, sağlık ve eğitim alanlarında yapılan faaliyetlere ve Rusya'nın güncel idari sorunlarına dair zengin bir içerik mevcuttur.

Bu çalışma kapsamında haber, makale ve araştırma yazıları, ilanlar gibi gazeteye ait tüm içerik incelenmiş, böylece işgal idaresinin Trabzon'da ne tür faaliyetler gerçekleştirdiği, bu gazetenin işgal döneminde nasıl bir işlev gördüğü, nasıl bir yayın politikası takip ettiği ve ne tür bir içeriğe sahip olduğu sorularına yanıt aranmıştır. Gazetede yer alan içeriğin nasıl bir zemine oturduğunun açıklanması ve çalışmanın bütünlük arz etmesi düşüncesinden hareketle Türkçe ve Rusça literatürden faydalanılarak Trabzon'un işgaline kadar olan süreç de ayrıca incelenmiştir. Böylelikle Birinci Dünya Savaşı dönemi Trabzon ve Doğu Karadeniz bölgesi merkezli çalışmalara bütüncül katkı sunulması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Trabzon, İşgal, Trapezondskiy Voenniy Listok

ABSTRACT

Following the bombing of Russian ports in Black Sea, which included the Ottoman Empire to the First World War, Turco-Russo wars started. In the second years of these wars Turkish east front began to decline and two important Turkish cities Erzurum on 16 February 1916 and Trabzon on 18 April 1916 entered to Russian occupation. On the one hand, the Russians, who took action to establish Russian administration in Trabzon, started to strengthen the region, on the other hand, started to work for the articulation of Trabzon to the Russian Empire.

In this study, “Трапезондский Военный Листок/ Trapezondskiy Voyenny Listok [Trabzon Military Gazette]”, which was issued by the Russians in Trabzon occupying the city from 18 April 1916 to 24 February 1918, has been examined. Sergei Rudolphovich Mintslov published the first issue of the newspaper on 1 November 1916. The gazette was published total 331 issues until December 2, 1917. In this study, 94 issues between 1-125 (31 of which are missing has been examined. According to introductory article in the first issue of the gazette explaining the purpose and scope of the gazette, in addition to informing the Russians about the Great War and the memoirs of the Russian Caucasian Army members, this gazette started publishing to inform them about the past, present, life and traditions of the Trabzon region. Apart from these, the gazette has a rich content on the activities carried out in Trabzon and Russia in the fields of politics, administration, law, religion, economy, history, literature, public works, social solidarity, health and education.

Within the scope of this study, all the content of the newspaper such as news, articles and research articles, literary texts and advertisements were examined, thus, has been searched for answers to questions such as what kind of activities the occupation administration performed in Trabzon, how this newspaper functioned during the occupation period, what kind of publication policy it followed. Besides, the process until the occupation of Trabzon has been researched by benefiting from the Turkish and Russian literature in order to ensure wholeness of the study. Thus, it has been aimed to contribute to the studies of Trabzon and Eastern Black Sea region during the First World War.

Keywords: Trabzon, Occupation, Trapezondskiy Voyenny Listok

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
ATASE	: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi
bkz.	: bakınız
c.	: Cilt
Çev.	: Çevirmen
Ed.	: Editör
Gen. Kur. Başk.	: Genelkurmay Başkanlığı
Haz.	: Hazırlayan
k.	: Kapık
KTÜ	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
ROSSTA	: Rossiyskovo Telgrafnoye Agenstvo
r.	: Ruble
s.	: Sayfa
sy.	: Sayı
TASS	: İnformatsionnoye Telgrafnoye Agenstvo Rossii
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayınevi

GİRİŞ

Trapezondskiy Voenny Listok, Trabzon'un Rus işgaline girdiği Nisan 1916 sonrası bölgede tesis edilen Trabzon Müstahkem Bölgesi'nin komutanı olan Tümgeneral Aleksi Vladimiroviç Şvarts'ın düşüncesinden hareketle orduda subay olarak görevli olan Sergey Rudolfoviç Mintslov tarafından 1 Kasım 1916 itibariyle yayınlanmaya başlamıştır. Gazetenin temel amacı Trabzon'da bulunan asker ve sivil tüm Rus vatandaşlarını Rusya ve dünyada meydana gelen gelişmelerden ve devam etmekte olan Büyük Savaş'tan haberdar etmekle birlikte Trabzon ve çevresi hakkında da okuyucusunu bilgilendirmektir. Öte yandan, Trapezondskiy Voenny Listok, Trabzon'daki Rus işgal idaresinin uygulamalarını ve duyurularını Trabzon şehri sakinlerine aktardığı bir yayın organı olarak da işlev görmüş ve bu yönüyle Trabzon'un işgal dönemi hakkında önemli bir kaynak haline gelmiştir.

Bu çalışma kapsamında gazetenin öykü, tiyatro, şiir gibi edebi metinleri hariç olmak üzere tüm metinleri Türkçeye çevrilmiş ve bu metinlerin konuları genel(Rusya'ya ilişkin) ve özel (Trabzon'a ilişkin) şeklinde sınıflandırılarak incelenmiştir. Gazetenin incelenmesine geçilmeden önce çalışmanın bir bütünlük arz etmesi adına birinci bölümde Trabzon'un işgaline kadar olan süreç ele alınmış, nasıl bir işgal idaresinin tesis edildiği incelenerek Trapezondskiy Voenny Listok'u ortaya çıkaran zeminin ve gazetede adı çokça geçen kurumların anlaşılması hedeflenmiştir. İkinci bölümde gazete hakkında bilgi verilerek genel içerik incelenmiştir. Bu bölümde öncelikle bu gazetenin işlev ve kapsamının anlaşılması amacıyla Rusya'da Birinci Dünya Savaşı öncesi ve savaş sırasında çıkarılan askeri gazeteler hakkında kısaca bilgi verilmiş, ardından gazetenin güvenilirliğinin sorgulanması açısından Rusya'da o dönem uygulanmakta olan sansür yasasının kapsamı ve bu gazetede nasıl uygulandığı konusunda bilgi verilmiştir. Gazetenin şekil yönünden incelenmesini takiben içeriğin incelenmesine geçilmiştir. Rusya genelini ilgilendiren idari yazılar ve genel araştırma yazıları bu bölümde ele alınmıştır. Bu tarz idari metinler "Devlet Duma'sı", "Devlet Konseyi", "İmparatorluk Kararnameleri" Bakanlar Kurulu Toplantısı" ve Rusya ve dünyadan haberlerin verildiği "Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı" başlıkları altında yer almıştır. Trapezondskiy Voenny Listok'un askeri bir gazete olması nedeniyle devam etmekte olan Birinci Dünya Savaşı'na ilişkin gelişmeler gazetede büyük yer tutmaktadır. Bu nedenle gazetenin mevcut tüm sayılarında yer alan savaşa ilişkin haber, değerlendirme, cephe raporları gibi metinler de bu bölüm dâhilinde incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde gazetenin Trabzon'a ilişkin içeriği incelenmiştir. Bir general, edebiyatçı ya da araştırmacı tarafından şehre yapılan ziyaretler ya da şehre kar yağması gibi

doğrudan Trabzon'a yönelik gündelik hayata dair haberler "Günün Tarihi" başlığı altında verilmiştir. Trabzon'a yönelik ekonomik ve tarihi araştırma yazıları ve Ruslar tarafından Trabzon'da kurulan dernekler yine bu bölüm dâhilinde ele alınmıştır. Bu dernekler "Trabzon Eğitim Derneği" ve "Trabzon Tıp Derneği'dir." Bu derneklere ilişkin gazetede yer alan bilgiler işgal süresince daha çok siviller eliyle şehirde gerçekleştirilen faaliyetler hakkında önemli bilgiler vermektedir. Trabzon'daki işgal idaresinin gerçekleştirdiği faaliyetlere ilişkin metinler ele alınmıştır. "Trabzon Şehir İdaresi" tarafından bu gazete aracılığıyla yapılan duyurular ve gazetede "Trabzon Müstahkem Bölge Komutanı'ndan" başlığı altında yer alan emirler ve ilanlar söz konusu döneme ilişkin değerli bilgiler içermektedir. Çalışmanın bu bölümünde son olarak gazetenin "İlanlar" kısmı incelenmiştir. Şehirdeki kurum ve derneklerin duyuruları, bireyler, ticari kuruluşlar ve askeri birlikler tarafından verilen satış ilanları, hasta ve yaralı askerler yararına düzenlenen bağış organizasyonları ile ilgili ilanlar, eşya, belge ve ev hayvanı gibi çeşitli kayıp ilanları, şehirde muayenehane açan doktorların ilanları gibi çok çeşitli ilanların yer aldığı gazetenin bu bölümünün Trabzon'un işgal dönemi hakkındaki bilgileri zenginleştireceği değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA TÜRK-RUS SAVAŞI VE TRABZON'UN İŞGAL EDİLMESİ

Birinci Dünya Savaşı arifesinde Türk-Rus ilişkilerine mutlak güvensizlik hâkimdir. 19. yüzyılın gelişmeleri bu durumun arka planını teşkil etmiştir. Kafkasya ve Balkanlar üzerinde sürmekte olan Türk-Rus rekabetinde durum, Rusların 1783'te Kırım'ı ilhakı sonrası hızla Osmanlı Devleti aleyhine gelişmeye başlamıştı. İki koldan gelişen Rus yayılmasının nihaî hedefinde İstanbul ve boğazlar vardı. Rusya 1806-1812, 1828-1829 ve 1877-1878 savaşlarında bu hedefini tedricen gerçekleştirmeye çalışmıştır. 1878 sonrasında ortaya çıkan durum Rusya tarafından artık İstanbul ve boğazlar üzerindeki nihaî amacını gerçekleştirmeye giden yolun taşlarının döşenmiş olduğu şeklinde yorumlanmaktaydı. Bu tarihten sonra Rusya, politikasının bir parçası olarak batıda Balkan uluslarını, doğuda Ermenileri Osmanlı Devleti'ne karşı daha yoğun bir şekilde desteklemekte¹ öte yandan da boğazlara hâkim olmak için uygun zamanı kollamaktaydı.²

1914 yılı başlarında Avrupa'da bir tarafta 1868 Anlaşmasıyla müttefik olan Almanya ve Avusturya-Macaristan, diğer tarafta ise İngiltere, Fransa ve Rusya'nın meydana getirdiği bloklar arası gerginlik hâkimdir. Osmanlı Devleti'nin hâkim olduğu coğrafyanın hemen hemen tamamı bu devletlerin çıkar çatışmalarına konu olmakta olduğundan bu bloklar arasında dengeli bir siyaset izlemek her zaman mümkün olmuyordu. 1914 yılının gelişmeleri Osmanlı Devleti'ni birkaç yıldır tartışılan hangi tarafla ittifak yapılacağı meselesini bir varoluş meselesi olarak kesin bir biçimde ele almaya zorlamış, bu süreçte meydana gelişmeler Türk-Rus ilişkilerinin de geleceğini belirlemiştir.

1.1. Osmanlı Devleti'nin Savaşa Giriş Süreci ve Rusya'ya Karşı Savaş İlan Etmesi

1914 öncesi Osmanlı Devleti'nde hangi devletle ittifak kurulacağı meselesi yaklaşık on yıldır tartışılabilen bir meseleydi. Meydana gelmesi muhtemel bir savaşa katılıp katılmamasının gerekliliği, katılırsa hangi blokta yer alması gerektiği konularında ciddi fikir ayrılıkları mevcuttu. Harbiye Nâzırı Enver Paşa gerek Almanya'nın askerî itibarı dolayısıyla ve gerekse Balkanlar, Doğu Anadolu ve Kafkasya'da Osmanlı hâkimiyetini yeniden tesis etmek ve bunu yaparken de Ruslara karşı kesin zaferler elde etmek için Almanya ile ittifak kurulmasından yanaydı. Onun bu

¹ Stanford J. Shaw, *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu Savaşa Giriş*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s. 77, 99.

² Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk – Rus İlişkileri (1798-1919)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2011, s. 139-142.

politikasını Dâhiliye Nâzırı Talat Paşa ve Meclis-i Mebusan başkanı da olan Adliye Nâzırı Halil (Menteşe) Paşa da destekliyordu. Padişah V. Mehmed Reşad(1909-1918), Bahriye Nâzırı Cemal Paşa, Sadrazam Said Halim Paşa ve Maliye Nâzırı Cavid Bey ise İngiltere ve Fransa ile ittifak kurmak düşüncesinde idiler.³ 1911 yılı Nisan’ında bütçe görüşmeleri sırasında itilaf bloğu ile ittifaktan yana tavır koyan Debre Mebusu Hasan Basri Bey, hükümetin Almanya’ya olan meylinin doğru olmadığını, asıl ittifak yapılması gereken devletin İngiltere olması gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre, böylece Osmanlı Devleti, bu blokta yer alan Rusya’nın kendisi üzerindeki yıkıcı hedeflerinden de emin olacaktı.⁴ İtilaf bloku ile ittifaktan yana olan gruba göre bu ittifak gerçekleştirilemediği takdirde ise tarafsız kalınmalıydı. Sadrazam Said Halim Paşa bu tarafsızlığı “müsellah bîtarafılık (silahlı tarafsızlık)” şeklinde ifade ediyordu. Ona göre: “*Müsellah bir bîtaraflıkla hem ahvale hâkim olabilir ve hem de bağıteten vukua gelebilecek olan bir taarruza mukabele etmek mümkündür.*⁵

İlk olarak İngiltere’ye ittifak teklifi yapıldı. 1911 yılında Maliye Nâzırı Cavid Bey tarafından o sırada deniz bakanı olan Churchill’e ve aynı yıl Londra Büyükelçisi Tevfik Bey tarafından dışişleri müsteşarı olan Nicholson’a yapılan teklifler kabul görmedi.⁶ Bu teklifler en başta İngiltere’nin Rusya ile olan anlaşmasına aykırı idi. Ayrıca itilaf bloğunda yer alan devletlerin XIX. yüzyılın son çeyreği itibariyle devam eden politikalarına bakıldığında, bu devletlerin Osmanlı Devleti ile ittifak yapma ihtimalinin ne derece zayıf olduğu anlaşılabilir. Ancak 1913’te Rusya’nın Osmanlı Devleti’ne bazı ıslahatlar yapması yolundaki baskıları sonucu İngiltere’ye ittifak teklifi yapıldıysa da yine kabul edilmedi. 1914 Temmuz’unda Fransa’ya giden Cemal Paşa İtilaf bloğuna katılmak üzere görüşmelerde bulundu. Ancak teklifi reddedildi. 1914 Ağustos’unda ise Rusya’ya da ittifak için teklif yapıldı. O sırada başlamış olan seferberliğin Rusya’ya karşı olmadığını belirten Enver Paşa’nın teklifine Rus büyükelçisi Giers olumlu bakmışsa da Petersburg’daki Türk büyükelçisi Fahreddin Bey aracılığıyla yapılan yarı resmî bir ittifak teklifi Ruslar tarafından sürüncemede bırakıldı.⁷

İtilaf bloğunda yer alarak Rusya tehlikesinden emin olma tasarısı ihtimal dışı kalınca Osmanlı Devleti Almanya ile bir süredir devam eden görüşmeleri 2 Ağustos 1914 tarihinde bir ittifak anlaşması imzalayarak sonuçlandırdı ve 3 Ağustos’ta da seferberlik ilan etti. Osmanlı Devleti, Almanya ile imzaladığı ittifak anlaşmasını “tedafüi” yani savunma amaçlı olarak imzalamış ve savaşa girişini Rusya’nın kendisine saldırması şartına bağlamıştı.⁸ Ancak Almanlar Osmanlı

³ Shaw, a.g.e., s. 37.

⁴ Ali Kaşiyuğun, **Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na Girişi**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 141.

⁵ Said Halim Paşa, **Buhranlarımız**, haz. M. Ertuğrul Düzdağ, İz Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 283.

⁶ Kaşiyuğun, a.g.e, s. 155.

⁷ Kaşiyuğun, a.g.e, s. 185-187.

⁸ Mahmud Muhtar, **Maziye Bir Nazar Berlin Antlaşmasından Harb-i Umûmiye Kadar Avrupa ve Türkiye-Almanya Münasebetleri**, haz. Erol Kılınç, Ötüken Neşriyat İstanbul, 1999, s. 230-231.

Devleti'nin savaşa bir an önce girmesi için acele etmekteydiler. Osmanlı Devleti savaşa girerse Orta Avrupa'da Avusturya-Macaristan Rusya'ya karşı rahatlatılmış olacak ve Rusya'ya yapılacak ani bir harekâtle Rusya savaş dışı bırakılabilecekti. Almanlara göre Rusya'nın 1914 yazında Rusya henüz savaşa hazır olmayıp, Baltık filosunun ve o bölgedeki stratejik demiryollarının inşası için birkaç yıla daha ihtiyacı vardı. Bir an önce harekete geçilmediği takdirde Rusya asker sayısıyla Almanları ezebilirdi.⁹

1914 Temmuz'unda Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasında devam eden kriz günlerinde Rusya seferberlik hazırlıklarına başlamıştı. Önce Belçika üzerinden yay çizerek Fransa'ya saldırmayı ve Fransa'nın savaş dışı bırakılmasını, ardından hızla doğuya dönerek Rusya'nın bertaraf edilmesini öngören Alman savaş planı açısından tehlike arz eden bu gelişme üzerine Almanya 29 Temmuz'da Rusya'ya seferberliği durdurmasını isteyen bir ultimatoma verdi. Talebinin reddi üzerine Almanya 1 Ağustos'ta Rusya'ya 3 Ağustos'ta da Fransa'ya savaş ilan etti.¹⁰ Artık Almanya Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi büyük önem arz etmekteydi.

Almanlara göre Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi tarafsız ve kararsız durumdaki Bulgaristan ve Romanya üzerinde de ittifak lehine olumlu etki yapması kaçınılmazdı. Ayrıca Almanya'nın Doğu Politikası dâhilinde Hindistan ve Mısır'da çıkarılması öngörülen ve İngiltere'yi çok zor bir duruma sokması beklenen Müslüman ayaklanmaları için Osmanlı desteği şarttı. Almanların bir başka endişesi de Osmanlı Hükümetindeki savaş karşıtlarının iktidara gelebile ihtimalleriydi. Çünkü Sadrazam Said Halim Paşa'nın kendi kabinesinde dahi ortak bir görüş yoktu ve Said Halim Paşa ittifak anlaşmasını sert muhalif görüşlerden çekinerek saklama gereği duymuştu. Bu da Almanları güvensizliğe itiyor ve dolayısıyla da Türkleri acilen savaşın içine çekmeye çalışmaya sevk ediyordu. Ayrıca İngiltere'nin Almanya'ya savaş ilan etmesinin oldukça yakın olması ve bu gerçekleştiğinde Türk tarafının, ittifak anlaşmasının kendisine sunduğu şartlardan yararlanarak savaşa girmeyi öteleme imkânını kullanma ihtimali de mevcuttu.¹¹

Goeben ve Breslau gemilerinin 10 Ağustos'ta Çanakkale Boğazı'nı geçerek İstanbul'a gelmesi Almanlar için Osmanlı Devleti'ni her an savaşa sokabilecek bir güç demektir. Osmanlı idarecileri başta Sadrazam Said Halim Paşa olmak üzere bu talepleri ertelemekle de bu erteleme ve ağırdan alma, Çanakkale'deki savunma hatlarının tamamlanmasının beklenmesi gibi Almanların da makul gördükleri gerekçelerin yerine getirilmesine bağlıydı. Bununla birlikte Avrupa'da devam eden savaşın Doğu cephesinde İttifak kuvvetleri hızla gerilemekteydi. Avusturya-Macaristan 19 Ağustos'ta Sırbistan'dan çekilmek zorunda kalarak cepheyi zor bir duruma soktu. 3 Eylül'de

⁹ Vladimir Mihayloviç Hvostov – İ. İ. Mints, *İstoriya Diplomatii. Diplomatya v Novoe Vremya (1872-1919) [Diplomasi Tarihi. Yeni Dönemde Diplomasi (1872-1919)]*, c. 2, Moskova, 1945, s. 245.

¹⁰ Hvostov – Mints, a.g.e., s. 259-260.

¹¹ Carl Mühlman, *İmparatorluğun Sonu 1914 Osmanlı Savaşı Neden ve Nasıl Girdi*, çev.: Kadir Kon, Timaş Yay., İstanbul, 2014. 109-111.

Lemberg(bugünkü Ukrayna'nın Lviv şehri) düştü ve ardından Almanların Batı'da 6-11 Eylül tarihlerinde meydana gelen Marne Savaşında Fransız ve İngilizlere karşı yenilmesi tüm savaş planlarını ciddi şekilde tehlikeye soktu.¹² Bundan sonra Almanlar için Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi mutlaka sağlanması gereken bir zorunluluk olmuştur. Daha 4 Eylül'de Alman genelkurmay başkanı von Moltke, Liman von Sanders'e gönderdiği telgrafta "*Türkiye'nin yakın zamanda savaşa girmesi arzulanır...*" diyordu. 7 Eylül'de de Almanya başbakanı Theobald von Bethmann Hollweg, Türkiye'yi savaşa sokma konusunda Wangenheim'a şu telgrafi göndermiştir: "*İngiltere'nin direncini kırarak, her türlü müsait imkânı kullanmaya mecburuz. Bu yüzden majesteleri ilk planda Türkiye'nin Rusya'ya yapacağı ani bir taarruzu sağlamak için her şeyi yapacaktır*".¹³

Almanya'nın ısrarlı girişimlerine karşın Sadrazam Sait Halim Paşa İngiltere ile açıkça bir savaştan kaçınmak istiyordu. Almaların Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi karşılığında yapmayı taahhüt ettikleri yardımların gelmesini sağlayacak olan yol, Sırbistan ve Romanya dolayısıyla kapalı olduğundan bu durum Osmanlı Devleti'ni İtilaf güçleri karşısında oldukça zor durumda bırakacaktı. Ancak o zamana kadar yönetimin etkili kişisi olarak Enver Paşa, Talat Bey ve Cemal Paşa karar alma süreçlerinde sadrazamı birçok defa saf dışı bırakmışlardı. Osmanlı Devleti'nin resmen savaşa girişi noktasında da bu üçlü, padişaha ve sadrazama haber vermeksizin Wangenheim ile gizlice anlaştılar. Buna göre Almanya Osmanlı Devleti'ne yaklaşık olarak 600 milyon Frank borç vermeyi kabul ve Sırbistan'ın mağlup edilmesinden sonra ordunun ihtiyaç duyduğu malzemelerin gönderilmesini garanti ediyordu.¹⁴

Anlaşmadan sonra Enver Paşa 22 Ekim'de Alman karargâhına, Türkiye'de görev yapan Alman subay Bronsart von Schellendorf ile beraber hazırladığı Osmanlı Devleti'nin harekât planını yolladı. Yine o gün Amiral Souchon'a Karadeniz'e çıkması ve Rus donanmasına saldırmasını içeren emrini imzalayarak yolladı.¹⁵ Böylece Amiral Souchon Ağustos'tan beri beklediği saldırıyı yapmak üzere Goeben, Breslau ve Türk donanmasından da birkaç gemiyi komutasına alarak 27 Ekim'de Karadeniz'e açıldı. 29 Ekim'de Odessa, Novorossisk ve Sivastopol'ü bombaladı. 1 Kasım'da İngiltere, Fransa ve Rusya'nın büyükelçileri sınır dışı edilerek ilişkiler kesildi. 12 Kasım'da da Osmanlı Devleti resmen İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı savaş ilan etti.

Rusya'ya ani bir darbe vurularak Karadeniz'de üstünlüğü kesin olarak ele geçirme amacıyla yapılan bu saldırıdan istenen sonuç alınamamış, bir Rus muhribine ağır hasar verilerek bir mayın gemisi batırılmıştır.¹⁶ Bu operasyonun ardından doğu sınırında Türk-Rus savaşı başlamıştır.

¹² Joseph Pomiankowski, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküşü 1914-1918 1. Dünya Savaşı**, Kayıhan Yay. İstanbul, 2014, s. 69.

¹³ Mühlman, a.g.e, s. 128.

¹⁴ Pomiankowski, a.g.e, s. 79.

¹⁵ Mühlman, a.g.e, s. 135.

¹⁶ Kurat, a.g.e., s. 244.

1.2. Trabzon'un İşgaline Kadar Türk-Rus Muharebeleri

Kafkasya, Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki mücadelede stratejik bir öneme sahiptir. Yoğun dağlık yapısıyla her iki devlet için de doğal sınır teşkil eden bu bölge, tamamının iki devletten birinin kontrolünde olması halinde diğerini tehlikeye açık hale getirecek bir konumdadır. 19. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla tarih sahnesine çıkan ve önemi ve değeri hızla artan petrolün de bu bölgede bol miktarda bulunması Kafkasya'nın stratejik değerini daha da artırmıştır.

Rus ordusunun ileri hareketine karşı savunma yapma anlayışı ile oluşturulan Osmanlı savaş planları en nihayetinde bölgenin Ruslardan temizlenmesini öngörüyordu. 1877-1878 Savaşı'nda kaybedilen Kars, Ardahan ve Batum'un geri alınmasını ve ardından Kafkasya'ya hâkim olunmasını öngören Türk taarruz planının uygulamada birçok zorlukları vardı. Öncelikle Osmanlı savaş planlarında Kafkasya Müslümanları önemli bir yere sahipti. Onlar vasıtasıyla Rus ordusunun ikmal hatları geriden vurulabilir, Rus tahakkümünden bunalan unsurların milliyetçi ayaklanmaları desteklenerek bölge Rus kontrolünden çıkarılabilirdi.¹⁷ Fakat Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları sonrası bu bölge Müslümanları arasında ciddi prestij kaybına uğramış, Dünya Savaşı patlak verdiğinde Kafkasya Müslümanlarının büyük çoğunluğu Rusya'ya desteğini açıklamıştır.¹⁸ Ayrıca Rusya özellikle 19. yüzyıl sonrası bölgenin demografik yapısını kendi lehine tanzim etmek üzere yoğun faaliyet göstermişti. Rusya içindeki Türklerin ve diğer Müslüman grupların Ruslaştırılması ve siyasi birlik kurmalarını engellemeye yönelik uygulamalar Kafkasya'da da yoğun bir şekilde sürdürülmüştü.¹⁹ Öte yandan Ruslar Kars üzerinden Sarıkamış'a kadar uzanan demiryolu sayesinde lojistik olarak da bölgede varlığını sağlamlaştırmış bulunuyordu. Buna karşılık Türk ordusunun ikmali için en yakın demiryolu noktası bölgeye 600 km. uzaklıkta bulunan Ulukışla'dır.²⁰ Ordunun deniz yoluyla Trabzon limanı üzerinden ikmal edilmesi ise Karadeniz'de Ruslara üstünlük sağlanamadığından tehlikeli bir yoldu. Bölgeye 9, 10 ve 11. Kolordulardan oluşan Hasan İzzet Paşa komutasındaki merkezi Erzurum olmak üzere 3. Ordu konuşlandırılmıştır.²¹

¹⁷ Mustafa Çolak, **Alman İmparatorluğu'nun Doğu Siyaseti Çerçevesinde Kafkasya Politikası (1914-1918)**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2006, s. 62-63.

¹⁸ Salavat Midhatoviç İshakov, "Pervaya Mirovaya Voyna Glazami Rossiyskih Musulman [Rusya Müslümanlarının Gözünden Birinci Dünya Savaşı]", **Rossiya i Pervaya Mirovaya Voyna (Materiali Mejdunarodnovo Nauçnovo Kollokviuma) [Rusya ve Birinci Dünya Savaşı (Uluslararası Bilimsel Sempozyum Malzemeleri)]**, ed.: Nikolay Nikolayeviç Smirnov, Petersburg, 1999, s. 419. (Bu çalışmada Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'daki Müslüman etnik grupların savaşan taraflara eğilimlerine dair detaylı bilgi mevcuttur).

¹⁹ İsmail Mehmetov, **Türk Kafkası'nda Siyasi ve Etnik Yapı. Eski Çağlardan Günümüze Azerbaycan Tarihi**, Türkçe Yayına Hazırlayanlar: Ekber N. Necef – Şamil Necefov, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2009, s. 487-491. Ayrıca bkz.: Mehmet Saray, **Türk Dünyasında Eğitim Reformu ve Gaspıralı İsmail Bey (1851-1914)**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1987, s. 26-31.

²⁰ Çolak, a.g.e., s. 110.

²¹ 3. Ordu hakkında detaylı bilgi bkz.: **Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Kafkas Cephesi 3. Ordu Harekâtı**, C. 1, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1993. (Buradan itibaren **Birinci Dünya Harbinde... 3. Ordu**)

Rus savaş planı ise başlangıçta savunmaya yönelikti. Rusya Almanlara karşı devam eden şiddetli muharebeler nedeniyle iki kolordu ve beş Kazak taburunu²² Kafkasya'dan çekerek Batı Cephesi'ne nakletmiş, 2. Türkistan Kolordusunu da Kafkasya'da konuşlandırmıştı. Kafkasya'da bırakılan birliklerin Trans Kafkasya'yı Avrupa Rusya'sına bağlayan Bakü-Vladikavkaz demiryolunu ve Tiflis-Vladikavkaz şosesini koruması ve endüstri merkezi olan Bakü'yü savunması, ayrıca Türk kuvvetlerinin Kafkasya'ya girmesini önlemesi planlanmıştı. Plana göre uygun savunma hatlarının ele geçirilmesi için Oltu ve Kağızman istikametlerinde eş zamanlı taarruz yapılacaktı.²³ Bu taarruzların ana hedefi Erzurum olup ayrıca Eleşkirt Ovası'na da hâkim olunması öngörülüyordu. Rus Kafkas ordusu 153 tabur, 175 bölük, 12 istihkâm bölüğü, 350 sahra topu ve 5 kale topçusu taburundan oluşmaktaydı. Ordunun komutası Kafkasya Genel Valisi Kont Vorontsov Daşkov'da idi. Geniş bir hat üzerinde parça parça yayılmış olan Rus ordusu beş gruba ayrılmış ve şu şekilde konuşlandırılmıştı: Sarıkamış, Oltu, Kağızman müfrezelerinden oluşan birinci grup. Bu grubun görevi taarruza geçerek Türk ordusunun Trans Kafkasya'ya geçişini engellemektir. Sarıkamış müfrezesi Erzurum Kalesi'ni doğudan kapatan Türk birliklerini mağlup etmek üzere Pasinler Ovası'na saldıracak, Ardahan yolunu tutan Oltu müfrezesi de Sarıkamış müfrezesinin operasyonunu kolaylaştırmak üzere Oltu'dan Erzurum'a doğru taarruz edecekti. Kağızman müfrezesi ise Türklerin Beyazıt ve Erzurum gruplarını bölmek için Eleşkirt Ovası'nı ele geçirecekti.²⁴

İkinci grup Erivan, Makin ve Azerbaycan müfrezelerine bölünmüş ve Türklerin Trans Kafkasya ve İran Azerbaycan'ına geçişini önlemekle görevlendirilmifiti. Erivan müfrezesine Türkleri Beyazıt Ovası'nda mağlup etmesi ve Azerbaycan müfrezesinin karşısında bulunan Türk birliklerinin gerisindeki Van'a taarruz etmeleri emredilmiştir. Makin müfrezesi diğer iki müfreze arasında bağlantı olacak ve Erivan müfrezesinin taarruzunu kolaylaştıracaktı. Azerbaycan müfrezesi ise sayısal olarak üstün düşman kuvvetlerinin taarruzu sırasında savunmayı üstlenecek ve Van istikametindeki Erivan müfrezesinin harekâtına katkı sunacaktı. Rion ve Çoruh müfrezeleri ile Mihaylovskiy (Batum) Kalesi garnizonundan oluşan üçüncü grup kıyı şeridini yani ordunun stratejik sağ kanadını koruyacaktı. Pograçın, Erdebil ve Kazvin müfrezelerinden oluşan dördüncü grup İran sınırındaki düzeni muhafaza edecek ve Enzeli-Tahran şosesini koruyacaktı. Beşinci grup Tiflis'teki Ermeni ihtiyatlarından oluşuyordu. Cephe gerisini korumakla görevli bu grubun mevcudu 27 tabur, 28 bölük, 24 top, 2 istihkâm bölüğü ve 1 tabur kale topçusuydu. Ayrıca 2. Türkistan Kolordusu da Tiflis'te bulunmaktaydı.²⁵

²² Doğu Cephesi'nde meydana gelen savaşlarda yoğun şekilde görev alan Rus Kazak bitlikleri hakkında detaylı bilgi için bkz.: Fyodor İvanoviç Eliseev, **Kazaki na Kavkazskom Fronte 1914-1917 [Kafkas Cephesi'nde Kazaklar 1914-1917]**, Voenno İzdatelstvo, Moskova, 2001.

²³ Nikolay Georgiyeviç Korsun, **Pervaya Mirovaya Voyna na Kavkazskom Fronte [Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkasya Cephesi]**, Voennoe İzdatelstvo Voorujennih Sil Soyuzu SSR, Moskova, 1946, s. 20.

²⁴ Korsun, a.g.e., s. 22.

²⁵ Korsun, a.g.e., s. 22.

Bu kuvvetlerin karşısında bulunan Osmanlı 3. Ordusu 2 Ağustos'taki seferberlik ilanını takiben Beyazıt, Ağrı, Köprüköy, Kale Boğazı, Çoruh ve Deniz bölgelerinde 6 sınır grubu teşkil ederek savunma hazırlıklarına başlamıştı. Hasan İzzet Paşa 1 Kasım itibariyle sınırı geçmeye başlayan Rus birliklerini Erzurum kalesini merkeze alarak savunmayı planlıyordu. Küçük sınır karakol ve tahkimatlarını ele geçiren Rus birliklerinin Plastun²⁶ Tugayı Türk birliklerini Yuzeran köyünün gerisine atarak²⁷ karşılarındaki ilk ciddi müstahkem mevki olan Köprüköy'e yaklaştıklarında Başkumandanlık Vek letinden gelen emirle karşı taarruza karar verilmiştir. 7 Kasım sabahı 11. Kolordu ve süvari birliklerinin hücumuyla başlayan Köprüköy ve Azap Muharebeleri²⁸ 17 Kasım'a kadar sürmüş ve neticede Rus ilerleyişı durdurulmuştur. Ayrıca Batum istikametinde ve Tutak'ta bazı başarılar kazanılmışsa da bunlardan faydalanılamamıştır.²⁹

Bu muharebelere sağlanan başarı sonrası ortaya çıkan durumun Rus birliklerinin kuşatılarak imha edilmesine müsait olduğu değerlendirmesini yapan Enver Paşa Trabzon  zerinden Erzurum'a geldi ve 3. Ordunun komutasını üstlenerek hazırlıklara başladı. Almanların 26-30 Ağustos'ta Tannenberg Muharebesinde kendisinden  st n Rus kuvvetlerini çevirerek ağır hezimete uğratması bu plana zemin teşkil etmiştir.³⁰ Ordunun ciddi lojistik eksikliklerinin olduğu, kış mevsiminde ve dağlık bir bölgede bu harekâtı gerçekleştirmesinin mümkün olmadığı şekilde görüş bildiren komutanlardan 10. Kolordu Komutanı Ziya Paşa'nın yerine Hafız Hakkı Paşa ve 11. Kolordu Komutanı Galip Paşa'nın yerine de Abdülkerim Paşa görevlendirildi. Hasan İzzet Paşa ise istifasını verdi.³¹

Sarıkamış harekâtı öncesi tarafların g c dengesine dair verilen rakamlar birbirinden çok farklıdır. Bununla birlikte genel kabul gören rakamlara göre Türk kuvvetlerinin mevcudu yaklaşık 76.000 asker, 73 makineli tüfek ve 228 toptan ibarettir.³² Rus kuvvetlerinin mevcudu ise yaklaşık 70.000 asker, 122 makineli tüfek ve 172 toptur.³³ 3. Ordu bir kış harekâtı için teçhizat bakımından oldukça yetersiz durumda olup ikmal hatları da eksikleri gidermek için müsait durumda değildi.

²⁶  zel Kazak keşif birliklerine verilen ad. <https://dic.academic.ru/> "Plastun", (21.06.2019).

²⁷ Yevgeniy Vasilyeviç Maslovskiy, **Velikaya Voyna na Kavkazskom Fronte 1914-1917 [Büyük Savaş'ta Kafkas Cephesi 1914-1917]**, İzdatelstvo Ve e, Moskova, 2015, s. 52.

²⁸ Ali İhsan S bis, **Harp Hatıralarım Birinci Cihan Harbi**, c. 2, Nehir Yay., İstanbul, 1990, s. 136. Bu muharebeler için ayrıca bkz.: Fevzi  akmak, **Birinci Dünya Savaş'nda Doğu Cephesi Harekâtı 1935 Yılında Harp Akademisinde Verilen Konferanslar**, Yayına Haz.: Ahmet Tetik vd., Gen. Kur. ATASE ve Gen. Kur. Denetleme Baş. Yay., Ankara, 2005.

²⁹  akmak, a.g.e., s. 42.

³⁰ Kurat, a.g.e., s. 267-268.

³¹ Kurat, a.g.e., s. 271.

³² **Birinci Dünya Harbinde... 3. Ordu**, s. 384.

³³ Korsun, a.g.e., s. 33. Normal şartlarda Rus ordusunda her dört tabur bir alay teşkil eder ve her alayda da 8 makineli tüfek bulunur. Nikolay Georgiyeviç Korsun, **Sarıkamışskaya Operatsiya na Kavkazskom Fronte Mirovoy Voynı 1914-1915 Godu [Dünya Savaşının 1914-1915 Yıllarında Kafkas Cephesinde Sarıkamış Operasyonu]**, Gosudarstvennoe Voennoe İzdatelstvo Narkomata Soyuza SSR, Moskova, 1937, s. 13.

Buna karşılık Sarıkamış'a dek uzanan demiryolu ve diğer ikmal hatlarıyla Rus Kafkas Ordusu, Köprüköy Muharebelerinden sonra hızla kış hazırlıklarına başlayarak beklemeye çekilmiştir.

Taarruzun 22 Aralık 1914'te gizlilik içerisinde başlatılması planlanmıştı. Ancak taarruzdan iki gün önce Oltu ve İd çevresinde fark edilen Türk birlikleri Rus ordusunu teyakkuza geçirdi. Baskın niteliğini kaybeden taarruz için 22 Aralık'ta yürüyüş başladı. 23 Aralık'ta Oltu'da ilk çarpışmalar başladı ve aynı gün Rus birlikleri Oltu'dan çekildi fakat ilerleme hava muhalefeti nedeniyle planlanandan daha yavaş gerçekleşiyordu. Ertesi gün yoğun kar nedeniyle iyice yavaşlayan ilerleme Ruslara Sarıkamış'a takviye sevk etmek için vakit kazandı. Sarıkamış önüne gelen 29. Tümen geceyi açıkta geçirmek zorunda kalmış ve muharebe gücü zayıflamıştı. Şiddetli hava muhalefeti nedeniyle 9. kolordu dışında 25 Aralık'ta orada olması planlanan birlikler henüz intikalini tamamlayamamıştı. İntikali tamamlayan birlikler ise yoğun kış şartlarından ve teçhizat eksikliklerinden dolayı ağır zayıflamış olduklarından muharebe gücünü büyük oranda kaybetmiş oluyordu. Bilhassa Ardahan'a ilerleyen Hafız Hakkı Paşa'nın 11. Kolordusu bir an evvel Sarıkamış'a dönmesi gerekmiş ve yol üzerindeki Allahuekber Dağları'nda şiddetli soğuk nedeniyle ciddi kayıplar vermiştir. Türk birlikleri bu şekilde 29 Aralık'a kadar süren hücumu peyderpey katıldılar. Rus Kafkas Ordusu muharebelerin bu aşamasına kadar birkaç kez geri çekilme teşebbüsünde bulunmuşsa da General Yudenic'in³⁴ itirazları sonrasında muharebelere devam etti. Sarıkamış'ın bir türlü düşürülememesi üzerine 30 Aralık'ta hücumlar durduruldu. Enver Paşa 2 Ocak'ta cepheden ayrıldı. 17 Ocak'a kadar yer yer süren muharebelerin ardından 3. Ordu geri çekilmeye başladı ve Oltu ve Ardahan yeniden Rusların eline geçti.³⁵

Sarıkamış Muharebelerinin sonucunda Kafkasya Müslümanlarının harekete geçirilerek Rus ordusunun geriden vurulması planı uygulanamaz hale gelmiş, Rus ordusu cephe gerisini sağlama almıştır. Bu başarı sayesinde Rusların Kafkas Ordusundan Batı Cephesine asker sevk etmesi mümkün olmuştur. Ayrıca cephede taarruz üstünlüğünü ele geçiren Rus ordusu 1915 baharında harekete geçmek üzere hazırlanmaya başlamış, ordunun komuta kademesinde değişiklikler yapmıştır. Bu kapsamda Sarıkamış'ta kazanılan zaferin mimarı olarak görülen Nikolay Nikolayeviç Yudenic'e 4. dereceden Aziz Georgiy nişanı verilerek Kafkas Ordusu komutanlığına atanmıştır.³⁶

Batı Cephesi'ne sevk edilen birliklerden sonra Kafkas Cephesi'ndeki Rus kuvvetleri 106 tabur, 222 süvari bölüğü ve 356 toptan oluşuyordu. Ordu Komutanı Yudenic bu kuvvetleri Sarıkamış Muharebelerine kadar tatbik edilmiş olan müfreze nizamından normal kolordu nizamına geçirdi. Ocak 1915 itibarıyla Rus ordusunun yeni teşkilatlanması şekildedir: Oltu Müfrezesi 2.

³⁴ General Yudenic hakkında detaylı bir biyografi için bkz.: Aleksey Vasilyeviç Şişov, **Yudenic. General Suvorovskoy Şkolu [Suvarov Okulu Generali Yudenic]**, İzdatelstvo Veçe, Moskova, 2004.

³⁵ Kurat, a.g.e., s. 270-282; Maslovskiy, a.g.e., s. 110-120; Korsun, Sarıkamışkaya, s. 120-140.

³⁶ Maslovskiy, a.g.e., s. 126-127.

Türkistan Kolordusuna, Sarıkamış Müfrezesi 1. Kafkas Kolordusuna ve Erivan Müfrezesi 4. Kafkas Kolordusuna dönüştürülmüştür. Batum bölgesinde faaliyet gösteren Primorskiy³⁷, Çoruh ve Ardahan müfrezeleri Karadeniz sahilinde gözlem yapıyordu. Kars bölgesindeki Ermeni ihtiyat kuvvetlerinden de bir kolordu teşkil edildi. Ayrıca cephe gerisinin yönetimi için yeni tedbirler alındı ve ulaşımdaki aksaklıklar giderilerek yeni müstahkem mevkiiler oluşturuldu. Türk ordusunun Batum ve İran Azerbaycan'ına ilerleyişi sırasında zaafa düşen ordu kanatları sağlama alındı.³⁸ Ardından Batı Cephesi'ne gönderilen birliklerin yerinin hızla doldurulmasına başlandı. Kafkas Ordusu karargâhı da Kars Kalesi'ne taşındı.³⁹

Enver Paşa'nın cepheden ayrılması sonrası 3. Ordu komutanı olan Hafız Hakkı Paşa, orduyu hızla toparlayarak savunma hazırlıklarına başladı. Sarıkamış'tan dönen 10. ve 11. kolorduların eksiklikleri tamamlanmaya başlandı, öte yandan 9. Kolordu yeniden kuruldu. Ordu komutanı Hafız Hakkı Paşa Mart ayında tifüsten vefat edince yerine atanan Mahmut Kâmil Paşa hazırlıkları devam ettirdi. Bu hazırlıklar tamamen savunmaya yönelik olmayıp Azerbaycan'a ilerlemesi için Yarbay Halil Bey'in Birinci Kuvve-i Seferiyesi görevlendirildi. Ordunun muharip kuvveti yaklaşık 60.000'e, toplam mevcudu da büyük oranda acemi askerlerden oluşmak üzere yaklaşık 85.000'e ulaştırıldı.⁴⁰

Taarruz üstünlüğünü ele geçirmiş olan Ruslar Sarıkamış'tan çekilen Türk birliklerine karşı hızlı bir takip harekâtı uygulayamadı. Bununla birlikte Ocak ayının ortasından sonra Batum bölgesindeki Rus birlikleri General Lyahov komutasında Karadeniz kıyı şeridinden ilerlemeye başladı. Yerli halkın da katılımıyla gösterilen direniş bu ilerleyişi yavaşlatmışsa da 23 Şubat'ta Hopa ve şiddetli bir direnişin ardından 27 Mart'ta Artvin Ruslar tarafından işgal edildi. Rus ordusunun bu noktadan sonra daha fazla ilerlemesi mümkün olmamışsa da alınacak takviyelerle Trabzon'a ilerleme imkânı güçlendi. Öte yandan Şubat sonunda Dilman ve Tebriz'i de yeniden işgal eden Ruslar Van ve Muş taraflarına yöneldiler. Rus karargâhı, Rusya'nın İran coğrafyasında sarsılan politik etkisini tekrar canlandırmak için Van ve Urmiye gölleri bölgesindeki Türklerin mağlup edilmesi için harekât yapılması, Ermeni isyanının desteklenmesi Van bölgesinde Türk ordusu ile birlikte hareket eden Kürt birliklerine darbe vurulması ve Azerbaycan'da halkı Ruslara karşı harekete geçirmeye çalışan Türk ve Alman ajanlarının faaliyetlerini etkisizleştirmek için Türklerin Van bölgesinden atılması kararlarını aldı.⁴¹ Böylece 1907'de İngiltere ile üzerinde anlaşılan İran'daki Rus nüfuzu yeniden ve tam olarak tesis edilebilecekti.

³⁷ Rusça "kıyı şeridi".

³⁸ Korsun, **pervaya**..., s. 40.

³⁹ Maslovskiy, a.g.e., s. 130.

⁴⁰ Çakmak, a.g.e., s. 84.

⁴¹ Korsun, **pervaya**..., 41.

Bu kararlar doğrultusunda Rus ilerleyişi ilk büyük muharebelerin cereyan ettiği Erzurum-Kars hattının daha güneyine yoğunlaştı. Van ve Muş bölgelerindeki harekâtın başarıya ulaşması Ruslara güneyde İngilizlerle birleşmek ve Türkleri çok geniş bir sahadan ve hatta Doğu Anadolu'dan tamamen atmak imkânını verecekti. Azerbaycan'a doğru hareket eden Halil Bey'in kuvvetlerini 17 Nisan 1915'te Urmiye'de durduran Ruslar 11 Mayıs'ta Malazgirt'i ele geçirdi.⁴² 16 Mayıs'ta da Ermeni çetelerinin vahşetin her türlüünü uygulayarak isyanı sürdürdüğü Van işgal edildi. 10 Temmuz'a kadar Van Gölü'nün çevresinde toplanan Rus birlikleri ertesi gün Muş istikametinde taarruza başladı. Bu taarruzu diğer birliklerden yapılan takviyelerle mevcudu 70.000'e ulaşan Abdülkerim Paşa komutasındaki 11. Kolordu karşıladı. 16 Temmuz'a kadar süren muharebelerden kesin bir sonuç çıkmadı. 22-23 Temmuz tarihlerinde Türk kuvvetlerinin karşı taarruzu ile Ruslar Malazgirt'e çekildi. Devam eden takip sonucunda Ağrı'ya kadar ilerleyen Türk kuvvetleri 4-10 Ağustos'taki Rus karşı taarruzuyla durdurularak geri atıldı. 11 Ağustos'ta Malazgirt'e kadar olan bölge yeniden Rusların eline geçti. Erzurum tarafında ise Nisan ve Haziran'da iki defa taarruz eden Ruslar Tortum'da durdurulmuştu.

Rus imparatoru 5 Eylül'de başkomutanlık görevini bizzat üzerine alarak 7 Eylül'de de amcası Grandük Nikolay Nikolayeviç'i Kafkasya genel valisi olarak atadı. Nikolay Nikolayeviç Kafkas Ordusunun başında olmakla birlikte General Yudenic'e hareketlerinde tam bir özerklik vermiş, sivil idareyi de kendi üzerine almıştır.⁴³ 1915 yılı sonuna kadar 3. Ordu savunma pozisyonunu korurken Rus Kafkas Ordusu da beklenmedik bir kış taarruzu için hazırlıklarını sürdürdü. İngiltere ve Fransa öncülüğündeki müttefiklerin 20 Aralık itibarıyla Çanakkale'yi tahliye etmeye başlamalarının Türk ordusuna buradaki büyük kuvvetlerini doğuya nakletme imkânı verecek olması nedeniyle bu kuvvetlerin cepheye yetişmesinden önce cephenin yarılması için taarruz edilmesi kararlaştırıldı.⁴⁴

Erzurum istikametinde gerçekleştirilmesi planlanan taarruz için en beklenmedik zaman olan Noel Bayramı seçildi. Bölgede bir kış harekâtı beklemeyen Türk tarafının bu inancını desteklemek için hazırlıklar gizlilik içinde yapıldı. Nitekim taarruz başladığında 3. Ordu Komutanı Mahmut Kâmil Paşa İstanbul'da, kurmay başkanı Felix Guze de tiftüsten korunmak için⁴⁵ ülkesi Almanya'da izinde bulunuyordu. Bağdat istikametinde bir harekât olacağı izlenimi vermek için İran'da hayvan tedarikine başlandı. Ordunun bu kış harekâtını gerçekleştirilebilmesi için gereken tedbirler alındı.⁴⁶

⁴² Çakmak, a.g.e., s. 9

⁴³ Maslovskiy, a.g.e., s. 194-195. Tarihler eserde eski Rus takvimine göre 23 ve 25 Ağustos şeklinde verilmiştir.

⁴⁴ **Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi II. Cilt, II. Kısım, Kafkas Cephesi, II. Ordu Harekâtı 1916-1918**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1978, s. 32. (Buradan itibaren **Birinci Dünya Harbinde... C. 2-2** olarak gösterilecektir).

⁴⁵ William Edward Allen - Paul Muratoff, **Caucasian Battlefields. A History of Wars on the Turco-Caucasian Border 1828-1921 [Kafkasya Muharebeleri. Türk-Kafkas Sınırdaki Savaşların Tarihi 1821-1928]**, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, s. 331.

⁴⁶ Korsun, **pervaya**, s. 50.

Kuzeyde Karadeniz sahil hattında ve güneyde Muş-Bitlis istikametinde de eş zamanlı taarruz yapılacaktı.

11 Ocak 1916'da 3. Ordunun tüm ihtiyatlarını muharebe alanına sürmesi için önce iki gün süren bir gösteri taarruzu başlatıldı. Daha sonra tüm kuvvetlerin dâhil edilmesiyle muharebeler 17 Ocak'a kadar devam etti ve o gün Köprüköy Rusların eline geçti. Ruslar bir aylık bir hazırlığın ardından 11 Şubat'ta Erzurum kalesine taarruz etti ve 16 Şubat'ta Erzurum'u işgal edildi.⁴⁷ Aynı gün Muş ve 3 Mart'ta Bitlis de Rus işgaline girdi.

1.3. Trabzon'un İşgali

Trabzon ve çevresi Türk donanması Karadeniz'de Rus donanmasına karşı üstünlük sağlayamadığı için savaşın başlamasıyla birlikte doğrudan düşman tehdidine girmiştir. Başında Alman asıllı Rus Amiral Eberhard'ın olduğu bir donanma tarafından ilk defa 17 Kasım 1914'te bombalanan şehir⁴⁸, defalarca bombardımana maruz kalmıştır. 1916 Ocağında Erzurum merkez olarak tüm cephede başlayan Rus taarruzu kapsamında Trabzon bu defa doğrudan işgal tehdidine girmiştir. Trabzon harekâtını gerçekleştiren Rus Kafkas Ordusunun sağ kanadında bulunan Primorskiy(Sahil) Müfrezesi, General Lyahov komutasında 11 tabur, 9 drujin taburu⁴⁹, 3 süvari bölüğü, 38 top ve 4 istihkâm bölüğünden oluşmaktaydı.⁵⁰ Ayrıca Batum Müfrezesine bağlı gemiler Primorskiy Müfrezesinin iletişimini korumak ve sürdürmek, düşman mevkiilerini denizden ateşe alarak yolunu açmak ve genel olarak müfrezenin tüm harekâtına destek vermekle görevlendirilmişti.⁵¹ Bu kuvvetleri savunan Türk birliklerinin mevcudu, sahil hattının düşmanın çıkarma yapmasına müsait olan çeşitli kesimlerinde yerleşmiş olarak 8500 olup aynı nedenle farklı bölgelerde toplam 16 toptan ibaretti.⁵²

Hopa ve Artvin'in düşmesinden sonra Arhavi Deresi'nin batısında oluşturulan savunma hattı yaklaşık bir yıldır tahkim edilmekteydi. Ancak bu hat deniz tarafından korunamamaktaydı. General Lyahov bu mevkiilerin ve gerisinin gemilerle ateş altına alınmasını emrederek kendisi de bütün kuvvetleriyle 5 Şubat 1916'da taarruzu başlattı. 1. Amiral Rimskiy Korsakov komutasındaki

⁴⁷ Çakmak, a.g.e., s. 115-117, 124.

⁴⁸ Ahmet Köksal – Veysel Usta, **Yüzyılın Ardındaki Karadeniz Rus Bombardımanları**, Akçaabat Belediyesi Yay., Trabzon, 2018, s. 22-24.

⁴⁹ Eski Rusya'da prenslerin muhafız taburlarına "drujin" denilmekteydi. 1914 yazında seferberlik ilan edilen Rusya'da stratejik demiryolları ve iletişim hatlarının korunması, kale hizmetleri ve muvazzaf orduda yedek tabur görevi görmesi için teşkil edilen milis taburlarına da bu isim verilmiştir. Mihail Smolyaninov, "Drujinı Gosudarstvenno Opolçeniya Belorusskih Guberniy v Pervoy Mirovoy Voyne 1914-1917 [1914-1917 Birinci Dünya Savaşı'nda Beyaz Rusya İllerinde Devlet Milisleri Olan Drujinler]" <https://cyberleninka.ru/article/v/druzhiny-gosudarstvennogo-opolcheniya-belorusskih-guberniy-v-pervoy-mirovoy-voyne-1914-1917-gg>, (13.07.2019).

⁵⁰ Korsun, **pervaya**, s. 56.

⁵¹ Maslovskiy, a.g.e., s. 302.

⁵² Çakmak, a.g.e., s. 126.

“Rostislav” zırhlısı, “Kuban” ve “Don” gambotları; “Leytenant Puşin”, “Jivoy”, “Stremitelny” ve daha sonra onlara katılan “Strogii” destroyerleri Primorskiy Müfrezesinin sağ kanadında sahil hattında taarruz eden 19. Türkistan Alayına ateş desteği sağlamak üzere Arhavi Deresi ağzına gelerek ateşe başladılar. Plastun birlikleri de dağ tarafından Türk sağ kanadına yaklaşmaya başladı. Akşama doğru Türk birlikleri Fındıklı’nın batısına çekilmeye başladı ve üç gün süren muharebeler sonunda bu hatta tutunmayı başardı.⁵³ 15 Şubat gecesi Ruslara yapılan karşı taarruz başarısız oldu ve Ruslar Fındıklı’daki mevkiileri ele geçirdiler. Batum Müfrezesine bağlı gemilerin ateş desteği altında tüm cephede taarruza devam eden Ruslar 19 Şubat’ta Türk birliklerini Büyükdere’nin batısına çekilmeye mecbur ettiler. General Lyahov, denizden yapılan bombardmana karşı dağlardaki mevzilerinde direnç gösteren Türk sağ kanadının gerisine çıkarma yapılmasına karar verdi. Bunun üzerine Ruslar bu hatta durarak hazırlıklara başladılar.⁵⁴

Rusların bu sırada güneyde Erzurum’a girmesi ve 3. Ordunun durumunun iyice bozulması üzerine 26 Şubat’ta 2. Ordu Komutanı Vehip Mehmet Paşa, ordunun toparlanması ve Rus ilerleyişinin durdurulması göreviyle Mahmut Kâmil Paşa’nın yerine 3. Ordu komutanlığına getirildi. 3. Ordunun güneyini örtmek ve Ruslara yan ve gerilerinden taarruz etmekle görevli 2. Ordunun komutanlığına ise Ahmet Fevzi Paşa getirildi.⁵⁵ Ancak alınan tedbirler daha çok cephenin orta ve güney kanadında yapılacak harekete dairdi. Sahil şeridinin dar olması dolayısıyla mevcut kuvvetlerle savunulabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle Rusların taarruza devam etmek için hazırlandığı sırada Midilli kruvazörü ile Trabzon’a getirilen bir makineli tüfek müfrezesi ve bir miktar mühimmat Erzurum bölgesine nakledildi. Gerçekte sahil cephesinin ilk muharebelerde deniz tarafından aldığı darbeler nedeniyle ciddi bir takviyeye ihtiyacı vardı. Asker açığı bölge halkının katılımıyla kapatılmaya çalışılıyordu.⁵⁶

Ruslar hazırlıklarını tamamlayarak 3 Mart’ta yeniden taarruza geçtiler. Plastun birlikleri dağlardaki Türk mevzilerine doğru hareket ederken gemiler de kıyıya yanaşarak ateş desteği sağlıyordu. Aynı günün akşamı Amiral Rimskiy Korsakov’un komutasında 18 ve 65 numaralı mayın tarama gemileri ile çıkarma yapacak birliği taşıyan “Kornilov” adlı nakliye gemisi “Jarkiy” ve “Strogii” destroyerlerinin refakatinde Batum’dan hareket etti. Hopa’da geceyi bekleyen gemiler ertesi gün sabah 6’da Pazar’a çıkarma yaptılar. Bu birlikler Büyükdere’de savunma yapan Türk birliklerine geriden taarruza başladı ve iki bölüğü esir aldı. Buradaki Türk kuvvetleri çekilmeye başladı. Ertesi gün Çayeli’ne tekrar çıkarma yapıldı. Bir kez daha kuşatılma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Türk birlikleri daha batıya çekildi. 7 Mart’ta Rize yakınlarına üçüncü bir çıkarma yapan Ruslar ertesi gün bando eşliğinde Rize’ye girerek takviye kuvvetlerini beklemeye başladılar.

⁵³ Maslovskiy, a.g.e., s. 302.

⁵⁴ Maslovskiy, a.g.e., s. 305.

⁵⁵ **Birinci Dünya Harbinde...** c. 2, s. 39.

⁵⁶ Mehmet Bilgin, **Rus İşgalinde Trabzon Direnişi**, Serander Yay., Trabzon, 2008, s. 32.

Rusların bu noktaya kadar donanma desteği çok etkili olmuştu, ancak Rize'nin batısında oluşturulacak savunma hattı denizden yapılacak top atışlarından daha az etkileneceği için daha büyük kuvvetlerin kullanılmasını gerektirmekteydi. Bu nedenle Rus genel karargâhı Batı Cephesi'nden gelen 1. ve 2. Plastun tugaylarını General Lyahov'un emrine verdi.⁵⁷

Daha batıda toplanan Türk birlikleri Rus ilerleyişini durdurmak üzere bu kez Of'ta İyidere ile Baltacı Deresi bölgesinde savunmaya geçtiler. Burada gönüllülerin de katıldığı direniş 28 Mart'a kadar sürmüş, daha sonra birlikler Sürmene istikametinde çekilmeye başlamıştı.⁵⁸ Türk birlikleri 30 Mart'ta Sürmene'den de çekilmeye mecbur oldu. Rus birlikleri 1 Nisan'da iç kesimdeki Karadere Çayı hattında durduruldu. Acil desteğe ihtiyaç duyan General Lyahov Plastun Tugaylarının sevk edilmesini beklemeye başladı. Çıkarmayı yapacak filo, Rus Karadeniz filosu komutanı Amiral Eberhard'ın komutasında Sivastopol'den gelen gemilerle yolda birleşmek üzere Novorossisk limanından destroyerlerin refakatinde 40 nakliye gemisi ile hareket ederek 1. ve 2. Plastun Tugaylarını ve 12 uçağı Rize'ye çıkardı. Çıkarmanın Sürmene'ye yapılmasını isteyen General Lyahov 7 Nisan sabahı Rize'ye gelen Rus Kafkas Ordusu Komutanı Yudenic'e cephenin durumunu izah etti. Karadere'deki savunmayı aşamayan birliklerin kısa süre içinde gerçekleşmesi beklenen karşı taarruzla ciddi bir tehlike altında olduğuna dikkat çekti. Bunun üzerine Yudenic en azından bir tugayın Sürmene'ye çıkarılmasını sağladı ve 5.000 kişilik bir Plastun Tugayı 8 Nisan'da Sürmene'ye çıkarıldı.⁵⁹

Hazırlıklarını tamamlayan Rus kuvvetleri 13 Nisan'da Karadere mevkiilerine karşı taarruza geçti. Ertesi gün Karadere'yi geçen Ruslar 16 Nisan'da Yomra'ya ulaştılar. Yomra'nın düşmesinden bir gece önce Trabzon'un Müslüman nüfusu Ordu istikametinde göçe başlamış Vali Cemal Azmi Bey valilik merkezini Ordu'ya taşımıştı. General Lyahov'un karargâhına gelen Rum heyeti bu durumu bildirerek Rusları şehre davet etti.⁶⁰ Burada yapılan hazırlıkların ardından 18 Nisan'da 5. Kafkas Hudut Piyade Alayı⁶¹ asayiş tesis etmek göreviyle Trabzon'a girdi. Asıl kuvvetler geride savunma hattı kurmaya çalışan Türk birliklerinin üzerine sevk edildi. 19 Nisan'da 19. Türkistan Alayı Trabzon-Gümüşhane yolu üzerindeki Cevizlik mevkiini muharebeyle ele geçirdi. Batıda Akçaabat'a kadar ilerleyen Rus ordusu sahil hattındaki ileri harekâtını bu noktada durdurdu.⁶² İşgalden birkaç gün önce şehri terk eden çok sayıda Türkün geride bıraktıkları mülkler eski komşuları olan Rumlar tarafından yağma edilmiştir. General Lyahov'un şehre girişinin hemen

⁵⁷ Maslovskiy, a.g.e., s. 307.

⁵⁸ Bilgin, a.g.e., s. 37.

⁵⁹ Allen-Muratoff, a.g.e., s. 381-382.

⁶⁰ Andrey Medardoviç Zayonçkovskiy, **Pervaya Mirovaya Voyna [Birinci Dünya Savaşı]**, İzdatelstvo Poligon, Saint Petersburg 2002, s. 525.

⁶¹ Bilgin, a.g.e., s. 45.

⁶² Maslovskiy, a.g.e., s. 318.

öncesinde ise Rus denizcilerinin yağmasına maruz kalan şehir büyük bir tahribata uğramıştır.⁶³ İşgalden kısa bir süre sonra başta Rusya İlimler Akademisi olmak üzere Rusya'daki ilmi çevrelerden gelen araştırmacıların yaptıkları çalışmalar sonucu götördükleri birçok tarihi eserle bu yağmayı daha da acı hale getirmişlerdir.⁶⁴

Trabzon'un düşmesi İngiliz basını tarafından yakından takip edilmiş, şehrin Hıristiyan geçmişine ve lojistik açıdan merkezi konumuna vurgu yapılarak müttefikleri Rusya'nın bu başarısını bayram havası içinde yansıtmışlardır.⁶⁵ Trabzon'un düştüğü gün Rus Kafkas Ordusu karargâhı mensupları bir zırhlıyla Batum'dan gelerek General Lyahov'un eşliğinde Trabzon'a çıktılar. Türk nüfusun büyük kısmı şehri terk etmişti. Şehirde kalan Rumlar ve Ermeniler Rus komutanları karşıladı. Ordu Komutanı General Yudenich General Lyahov, General Tomilov, Albay Maslovskiy ve Albay Draçenko ile birlikte gayrimüslim halkın kendilerine attığı çiçekler ve coşkulu tezahüratları arasında şehrin sokaklarında yürüdüler. Daha sonra Rum Metropoliti Hrisantos'un Rum Ortodoks Kilisesinde düzenlediği ayine katıldılar.⁶⁶ Böylece 1461'de Türk hâkimiyetine girmiş olan Trabzon, fetihten 455 yıl sonra ilk kez işgale uğramıştır. Bu işgal sonucunda Doğu Karadeniz halkına büyük acılar yaşatan büyük bir göç hareketi meydana gelmiştir.⁶⁷

1.3.1. İşgal Sonrası Trabzon'da Rus İdaresinin Tesisi

Yukarıda bahsedildiği üzere Trabzon'un işgali sonrası Ruslar sahil hattındaki ileri harekâtı durdurmuştu. Fakat Trabzon çevresinde muharebeler devam etmekte, bu da Trabzon'un yeniden Türklerin eline geçmesi ihtimalini gündeme getirmekteydi. Bu nedenle şehrin savunmasının güçlendirilmesi ve taze kuvvetlerle takviye edilmesi ihtiyacı önem ve aciliyet kazanmıştır. Bu kapsamda yapılan faaliyetler iki yönlü olarak gerçekleştirilmiştir. Şehirde, bir yandan askeri hazırlıklar sürdürülürken öte yandan da şehri Rus İmparatorluğu'nun bir parçası yapacak idari teşkilatlanma çalışmaları birbirinin tamamlayıcısı olarak sürdürülmüştür.

Mayıs ayında yaklaşık 22.000 kişilik 5. Kafkas Kolordusu, 67.000 atı ve diğer ağırlıkları ile birlikte bu çalışmalar kapsamında bölgeye nakledildi. Bu kolordu Karadeniz sahilinden başlayarak

⁶³ Veysel Usta, "Tanıkların Kaleminden Rus İşgalinden Sonra Trabzon'un Durumu", **Doğu Karadeniz'de Rus İşgali ve Muhacirlik**, Ed.: Veysel Usta, Serander Yay., Trabzon, 2016, s. 320-321.

⁶⁴ Halit Dündar Akarca, "İlmi İşgal: Birinci Cihan Harbi'nde Rus Bilim Adamlarının Trabzon ve Civarında Gerçekleştirdikleri Arkeolojik Faaliyetler", **Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, 9/17, Güz, 2014.

⁶⁵ Enis Şahin, "İngiliz The Times Gazetesi'ne Göre Trabzon'un Ruslar Tarafından İşgali (1916)", **Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, 7/7, Ağustos 2009, s. 128-132.

⁶⁶ Maslovskiy, a.g.e., s. 318-319.

⁶⁷ Bölgede işgalin neden olduğu göçle ilgili olarak bkz.: Hikmet Öksüz – Ülkü Köksal, "Osmanlı, Rus ve Fransız Belgelerinde Trabzon'un İşgali ve Muhacirlik" **İşgal, Göç ve Muhacirlik**, Ed.: Ahmet Köksal, KTÜ Yay., Trabzon, 2016; Veysel Usta – Ülkü Köksal, **Yüz Yıl Önce Karadeniz Muhacirlik Defteri II**, Akçaabat Belediyesi Yay., Trabzon, 2018.

güneye doğru Trabzon-Gümüşhane yolunu da kapsayacak şekilde konuşlandırıldı. General Lyahov'un sahil müfrezesi de dağıtılarak büyük kısmı 5. Kafkas Kolordusuna bağlandı.⁶⁸ Trabzon'da hâkimiyet sağlanması için ordu Trabzon çevresine yayıldı ve Trabzon'daki birliklerin komutanı olarak Kars Kalesi komutanı olan Alman asıllı Tümgeneral Aleksiy Vladimiroviç Şvarts görevlendirildi.⁶⁹ Trabzon şehri işgalin ilk birkaç ayında 5. Kafkas Kolordusunun sorumluluk alanında iken kolordu birliklerinin iyice ileri çıkmasıyla özel bir idare altına alındı.

General Şvarts, Trabzon Kalesi'nin tahkim edilmesi için hazırladığı planlar doğrultusunda karargâhtan teknik malzeme ve top gönderilmesi talebinde bulundu.⁷⁰ Trabzon Kalesi çevresinde kurulacak istihkâmlar için çizimler yapan General Şvarts'a bu istihkâmlara yerleştirilmek üzere 120 kale topu ve deniz savunması için de dört adet 10 inçlik topu olan bir sahil bataryası gönderildi. General Şvarts ayrıca Sürmene-Trabzon-Akçaabat arasında bir dekovil hattının inşasını önemli ve acil bir ihtiyaç olarak belirlemişti. Özellikle Of-Bayburt çizgisinde devam eden muharebelerde Türk birliklerinin üstünlük sağlaması nedeniyle bu tasarı uygulanamamışsa da⁷¹ şehrin Batum'a ve dolayısıyla Rusya içindeki demiryolu ağına bağlanması işi ciddiyetle ele alınmış ve çalışmalara başlanmıştır.

Temmuz ayı başlarında yaklaşık 25 kilometrelik bir hatta Trabzon Müstahkem Mevkii teşkil edilerek kolordunun idaresinden ayrıldı ve yönetimine General Şvarts getirildi. Trabzon Müstahkem Mevkii genel valilik statüsünde olmakla birlikte Türkiye'de ele geçirilen yerlerin genel valisi olan General Peşkov'un üst idaresine tabiydi. Fakat Trabzon'un bu şekilde yönetilmesinin zorlukları kısa sürede ortaya çıktı. Çünkü bölgenin Kafkas Ordusunun cephe hattı ile yakından bağlantısı olduğundan uzaktaki bir genel valiye bağlı olması işleri yavaşlatıyordu. Bu nedenle Ağustos'ta General Peşkov'un idaresinden ayrılarak cephe hattının bir parçası haline getirildi.⁷² Böylece General Şvarts Trabzon Müstahkem Mevkiinin tek sorumlusu haline geldi. Halkın Rus işgalini geçici olarak değerlendirdiğini fark eden General Şvarts 30 Temmuz 1916 tarihli bir bildiriyle şehrin Rus İmparatorluğu tarafından ilhak edildiğini ve herkesin Rus kanunlarına tabi olup bu kanunlar önünde eşit sayılacağını, bu kanunlara muhalefet edenlerinse şiddetle

⁶⁸ Maslovskiy, a.g.e., s. 328-329.

⁶⁹ <http://statearchive.ru/821>, (19.07.2019).

⁷⁰ Birinci Dünya Savaşı'nın başında Rusya'nın batı sınırındaki İvangorod Kalesi komutanı olan General Şvarts bu görevindeki başarısıyla meşhurdur. Bu tecrübesine binaen önce Kars Kalesi komutanlığına ardından da Trabzon Müstahkem Mevki komutanlığına getirilmiştir. Onun bu alandaki tecrübesi hakkında detaylı bilgi için bkz.: Aleksiy Vladimiroviç Şvarts, *Oborona İvangoroda v 1914-1915 g.g. İz Vospominaniy Komendanta Kreposti İvangoroda A. V. Şvartsa [1914-1915 Yıllarında İvangorod Kalesi'nin Savunması. İvangorod Kalesi Komutanı A. V. Şvarts'ın Hatıraları]*, Tipografya Glavno Voennno-İnjenerovo Upravleniya RKKKA, Moskova, 1922.

⁷¹ Maslovskiy, a.g.e., s. 336-337.

⁷² Maslovskiy, a.g.e., s. 336.

cezalandırılacağını açıklayan bir bildiri yayınlamak bu havayı dağıtmakta bir miktar başarı sağladı.⁷³

General Şvarts, Trabzon Belediye Meclisinde şehirde kalan Türklerin de temsil edilmesi ve haklarının korunmasını sağlamak üzere iki Türk üye görevlendirmişti. Kasım ayında General Şvarts, şehrin geniş idari haklara sahip sivil yönetim birimi olarak yeniden teşkilatlandırılacak olan Şehir İdaresinin başına deniz subayı ve doktor olan Yakov Yusufoviç Kefeli'yi getirdi. General Şvarts, 1904-1905 Rus-Japon Savaşı sırasında tanıştığı bu yakın dostunu Kars'taki görevine giderken beraberinde götürmüş ve ikili Kars Kalesi'nin ve genel olarak şehrin Rus Kafkas Ordusunun arkasını yaslayabileceği muhkem bir mevki olarak inşası işini birlikte yürütmüşlerdi. General Şvarts'a göre Doktor Kefeli'nin Kırım Karaylarından olması şehirde kalan Türklerin taleplerinin tatmin edilmesinde etkili olabilirdi. Ayrıca Kars'ta olduğu gibi geniş kapsamlı imar faaliyetleri de hesaba katıldığında Doktor Kefeli kendini kanıtlamış bir isim olarak öne çıkmaktaydı. General Şvarts Kars'tan ayrılarak Trabzon'a geldiğinde Kars'taki inşaat faaliyetlerinin sorumluluğu kendisinde kalmaya devam etmişti. Yakov Kefeli oradaki işleri devam ettirmiş ve sıklıkla Trabzon'a gelerek General Şvarts'a rapor sunmuştu ki böylelikle şehri az da olsa önceden tanıma imkânı bulmuştu. Sonuç olarak 1916 Kasım'ında Yakov Kefeli belediye başkanlığı görevini üstlenmek üzere Trabzon'a geldi.⁷⁴

Bu görevi hakkında anılarında detaylı bilgiler vermiş olan Doktor Kefeli'ye göre Trabzon Şehir İdaresi, vali ve müstahkem bölge başkanının yönetimi altında olup idarenin başkan ve üyelerini atama yetkisi bunlara aitti. İdare vergi koyma, şehirdeki terk edilmiş mülklerden kiralama yoluyla gelir sağlama, çevre temizliği ve diğer sıhhi konularda kanun koyma, eğitim alanında faaliyet gösterme, hasta ve yaşlılara yardımda bulunma gibi geniş bir sahada faaliyet göstermekte idi. İdarenin kararları vali ve müstahkem bölge başkanı tarafından onaylanır, halkı ilgilendiren kararlar Rusça, Türkçe ve Rumca olarak sokaklara asılan ilanlarla ve tellal aracılığıyla duyurulurdu.⁷⁵ Rus işgal komutanlarından ve aynı zamanda bir yazar olan Sergey Rudolfovich Mintslov'un editörlüğünde çıkarılan "Trapezondskiy Voenny Listok [Trabzon Askeri Gazetesi]" de Şehir İdaresinin faaliyetlerini ve aldığı kararları ilan etmede etkin olarak kullanılmıştır.

Trabzon, Rus işgaline girmesini takiben savaş henüz sonuçlanmamasına rağmen buradaki Rus mevcudiyetinin kalıcı olmasını temin etmek üzere demiryoluyla Rusya'nın iç ulaşım ağına bağlanması istenmiş, bir Rus şehri olarak imarına dönük faaliyetlerde bulunulmuş, şehrin sivil idaresi bir Rus yöneticiye (Yakov Kefeli) verilmiş, diğer taraftan bunların askeri tedbirlerle garanti

⁷³ Halit Dündar Akarca, "İşgal Döneminde Trabzon'da Rus Politikaları (1916-1918)", **Doğu Karadeniz'de Rus İşgali ve Muhacirlik**, Ed.: Veysel Usta, Serander Yay., Trabzon, 2016, s. 136.

⁷⁴ Yakov Kefeli, **Anılar (1916-1919)**, çev.: Erdoğan Altınkaynak, TTK Yay., Ankara, 2013, s. 80-83.

⁷⁵ Kefeli, a.g.e., s. 121.

altına alınması amaçlanmıştır. Trabzon'da bir Rus gazetesinin çıkarılması kalıcı olma amacına yönelik faaliyetlerden biri olarak özel bir önem arz eder. Şehirdeki askeri yönetimin sansürüne tabi bir yayın olarak bu gazete Trabzon'da Rus idaresinin nüfuz kazanmasında etkili bir araç olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. İŞGAL DÖNEMİNDE TRABZON'DA ÇIKARILAN RUS GAZETESİ “ТРАПЕЗОНДСКИЙ ВОЕННЫЙ ЛИСТОК / TRAPEZONDSKIY VOENNIY LİSTOK [TRABZON ASKERİ GAZETESİ]”

Rus işgali sırasında Trabzon'da çıkarılan “Трапезондский Военный Листок/Trapezondskiy Voennyi Listok [Trabzon Askeri Gazetesi]” Rus genelkurmayının askeri matbuat yoluyla hedeflediği amaçları doğrultusunda çıkarılan cephe gazetelerinin Trabzon'daki tezahürüdür. Bu gazetenin görev ve işlevini onu ortaya çıkaran sebeplerin tarihi zemininde aramak gerekmektedir.

Rusya'da Savaş Bakanlığı'na bağlı “Voennyi Sbornik (1858-1917) [Askeri Külliyyat]” dergisi ile “Russkiy İnvallid (1862-1917) [Sakat Rus]”⁷⁶ gazetesi resmi askeri yayın organları olarak hizmet vermekteydi.⁷⁷ Zamanla bunlara askeri bölgelerde çıkarılan gazeteler, Kazak birliklerinin çıkardığı yayınlar, ordu din adamlarının yayınları gibi yenileri de eklenmiş böylece Birinci Dünya Savaşı'nın başında Rusya'da çıkarılan askeri gazete ve dergilerin sayısı 60'a ulaşmıştır. Savaşın uzun süreceğinin anlaşılması üzerine askerin bilgilendirilmesi, moral ve psikolojisinin doğrudan harp sahasında güçlendirilmesi gibi sebeplerle cephe matbuatının oluşturulması ihtiyacı doğmuştur.⁷⁸ Rus genelkurmayının 13 Ağustos 1914 tarihli “*Genelkurmay Başkanlığı askeri birlikleri bizim ve müttefiklerimizin harp meydanlarında cereyan eden olaylar hakkında bilgilendirecek ve böylece ileri birliklere kadar tüm askerlerin genel durum hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlayacak vatansever nitelikte gazete ve bültenler çıkarılmasını acil bir ihtiyaç olarak tanımlamıştır*”⁷⁹ şeklindeki telgrafi cephe matbuatının ortaya çıkışının temelini oluşturmuştur.

Bu emrin yerine getirilmesine yönelik ilk adımları savaşın başında çıkarılan “Albom Geroev Voynı [Savaş Kahramanları Albümü]” “Armiya i Flot [Ordu ve Donanma]” ve “Voyna i Geroy [Savaş ve Kahramanlar]” gibi yayınlarla atılmıştır. 27 Ağustos 1914'te kuzeybatı cephesi orduları

⁷⁶ 1812 yılında geliri savaşta sakat kalan askerler yararına bağışlanmak üzere kurulmuş olup 1862'de Savaş Bakanlığı'nın resmi yayın organı haline gelmiş olan bir gazetedir. [https://humanities_dictionary.academic.ru/7928/«Русский, \(02.08.2019\)»](https://humanities_dictionary.academic.ru/7928/«Русский, (02.08.2019)»)

⁷⁷ İrina V. Alforyovna, “ ‘Armeyskiy Vestnik’ i Geroyçeskoe’ na Ego Stranitsah v Godı Pervoy Mirovoy Voynı [‘Armeyskiy Vestnik’ ve ‘Geroyçeskoe’nin Sayfalarında Birinci Dünya Savaşı Yılları], Vestnik Bryanskovo Gosudarstvennoy Universiteta, c. 4, sy. 30, 2016, s. 317.

⁷⁸ Dimitri Gennadyeviç Gujva, “Voennie Gazeti i Jurnalı v Godu Pervoy Mirovoy Voynı Kak Osnovnoe Sredstvo İnformirovaniya Russkoy Armii [Rus Ordusunu Bilgilendirmenin Temel Aracı Olarak Birinci Dünya Savaşı'nda Askeri Gazete ve Dergiler]”, s. 546. <http://ruslitwwi.ru/files/content/2254/pages-from-politika-i-poetika-korr-40-guzchva-2-pdf.pdf>, (03.08.2019).

⁷⁹ Gujva, a.g.m., s. 546.

başkomutanı olan Vladimir Aloizievic Oranovskiy karargâhına derhal bir askeri gazete çıkarmalarını ve bunun askere ücretsiz dağıtımını sağlamalarını emretti. Yine o yılın Ağustos’unda güneybatı cephesi orduları başkomutanı tarafından “Armeyskiy Vestnik [Ordu Haberleri]” gazetesi yayınlanmaya başladı. Bunları illüstrasyonlar takip etti. 3. Ordu tarafından “Armeyskiy Listok [Ordu Gazetesi]”, 5. Ordu tarafından “Boevie Novosti [Muharebe Haberleri]” ve 10. Ordu tarafından çıkarılan “Vestnik X Armii [10. Ordu Haberleri]” gibi birçok gazete ordu karargâhları tarafından yayınlamıştır. Bu gibi gazeteler çoğunlukla günlük olarak yayınlanmış bilgi bültenlerinden daha zengin bir içeriğe sahip olması amaçlanmıştı. Ocak 1917 itibariyle Rus ordusunda yayın yapmakta olan 3 cephe, 13 ordu ve 1 kolordu gazetesi mevcuttu. Rusya dışında yayınlanmaya başlanan ilk Rus askeri gazetesi ise Fransa’ya yardım için gönderilen Rus seferi kuvvetleri tarafından 1916’da haftalık olarak çıkarılmaya başlanan “Voennaya Gazeta Dla Russkih Voysk Vo Frantsii [Fransa’daki Rus Askerleri İçin Askeri Gazete]”dir. Gazetede savaşa dair olaylara, dünyada meydana gelen olaylara ve Rusya’daki gelişmelere dair yayın yapılmaktaydı.⁸⁰

“Trapezondskiy Voenny Listok” da işte bu askeri matbuat geleneğinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Gazetenin editörü Sergey Rudolfoviç Mintslov’un anılarından anlaşıldığına göre Trabzon Müstahkem Mevki Komutanı General Şvarts’ın isteği üzerine hazırlıklara başlanmakla birlikte nihai izin tabii olarak Rus Kafkas Ordusu Komutanı General Yudenic’den alınmış olup bu izin hazineden masraf yapılmaması şartıyla verilmiştir.⁸¹ Bu çalışmada gazetenin hazırlık süreciyle ilgili Mintslov’un anılarında yer verdiğinden daha fazla bilgiye ulaşılamamıştır. Onun verdiği bilgilere göre General Şvarts’ın girişimleriyle matbaayı kurmak üzere Yerşov adında bir uzman beraberinde 22 kişiyle Petersburg’dan Trabzon’a gelmiştir. Bir görevlinin hazineye maliyeti yaklaşık 50.000 ruble olup bu o gün için hayli yüksek bir meblağdır ki Yerşov yaptığı yüksek masraflar nedeniyle General Şvarts’ın tepkisini çekmiştir. Yerşov’un ekibinden olup kendisine 400 ruble maaşla matbaa müdürlüğü verilecek olan İvanov Gavril İvanoviç başta olmak üzere ekipte bulunanların kötü şartlarda barınma, açlık, hastalık ve yetkili makamlarca görevlerinin belirlenmemesi gibi şikayetlerle Trabzon Müstahkem Mevkii komutanına ve Trabzon Jandarma İdaresi’ne verdikleri dilekçe üzerine General Şvarts, Mintslov’un bu işi üstlenmesini istedi.⁸²

Mintslov, bir zamanlar küçük bir Ermeni kilisesi olup sonradan Türk idaresi tarafından alınmış olan bir binada matbaa kurulması için Ekim’de çalışmalara başladı. Binanın imarı için gerekli malzemelerin tedarikine başlayan Mintslov basit işler için de askerlerden faydalandı (anılarında bunlardan “Rusçadan anlamayan Almanlar ve Gürcüler olarak bahsetmektedir). Mintslov daha önce terkedilmiş bir Türk evinde koruma altına alınarak telgraf bölüğü komutanı

⁸⁰ Gujva, a.g.m., s. 547-548.

⁸¹ Sergey Rudolfoviç Mintslov, **Trapezondskaya Epopeya. Dnevnik: Kiev, Trapezond, Finlandiya [Trabzon Destanı. Kiev, Trabzon Finlandiya Günlüğü]**, Sibirskoe Knigoizdatelstvo, Berlin, 1923, s. 153.

⁸² Mintslov, a.g.e., s. 143-151.

Parsadanov'un himayesinde tutulan bir matbaa görmüştü. General Şvarts'ın izniyle bunu alarak Petersburg'dan getirilmiş olan baskı malzemeleriyle birlikte hızlıca matbaanın kurulumuna başlandı. Kâğıt meselesi de yine şehri terk eden Türklerden kalan eşyaların bulunduğu depolardan temin edilerek çözüldü⁸³ ve işgalin yedinci ayında 1 Kasım 1916'da gazetenin ilk sayısı çıkarıldı.

2.1. Trapezondskiy Voenny Listok'un Genel Özellikleri

Çalışmanın en başında da belirtildiği üzere gazete 1 Kasım 1916'dan 2 Aralık 1917'ye kadar 331 sayı çıkmıştır. Çalışma kapsamında elde mevcut olan (arada 31 sayı eksik olmak üzere) ilk 125 sayı incelenmiştir. Dolayısıyla inceleme 94 sayı üzerinden yapılmıştır. Bu sayılar 1, 2 ya da 4 sayfadan oluşup yalnızca Noel bayramına denk gelen 48. sayı ve 78. sayı 6 sayfa, 101. sayı ise 1.5 sayfadır. Eldeki sayıların toplam sayfa adedi 202'dir. Her bir sayfa dört sütundan meydana gelmektedir. Hikaye, tiyatro ve anı yazılarının yayınlandığı sayılarda bu yazıyı içeren sayfalar yukarıdan aşağıya olacak şekilde yarıya bölünmüş, edebi metinler alt kısımda yer almıştır. Gazete siyah beyaz olup üzerindeki armadan başka herhangi bir resim ya da çizim içermeyip, yalnızca bazı ilanlar süslü çerçeve içerisinde verilmiştir. Yazı kalitesi gayet iyi olan gazetenin birkaç sayfasında küçük bir alan üzerinde beyaz bir şerit mevcut olup bunlar, en fazla bir paragraflık bir alanın anlam bütünlüğünü bozacak ölçüdedir. Eldeki son birkaç sayıda baskı bozukluklarından kaynaklanan hasarlı alanlar mevcuttur. Bunların dışında okumayı güçleştirecek ya da tamamen engelleyecek derecede bir tahribata rastlanmamıştır. Rusya'daki Şubat Devrimi günlerine tekabül eden bu günlerde gazetenin şekil ve düzen yönünden kalitesinin oldukça düştüğü gözlemlenmiştir.

Gazetede tarihlerde Rusya'da 1917'deki devrim öncesi kullanılmakta olan Julyen Takvimi esas alınmıştır. Gazetede kullanılan dil, imla ve harf farklılıkları yönünden günümüz Rusçasından küçük farklarla ayrılmaktadır. Sert ünsüzle biten kelimelerin sonunda sertleştirme işareti “Ъ” kullanılması ya da Türkçedeki “y” harfine yakın bir tonda ince “e” sesi veren “e” harfinin yanı sıra günümüzde artık kullanılmayan “ѣ” harfinin de kullanılması bu farklılıklara örnek olup bunların kullanımı 25 Ekim/7 Kasım 1917'de gerçekleşen devrim sonrasında kaldırılmıştır.

Her sayının ilk sayfasının üst kısmında çift başlı kartal figürlü Rusya kraliyet arması yer almaktadır. Bunun hemen altında büyük puntuyla gazetenin adı yazılıdır. İsmi altında çerçeve içinde olan kısımda sırasıyla gazetenin adres, fiyat, sayı numarası ve tarih bilgileri yer almaktadır. İlk 125 sayıda bu kısmın düzeninde hiçbir değişiklik yoktur. Gazetenin künyesinin yer aldığı bu kısmı bazen çerçeve içinde ilanlar bazen de doğrudan haber ya da makaleler takip eder(konu başlıklarının toplu bir listesi için bkz. Ek 1). Künyenin altında çerçeve içinde sıklıkla gazetenin abonelik bilgi ve ücretlerine ve gazeteye ilan verilmesi için gerekli ücretlere yer verilmiştir. Fiyatı 6 kapık olan gazetenin fiyat, abonelik ve ilan ücretlerinde bir değişiklik tespit edilmemiştir.

⁸³ Mintslov, a.g.e., s. 153.

Bu kısımları takiben içeriğe geçilmektedir. Gazetede yer alan başlıkları münferit olarak kullanılan ve sürekli olarak kullanılan başlıklar olarak tasnif etmek mümkündür. Sürekli kullanılan başlıklar gazete içinde en geniş alanı kaplamaktadır. Bunların sıralamasında standart bir düzen takip edilmemiştir. “Telgraflar” bölümü gazetenin eldeki tüm sayılarında yer almıştır. Rusya ve müttefiklerinin savaştığı cephelerden ulaşan resmî raporları içeren telgraflar önemli bir yer işgal etmiştir. Önce Rus genelkurmayından dağıtılan Rus cephelerine ait telgraflar, daha sonra da müttefiklerden gelen telgraflar konu aldığı cephelere göre başlık atılarak verilmiştir.⁸⁴ Telgraflar kısmı genelde ilk sırada yer alsa da bazı durumlarda değişiklik yapılmıştır. Örneğin önemli yüksek atama ya da azilleri bildiren kararnameler, Trabzon Şehir İdaresinin duyuruları, müstahkem bölge komutanının emirleri çıktığında bunlara ilk sırada ve çerçevesi bir alan içinde yer verilmiştir. Rusya’da Şubat Devrimi’nin gerçekleşmesini takiben ilk sırayı devrimi öven, cumhuriyet rejimini tanıtan, vatandaşlık bilincine vurgu yapan yazılara ve şiirlere yer vermeye başlanmıştır. Daha sonra Rusya ve dünyadan haberler veren “Petrograd Telgraf Ajansı’nın Mesajı⁸⁵” başlığı altında bu ajanstan alınan bilgiler aktarılmıştır. Bu başlık altında verilen haberler, gelişmenin meydana geldiği şehrin ismi ve tarihle başlayan paragraflar halinde sunulmuştur. Örneğin: “*Tokyo, 27 Kasım. Feldmareşal Prens Oyama vefat etmiştir.*”⁸⁶

Resmî cephe raporlarını içeren telgraflarla birlikte gazetede geniş yer tutan bir diğer başlık “Devlet Duma’sı” başlığıdır. Burada Rusya Devlet Duma’sında yapılan çoğunlukla bir kanun tasarısı üzerine tartışmaları ve siyasi meseleleri içeren konuşmalar yayınlanmıştır. “Devlet Konseyi” ve “Bakanlar Kurulu Toplantısı” başlıkları altında bu toplantılarda alınan kararlar ilan edilmiştir. Şehre yapılan önemli ziyaretler, şehirdeki dernek toplantıları gibi Trabzon şehrine has önemli gelişmeler “Günün Olayı” başlığı altında verilmiştir. Bu başlıkların içeriği gazetenin en büyük kısmını oluşturmuştur.

Gazetede hikaye, tiyatro ve şiir türünde edebi yazılar da sıklıkla yer almıştır. Birden fazla sayıda dizi şeklinde yayınlanan hikaye ve tiyatrolar sayfa bölünerek oluşturulan alanda verilmiş, şiirler ve kısa öyküler metin içinde atılan başlıklar altında yer almıştır. Araştırma yazıları, ilmi makaleler, imparator ailesinin etkinlikleri, Trabzon’da faaliyete başlamış olan Trabzon Sağlık

⁸⁴ <https://nik191-1.ucoz.ru/publ/> sitesi üzerinden ilgili dönemde arama yapıldığında çeşitli Rus gazetelerinde yer alan cephe raporlarının Trapezondskiy Voenny Listok’da yayınlanan raporlar ile aynı olduğu görülmüştür. Buradan raporların tek bir merkezden basına verilmekte olduğu anlaşılmaktadır. Bu telgrafların alınmadığı durumlar “Genelkurmay Başkanlığı’ndan telgraf alınmamıştır” şeklinde belirtilmiştir. (“Trapezondskiy Voenny Listok”, 14.02.1917, No: 91).

⁸⁵ Sankt Peterburgskoe Telgrafnoe Agenstvo [Saint Petersburg Telgraf Ajansı] adıyla 1904’te kurulmuş, 1914’te Petrogradskoe Telgrafnoe Agenstvo [Petrograd Telgraf Ajansı] adını almıştır. (<https://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/120160>, (19.08.2019). Rusya ve dünyadan haberler veren bu kuruluş 1917’deki devrim sonrası kurulan basın bürosu ile birleştirilerek ROSSTA kısaltmasıyla tanınan Rossiyskovo Telgrafnovo Agenstvo [Rus Telgraf Ajansı] adıyla 1992’ye kadar faaliyet göstermiştir. 1992 itibarıyla İnformatsionnoe Telgrafnoe Agenstvo Rossii [Rusya Enformasyon ve Telgraf Ajansı] adıyla başladığı yayın faaliyetini halen sürdürmekte olup TASS kısaltmasıyla bilinmektedir. (<https://www.prlib.ru/history/619521>, 19.08.2019)

⁸⁶ **Trapezondskiy Voenny Listok**, 30.11.1916.

Derneği ve Trabzon Eğitim Derneği'nin bilgilendirmeleri, askeri emirler gibi farklı alanlarda da yazılar bulunmaktadır. Bazı sayıların sonunda ise haftalık sıcaklık verilerinin yayınlandığı "Meteoroloji Bülteni" yer almıştır. Gazetenin en son kısmı olan "İlanlar" bölümüne geçilmeden önce iki kalın çizgi arasında editörün ismi yer almıştır. Bu kişi ilk 78 sayıda gazetenin kurucusu da olan S. R. Mintslov'dur. Mintslov'un Trabzon'dan ayrılması sonrası 80. sayıdan 104. sayıya kadar bu görevi gazetenin kuruluş çalışmaları için Petersburg'dan gelmiş olan G. İ. İvanov vekaleten yürütmüş, 105. sayıdan sonra ise V. M. Seplevenko editörlük görevini üstlenmiştir. Son kısım ürün reklamı, kayıp eşya, dernek toplantılarına ilişkin duyurular gibi çeşitli ilanların bulunduğu "İlanlar" bölümüdür. Bu son bölümün altında "Askeri Sansür Tarafından İzin Verilmiştir" ve "Trabzon Müstahkem Bölge Matbaası" ibareleri yer almıştır.

2.2. Rusya'da Sansür Yasası ve Trapezondskiy Voenniy Listok'da Uygulanışı

Rusya savaş sırasında bilgilendirme mekanizmasından halkının her bir ferdinden azami fayda sağlama aracı olarak yararlanmayı amaçlamıştır.⁸⁷ Bu düşünceden hareketle Rus askeri basın yoğun şekilde vatansızlık temasını işlemiştir. Bu tarz yönlendirmelerin yanı sıra sıkı bir sansür politikası da takip edilmiştir. 1 Ağustos 1914'te Almanya'nın Rusya'ya savaş ilan etmesinin hemen ardından "Askeri Sansür Hakkında Geçici Yönetmelik" adıyla Çar 2. Nikola tarafından onaylanan bir yasayla Rusya'da genel sansür ilan edilmiştir. Bu sansür "tam" ve "azaltılmış" olarak iki şekilde uygulanmıştır. Tam sansür cephe hattına yakın bölgelerde istisnasız tüm mektupların okunmasını kapsamaktaydı. Ülkenin geri kalanı ise azaltılmış sansüre tabi tutulmuş olup bu, cepheye giden, gazete editörlüklerine giden, Rusya'nın elindeki esirlere gelen ve düşmana esir düşen Rus askerlerine giden mektupların kontrol edilmesini öngörmekte idi.⁸⁸ Sansür uygulaması kapsamında kaçılmaz olarak basın da (sivil askeri tüm basın) bu yasaya dayanılarak denetim altına alınmıştır. Rus basını yasalar, kararnameler ve doğrudan emirlerle yönlendirilmeye başlanmıştır. Rusya'nın dış güvenliğine, silahlı kuvvetlerine ve ülkenin savunma tesislerine ilişkin bilgilerin basın yoluyla sızmasını engellemek için kamuya açık toplantılarda yapılan konuşma ve raporlarda bahsedilmemesi gereken 18 maddelik bir yasaklı konu listesini içeren kararname 2 Ağustos 1914'te İçişleri Bakanı Nikolay Alekseyeviç Maklakov'un imzasıyla yayınlandı.⁸⁹

⁸⁷ Piter Holkvist, "Totalnaya Mobilizatsiya i Politika Naseleniya: Rossiyskaya Katastrofa (1914-1921) v Evropeyskom Kontekste [Topyekün Seferberlik ve Halk Politikası: Avrupa Bağlamında Rus Faciası (1914-1921)]" **Rossiya i Pervaya Mirovaya Voyna (Materiali Mejdunarodnovo Nauçnovo Kollokviuma) [Rusya ve Birinci Dünya Savaşı (Uluslararası Bilimsel Sempozyum Malzemeleri)]**, ed.: Nikolay Nikolayeviç Smirnov, Petersburg 1999, s. 92.

⁸⁸ Holkvist, a.g.e., s. 93. (Bu uygulama yalnızca güvenlik kaygısıyla yapılmamış olup mektuplar üzerinden halkın moral durumuna dair bilgi edinilmekte, bir hafta boyunca incelenen mektupların içeriğine dair haftalık raporlar oluşturulmaktaydı. Göz. yer.).

⁸⁹ Dimitri Gennadyeviç Gujva, "Voennaya Tsenzura Russkoy Periodičeskoj Peçati v Godı Pervoy Mirovoy Voynı [Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Rus Süreli Yayınlarında Askeri Sansür], s. 524, <http://ruslitwwi.ru/files/content/2254/pages-from-politika-i-poetika-korr-38-guzchva-pdf.pdf>, (14.08.2019).

Kısa bir süre sonra askeri birliklerin personel durumu, ordu ve donanmanın savaşa hazırlık durumu, ordu ve donanmanın asker ve malzeme kayıpları, Rusya'daki esirlerin durumu, halk içindeki huzursuzluklar ve Rus ordusu tarafından işgal edilen yerlerin sakinlerinin huzursuzluğu⁹⁰ gibi konuların dahil edildiği yeni bir liste yayınlanmıştır. Sansür yasası kapsamında ordu komutanlarına gerekli gördükleri durumlarda kendi bölgelerinde faaliyet gösteren yayınların çıkarılmasını yasaklama hakkı tanınmıştır.⁹¹

Trapezondskiy Voenny Listok'un içeriğinde bu sansür uygulaması belirleyici olmuş, yukarıda bahsedilen yasaklı konular gazeteye dahil edilmemiştir. Gazetenin son sayfasının alt sol köşesinde yer alan “Дозволено Военной Цензурной / Dozvoleno Voennoy Tsenzurnoy [Askeri Sansür Tarafından İzin Verilmiştir]” ibaresi bulunmaktadır. Bu ibare 1. ve 2. sayılarda mevcut değildir. (3, 4 ve 5. sayılar elde mevcut olmadığından incelenememiştir) 6. sayı itibarıyla bu ibare belirtilen kısımda yer almıştır. Rusya'da Şubat Devrimi'nin yaşandığı günlere tekabül eden 114. ve 115. sayılarda da bulunmayan bu ibare 117. sayı itibarıyla yeniden aynı yerde yer almaya başlamıştır. Trapezondskiy Voenny Listok'un askeri denetiminden sorumlu kişi General Şvarts idi. Sansürü uygulayan yetkili komutanın yasada çizilen sınırların dışında kalan konular üzerinde de kısıtlama veya yayını engelleme yetkisi bulunuyordu. Komutanın gazetede çıkacak herhangi bir yazıyı askeri açıdan olumsuz olarak değerlendirmesi yeterliydi. Örneğin Mintslov anılarında gazetenin ilk sayısında yayınlanmak üzere “Gryaduşyeye [Gelecekte Gerçekleşecek Olan]” adlı bir makale yazdığını, bu makalede arkeolojik ve kronolojik verilere dayanarak uzun kafalı ırkların tükenmekte olduğunu ve yuvarlak kafalı ırklara dönüştüğünü, Almanlar uzun kafalı oldukları için tüm dünyayı da mağlup etseler en nihayetinde doğanın bu kanunları karşısında mağlup olacaklarını belirttiğini ancak General Şvarts'ın bunun yayınlanmasını istemediğini ifade etmektedir.⁹² Yine gazetenin editörü Mintslov'un anılarından anlaşıldığına göre sansürü uygulayan komutanın askeri değerlendirmeler yapmaksızın yayına müdahalesinin söz konusu olduğu durumlar da olmuştur. Gazetenin 1 Kasım 1916 tarihli ilk sayısında yer alan giriş makalesi mahiyetindeki yazıda şöyle bir paragraf yer almaktadır: “... Kafkas Ordusu Kumandanı General Yudenitş'in izniyle bölge kumandanının düşüncesini gerçekleştirmek üzere küçük bir fener yakıyor ve “Trabzon Askeri Gazetesi'ni” çıkarmaya başlıyoruz.” Mintslov, “... bölge kumandanının düşüncesini gerçekleştirmek üzere...” kısmının bölge komutanı olan General Şvarts tarafından ilave edildiğini ifade etmektedir.⁹³

⁹⁰ Gujva, a.g.m., s. 524.

⁹¹ Galina A. Saltık – Anna A. Stroyeva, “Pervaya Mirovaya Voyna: K İstorii Voennoy Tsenzury [Birinci Dünya Savaşı: Askeri Sansürün Tarihi]”, s. 1, <https://cyberleninka.ru/article/v/pervaya-mirovaya-voyna-k-istorii-voennoy-tsenzury>, (14.08.2019).

⁹² Mintslov, a.g.e., s. 163-164.

⁹³ A.g.e., s. 158.

Trapezondskiy Voenny Listok'da Devlet Duma'sının açık oturumlarında yapılan konuşmalar da yayınlanmakta idi. Dolayısıyla Rusya içindeki gıda meselesi gibi bazı ciddi önemi haiz meseleler konuşmalarda değinildiği ölçüde gazetede yer almış, Devlet Duma'sı başkanı (Mihail Vladimiroviç Rodzyanko) tarafından sansürlenmiş konuşmalar (bunlar gazetenin incelenen sayılarında istisnası görülmediği üzere Bolşevik ve Menşevik görüşlü üyelerin konuşmalarıdır) belirtilmiştir. Başkentte sansürlenmeyip ajanslara dağıtılan Duma oturumları Trapezondskiy Voenny Listok'da aynen yayınlanmıştır. Gazetede bu oturumlarda hükümete karşı yapılan çok sert eleştiriler yer almıştır. Buradan hareketle General Şvarts'ın merkezden sansürlenmeksizin gelen haberlere ve siyasi meselelere müdahale etmediğini söylemek mümkündür. Cephe raporları, Devlet Konseyi toplantıları, Devlet Duma'sı oturumlarında yapılan konuşmalar, Petrograd Telgraf Ajansı'ndan alınan Rusya ve dünyadaki gelişmelerin yer aldığı haberler hükümet kararname ve genelkurmay emirlerinde olduğu gibi aynen yayınlanmıştır. Herhangi bir etnik bir grubun huzursuzluğu konusunda yayın yapılması da sansür yasası kapsamında yasaklanmıştı. Gazetenin 11 Kasım 1916 tarihli 10. sayısında yayınlanan Devlet Duma'sı oturumundan bir bölüm şöyledir:

“... Fridman, Yahudilerin hala çok zor koşullarda yaşadığı konusunu tartışmaya açtı. ‘Hakları olmadığı için çekiniyorlar ve baskı yapma fırsatından mahrumlar, birçok Yahudi genci hala okulun dışında bulunuyor.’ Konuşmasının devamında Fridman, Yahudilerin kaderlerinin düzelmesini bekleyecek hiçbir yeri olmadığını ileri sürdü. ‘Duma tarafından kendilerine vaat edilen Duma’da bir delegasyonla temsil sözü, hala uygulanmamıştır.’ Daha sonra Markov konuşmak üzere kürsüye çıktı, ancak konuşması başkan tarafından sansürlendi.”

Halkın huzursuzluğu konusunda haber yapılması yasayla yasaklanmıştı. Fakat gazetede yer alan Devlet Duma'sı konuşmalarında yakın gelecekte gerçekleşecek olan devrimi haber verircesine gelişmelerin halkı huzursuz ettiği söylemi zaman zaman yer almıştır. Yukarıda da değinildiği üzere gıda meselesinin tehlikeli boyutlara ulaşması da daha çok Duma oturumlarında konuşulması gibi dolaylı yollarla da olsa gazetede çokça ele alınmıştı. Sansür yasası kapsamında Grigori Rasputin⁹⁴ hakkında yazı yazılması da yasaklanmıştı.⁹⁵ Gazetenin 24 Aralık 1916 tarihli 47. sayısında “*Petrograd, 19 Aralık. Sabahleyin, Petrograd Köprüsü yakınlarında Grigori Rasputin'in kıyıya vurmuş cesedi bulundu. Adli makamlar tarafından soruşturma yürütülüyor*” şeklinde Rasputin'in ölüm haberi verilmiştir. 9 Mart 1917 tarihli 112. sayıda ise Adalet bakanı tarafından Rasputin cinayeti davasının sona erdirilmesi talimatı verildiğine yer verilmiştir. Gazetede Grigori Rasputin'in cesedinin bulunmasının neden önemli olduğuna değinilmemiş olsa da geniş kitleleri rahatsız eden bu meselenin istenmeyen adamın ölümünün doğrulanması ve bu kişiden rahatsız

⁹⁴ Aslen bir mujik (Rus köylüsü) olan Grigori Rasputin, manastıra intisap ederek starets (Rus ortodoksluğunda görülen kiliseden bağımsız bir tür azizlik unvanı) olmuş, 2. Nikola'nın tek oğlu olan Aleksiy'in tedavisinde faydası görüldüğü düşüncesiyle sarayda rağbet görmeye başlamıştır. Mistik yönüyle çar ve çariçeyi zamanla etkisi altına alan Grigori Rasputin bakan atamalarına etki edecek kadar geniş bir nüfuz kazanmıştır. Bu durum Devlet Konseyi, Devlet Duma'sı gibi yüksek kurumlar ve halk nezdinde büyük rahatsızlığa sebep olmuştu. Bunun sonucunda Rasputin Aralık 1916'da çarın yakın akrabası olan Prens Yusupov tarafından öldürülmüş ve cesedi Neva Nehri'ne atılmıştır. Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi. Başlangıçtan 1917'ye Kadar**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999, s. 424-426.

⁹⁵ Saltık – Stroyeva, a.g.m., s. 2.

çevrelerin talebini karşılayacak şekilde davanın takipsizlik ile sonuçlandığı duyurulmuştur. Tüm bu örneklerden anlaşılacağı üzere sansür nedeniyle gazetede sorunların varlığı inkâr edilmemekle birlikte ayrıntılarına yer verilmemiştir.

2.3. Gazetede İdari Yazılar

Gazetede idari yazılar “İmparatorluk Kararnameleri”, “Devlet Konseyi”, “Devlet Duma’sı”, “Bakanlar Kurulu Toplantısı”, “Trabzon Şehir İdaresi”, “Müstahkem Bölge Komutanının Emri” başlıkları altında çıkmıştır. Bunlardan başka “Petrograd Telgraf Ajansı’nın Mesajı” başlığı altında verilen haberlerde de özellikle Şubat Devrimi günlerinde idari meselelere temas edilmiştir. Gazetede idari konulara başlangıçta çoğunlukla kararname ve emir gibi resmi yazıların yayınlanması itibariyle yer verilmekte iken Şubat Devrimi sonrası monarşiyi eleştiren ve cumhuriyet rejimini tanıtan makaleler yayınlanmaya başlanmıştır. Bu çalışmada gazetenin idareye ilişkin içeriği genel ve özel tüm Rusya’yı ilgilendiren ve yalnızca Trabzon’u ilgilendiren yazılar şeklinde sınıflandırılmıştır. Gazetenin bu alandaki içeriği genel bir idari konunun Trabzon’u ne şekilde etkilediğini konunun olgunlaşma süreciyle birlikte ortaya koyacak, bu konudaki bir araştırmaya yön verecek yeterliliktedir.

2.3.1. Genel İdari Yazılar

Genel idareye ilişkin içerik çoğunlukla “İmparatorluk Kararnameleri”, “Devlet Konseyi” ve “Bakanlar Kurulu Toplantısı” başlıkları altında yer almıştır. İmparatorluk kararnamesi devletin yaptığı bakan, bakan yardımcısı gibi yüksek düzeyli atama ve azilleri bildirmektedir. Örneğin Trapezondskiy Voenny Listok’un 4 Ocak 1917 tarihli sayısında yer alan bir imparatorluk kararnamesi şu şekildedir:

“Devlet Senatosu İmparatorluk Kararnamesi

Devlet Konseyi Anayasanın 96. Maddesi uyarınca gayrimenkullerin zorla kamulaştırılması ve sahiplerine ödeme yapılması için kurulan özel konsey, imparatorluk atamasıyla Devlet Konseyi üyeleri arasından birisi başkan olmak üzere belirlenen dört üyeden oluşur. Buna uygun olarak 1917 yılı için adı geçen konsey şu şekilde oluşturulmuştur: Başkan, Özel Danışman Şmeyman. Üyeler; Devlet Sekreteri ve Özel Danışman Baron İkskul von Hindelbandt, Teşrifatçı ve Özel Danışman Neytgardt, Özel Danışman Lıkoşin.

Majesteleri tarafından imzalanmıştır:

“NİKOLAY”

Sarskoe Selo 1 Ocak 1917

Onay İmzası: Devlet Sekreteri Krıjanovskiy”

“Devlet Konseyi” başlığında Rus Devlet Konseyi’nin gerçekleştirdiği toplantılarda alınan kararlara yer verilmiştir. Bu bölümde zaman zaman toplantının nasıl gerçekleştiği, toplantıya kimin başkanlık yaptığı, toplantıda yapılan konuşmaların içeriği gibi detaylara da yer verilmiştir. Rusya’nın çeşitli bölgelerindeki mevkilere yapılan atamalar, devletin kurduğu komisyonlara

yapılan atamalar, Devlet Konseyi'nin gerçekleştirdiği idari faaliyetlerdendir. Bu başlık altında Devlet Konseyi üyelerinin yaptıkları konuşmalara da yer verilmiştir. Bu konuşmalar daha çok konsey üyelerinin hükümete yönelik eleştirilerini ve dış politikaya ilişkin görüşlerini ifade etmektedir. Devlet Konseyi toplantıları saray tarafından zaman zaman tatil edildiğinden gazetede aralıklarla yer almıştır. Gazetenin 25 Aralık 1916 tarihli sayısında yer alan Devlet Konseyi'nin idari konulu bir toplantısı şu şekildedir:

“Devlet Konseyi

Devlet Konseyi, hükümetin şu geçiş formülünü kabul etmiştir: Bir. cephe ve cephe gerisinde tüm katarların ve demiryollarının tek bir yönetimde birleştirilmesi gerekmektedir. İki. Özel ticaret ve özel teşebbüslerin belirli gıda maddelerini tedarik etmesine engel teşkil eden tüm tedbirlerin gözden geçirilmesi ve sadece ordunun ihtiyaç duyduğu gıda ve diğer maddelerin korunması. Üç. Tarım için gerekli sayıda ziraat uzmanı ve kalifiye işçinin yanı sıra ülke savunması için çok önemli olan metal endüstrisinde bulunanların da gerekli kısmının askerlikten muaf tutulması. Dördüncüsü, ordu ve halkın ihtiyaçlarının önceden belirlenmesi ve 1917 yılı gıda planının şimdiden yapılması ve ekili alanların artırılması için gerekli tedbirlerin alınması.”

Gazetede genel idari meselelere temas edilen bir diğer başlık “Devlet Duma’sı” başlığıdır. Rusya’nın birçok meselesinin görüldüğü bu meclisin oturumları gazetede önemli bir yer tutmaktadır. Devlet Duma’sında gerçekleştirilen görüşmeler de önceki iki başlıkta olduğu gibi yalnızca genel meselelerdir. Ancak bunların Trabzon özeline yansımaları sürecinin birinci aşamasıdır. Burada daha çok yasa tasarıları üzerine yapılan tartışmalara yer verilmiştir. Özellikle “Zemstvo⁹⁶” idareleri üzerinde reform yapılmasının ve sorumluluklarının genişletilmesinin öngörüldüğü bir yasa tasarısı üzerine gerçekleştirilen tartışmalar gazetede çokça yer almıştır. Bu yasa tasarısı kapsamında Zemstvo idaresinin ülkenin tüm kırsal bölgelerine ve bu arada da cephe bölgelerine de teşmil edilmesi öngörülmekteydi. Bu yönüyle “Devlet Duma’sı” başlığının sonuçları itibarıyla Trabzon’u dolaylı olarak en çok ilgilendiren genel idari meseleleri ihtiva ettiği görülmektedir. Bu tasarıya ilişkin gazetede yer alan Duma tartışmaları incelendiğinde Rusya’nın içinde bulunduğu savaşın en büyük yükünün Zemstvo idarelerinin dolayısıyla köylünün omuzlarında olduğu görüşünün Duma’daki tartışmalarda ağır bastığı görülmüştür. Trabzon, Erzurum, Kars merkez olmak üzere Rus işgali altında bulunan Türk topraklarının idaresini yakından ilgilendiren bu tasarının faaliyete geçme sürecini yavaşlatan önemli bir etken bu görüş ekseninde uzayan tartışmalar olmuştur. Bunun da etkisiyle tasarı tedricen uygulamaya geçtiğinde bölgedeki Rus işgali kısa ömrünün son anlarında bulunuyordu.

Zemstvo idareleri savaşta işgale uğrayan Rus bölgelerinden gelen mültecilere yardım edilmesi, hastane inşaatı, mevcut hastanelerin kapasitelerinin yükseltilmesi, yaralılarla ilgilenilmesi, orduya iase ve tıbbi yardım sağlanması, lojistik imkânların ordu için seferber edilmesi

⁹⁶ 2. Aleksandr (1855-1881) döneminde ihdas edilmiş kırsal yönetim birimidir. Kırsal bir bölgenin, o bölgede meskûn olanlar arasından başında Zemstvo başkanı olmak üzere teşkil edilen bir meclis ile idare edildiği sistemdir. Bu meclis üyeleri arasından oluşturulan bir komisyon küçük adli davaları da görmektedir. Bu idareler Rus kırsal yaşamında özellikle eğitim alanında çok önemli bir işlev görmüştür. Kurat, **Rusya Tarihi**, s. 341.

gibi görev ve organizasyonların yanı sıra ödedikleri vergilerle de savaşın yükünü taşıyan bir idaredir.⁹⁷ Bu görevleri itibariyle Zemstvo idaresinin söz konusu tasarıda tüm Rusya’da bu arada Rus işgalindeki Türk bölgelerinde de uygulanmasını öngörülmesi meselesi ayrıca önem kazanmaktadır. Bu tasarı ile ilgili olarak Rus işgali altındaki Türk bölgelerini ilgilendiren bir Bakanlar Kurulu toplantısından çıkan karar Trapezondskiy Voenny Listok’un 13 Ocak 1917 tarihli 64. sayısında yayınlanmıştır. Karar şöyledir:

“Bakanlar Kurulu Toplantısı

10 Ocak 1917

Prens Golitsın başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu’nda alt rütbelilerin ailelerine çok acil gıda yardımı yapılması hakkındaki kararı görüşülmüştür. İkinci olarak, 1917 yılı polis masrafları için İçişleri Bakanlığı’na 51.866.605 ruble tahsis edilmesinin onaylanması ve bu tutarın derhal İçişleri Bakanlığı’nın emrine verilmesi onaylanmıştır. Valilerin ve bölge valilerinin, genel valiliklerin ve kırsal valiliklerin fonlarının güçlendirilmesine ilişkin karar görüşülmüş ve bu ihtiyaç için hazineden 150000 ruble tahsis edilmiştir. Bakanlar Kurulu, Maliye Bakanlığı’nın Özel Kurumlar Arası Komisyonu’nda görüşülen, devlet çalışanlarının, bölgeleri düşmandan temizlendikçe tahliye edilen illere yerleştirilmesi işi için bir Bakanlık Komitesi kurulması masrafları için olağanüstü kredi açılması meselesini görüşmüş ve böyle bir komitenin İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulmasına karar vermiştir.

Kafkasya bölgesinin kendi konseyleriyle yönetilmesini öngören Kafkasya Genel Valiliği’ne ilişkin meseleyi dinleyen Bakanlar Kurulu, Transkafkasya’da Zemstvo idarelerinin yürürlüğe girmesi hakkında şu kararı vermiştir: Bu tasarının değerlendirilmesi için bir milletvekili başkanlığında özel bir kurumlar arası komisyon kurulacaktır. Kafkasya Genel Valiliği Senatörü Milyutin redaksiyonu bitirildikten sonra tasarımı onay için Bakanlar Kurulu’na getirecektir. Bakanlar Kurulu, Alman Nüfuzu ile Mücadele Özel Komisyonu’nun Temel Kanunların 87. maddesinin Avusturya, Macar ve Türk vatandaşlarının Rusya Devleti içinde toprak sahipliği ve toprak kullanımı hakkındaki hükmünün imparatorluğun tüm illerini ve bazı kırsal kesimlerini - Sarept kolonisi hariç olmak üzere Saratov, Samarra, Orenburg, Ufa ve Akmola bölgeleri ve Semipalatinsk’i ve ayrıca Orenburg ve Sibiry Kazak askeri bölgelerini kapsamasını onaylamıştır.”

Bu Bakanlar Kurulu kararının ilgili bölümünden anlaşılacağı üzere söz konusu tasarının uygulanabilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Bu kararla birlikte Trabzon’u doğrudan etkileyen bir süreç gelişmeye başlamıştır. Bu sürecin devamına ilişkin gazetede yer alan bir diğer gelişme Petrograd Telgraf Ajansı’ndan aktarılan bir haberde yer almaktadır. Gazetenin 11 Şubat 1917 tarihli 89. sayısında verilen söz konusu haber şöyledir:

“Petrograd, 6 Şubat. Kafkasya’da Zemstvo kurumları tasarısı iki oturum olarak gerçekleştirilen kurumlar arası toplantıda görüşüldü. Tasarının ana hükümlerinin değerlendirilmesi sona erdi ve ezici bir çoğunlukla yönetimin genel valide olması konusunda anlaşıldı ve maddelerin okunmasına geçildi.”

Süreci sonuca bağlayan haber 15 Şubat 1917 tarihli 92. sayıda yer alan Trabzon Müstahkem Bölge Komutanı tarafından onaylanan talimatnamede görülmektedir. Talimatnamenin ilgili kısmı şu şekildedir: “*Trabzon Şehir İdaresinin 12 Şubat tarihinde Müstahkem Bölge Başkanı tarafından*

⁹⁷ Birinci Dünya Savaşı’nda bir Zemstvo idaresinin işleyişini inceleyen bir eser için bkz.: Yakov Vladimiroviç Soldatov – A. V. Soldatova, *Kazanskoe Zemstvo v Period Pervoy Mirovoy Voyn: İstoriko-Politiceskiy Analiz [Birinci Dünya Savaşı Döneminde Kazan Zemstvosu: Bir Siyasi Tarih Analizi]*, Universitet Upravleniya TİSBİ, Kazan 2015.

onaylanan talimatnamesi yayınlanmıştır. Talimatnamenin ilk maddesinde Trabzon ve Pulathane şehirlerinin idarî işlevleri ve Trabzon bölgesi kırsalının bazı Zemstvo işlevlerini yerine getirmesi görevi Trabzon Şehir İdaresi'ne verilmiştir..." Zemstvo idaresi faaliyetlerinin "bazılarının" Trabzon Şehir İdaresi'ne yüklenmesi, bu idarenin tedricen uygulamaya sokulmak istendiğini göstermektedir. Yukarıda belirtilen görev ve sorumlulukları göz önüne alındığında Zemstvo idaresinin Trabzon'da uygulamaya konmasıyla bölgedeki işgalin ve devam eden askeri operasyonların yükünün bölge halkına yüklenmesinden başka bölgenin Rusya'ya eklenmesi sürecine de ivme kazandırılmasının amaçlandığı açıktır.

Rusya'da Şubat 1917'de başlayan olaylar da daha çok sonuçları itibariyle Trapezondskiy Voenny Listok'un içeriğinde önemli yer tutmuştur. Gazetenin bu günlere tekabül eden sayıları, onun aynı zamanda kimlik değişimini de ifade etmesi bakımından ayrıca önemlidir. Rusya'da ciddi bir krizin yaşandığı Şubat ayında gazetede "Askeri Sansür Hakkında Geçici Yönetmelik" nedeniyle olaylara dair yayın yapılmamıştır. "Devlet kanunlarının 99. Maddesine dayanarak 26 Şubat'tan itibaren Devlet Konseyi oturumlarına Nisan 1917'den daha geç olmamak ve olağanüstü durumlar hariç olmak üzere ara verilmesini emrediyoruz" ve "Devlet kanunlarının 99. maddesine dayanarak 26 Şubat'tan itibaren Devlet Duma'sı oturumlarına Nisan 1917'den daha geç olmamak ve olağanüstü durumlar hariç olmak üzere ara verilmesini emrediyoruz" şeklindeki 2 Mart 1917 tarihli 105. sayıda yayınlanan imparatorluk kararnameleri kargaşa ortamının gazetede ilk yansıması olarak görülebilir. Ertesi günkü sayıda ise sürekli şekilde yayınlanan cephe raporlarıyla ilgili olarak Genelkurmay Başkanlığından telgraf alınmadığı bildirilmiştir.

Bunu takiben 4 Mart 1917 tarihli sayıda krizin patladığı şu haberle duyurulmuştur: "Petrograd, 26 Şubat. Devlet Duma'sı başkanı Majestelerine şu telgrafi gönderdi: 'Başkente durum ciddidir, hükümet felç oldu, yakıt nakliyesi tam bir hayal kırıklığı yarattı, acilen yeni bir hükümet kurulması için güvendiğiniz birini görevlendirmeniz gerekmektedir, bu geciktirilemez.' Devlet Duma'sı başkanı bu telgrafi aynı gün bütün cephe komutanlarına gönderdi ve Majestelerine iletmiş mesajının desteklenmesi talebinde bulundu." Trapezondskiy Voenny Listok bu tarihten sonra Devlet Duma'sı öncülüğünde kurulan Geçici Hükümet ile ilgili gelişmelere, onun emir ve beyanlarına ve bu olaylara bağlı olarak yaşanan gelişmelere geniş yer vermiştir. Rusya'nın çeşitli bölgelerindeki yerel meclislerin yeni idareyi tanınması ve düzenin tesisine yönelik aldıkları tedbirler, tutuklanan eski hükümet üyelerine dair gelişmeler bu yeni dönemde gazetede en çok yer alan haberler olmuştur. Çarlık idaresi fiilen devam etmekle birlikte monarşiyi eleştiren, yeni bir düzenin kurulmakta olduğunu ifade eden makale ve şiirlere yer verilmeye başlanmış, dolayısıyla Trapezondskiy Voenny Listok adeta devrimin Trabzon'daki sözcüsü olmuştur.

2.4. Trapezondskiy Voenny Listok'da Araştırma Yazıları

Trapezondskiy Voenny Listok'un muhtelif sayılarında çeşitli konularda araştırma yazıları yayınlanmıştır. Bu araştırma yazılarını genel ve Trabzon'a özel olmak üzere sınıflandırmak mümkündür. Trabzon'a ilişkin araştırma yazıları ekonomik ve tarihi araştırmalardan oluşmaktadır. Bunun dışında kalan araştırma yazılarının sayısı fazla olmamakla birlikte konu itibarıyla çeşitlilik arz etmiştir. Gazetede yer alan araştırma yazılarında gerek metin içinde gerekse de dipnotla kaynak belirtildiği, bazen de aynı konuda yazılmış başka eserlerde yer alan bilgilerin mukayese edildiği görülmüştür. Ancak Türklerin Ermenileri sözde katlettiği gibi basmakalıp ifadeler de yer yer kullanılmıştır.

2.4.1. Genel Araştırma Yazıları

Gazetede konusu itibarıyla genel araştırma yazılarının ilki gazetenin birinci sayısında "Baron N. N. Hoven imzasıyla yer alan "Küçük Asya'nın Hristiyan Toprakları Üzerine Birkaç Kelime" adlı makaledir. Aynı sayıda "Günün Olayı" bölümünde Baron N. N. Hoven'in Kafkas Ordu Karargâhında çalıştığı ve şarkiyatçı olduğu bilgisi verilmiştir. Baron Hoven'in bu makalesi Yezidileri ele almakta olup devamı 6. sayıda yer almak üzere iki bölüm halinde yayınlanmıştır. O günün Yezidilerinin yaşadığı yerlerden etraflıca bahseden yazar daha sonra Yezidi inancının ortaya çıkışına değinmektedir. Makalenin bu ilk bölümünde son olarak Yezidi inancının ibadetlerinden bahsedilmiş, son olarak da Yezidilerin gün içinde okuduğu dualar her cümlelerin yanında anlamı yer alacak şekilde verilmiştir. 6. sayıda Yezidilere göre dünyanın yaratılışı ve Yezidiliğin esasları ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Daha sonra Yezidi bayramlarından bahseden yazar "tüm bu bilgileri Yezidi knezi Cangir-Agi'den, geçici olarak Kaziyalık görevinde bulunan ve Diyadin bölgesi Yezidilerinin ruhani lideri olan Şir Zade'den, Laleşli vaiz ve hoca Keyla Hüseyin'den ve noter Saparov'dan aldım" sözleriyle kaynak belirterek makaleyi bitirmiştir.

Trapezondskiy Voenny Listok'un 13 Kasım 1916 tarihli 12. sayısında yer alan "Antika Sahteciliği" adlı bir araştırma yazısı ilginç içeriğiyle göze çarpmaktadır. Makalenin yazarı aynı zamanda gazetenin editörü olan Sergey Rudolfoviç Mintslov'dur. "Küçük Asya" diye bahsettiği Anadolu'nun insanlığın "en eski beşiği" olduğunu ve dolayısıyla antik eserler bakımından oldukça zengin olduğunu ifade eden Mintslov, makalede özetle toplumun antika eşyalara karşı artan ilgisinin sahtekarlar tarafından nasıl fırsata çevrildiğini anlatmaktadır. Antik eşya ve tablo sahteciliğine dünyanın çeşitli bölgelerinden örnekler vermekte ve bu sahte antika eserlerin nasıl üretildiğini etraflıca anlatmaktadır. Mintslov bu konuyla ilgili "Eski Eşya Taklidi Konusunda Birkaç Söz" adıyla müstakil bir çalışmasını da Trabzon'da yayınlamıştır.⁹⁸

⁹⁸ George A. Poutnikov, "Trabzon Tarihi Araştırmacısı Sergey Mintslov", **Bir Tutkudur Trabzon**, Haz.: İ. Gündoğ Kayaoğlu vd., Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 353.

2.5. Trapezondskiy Voenny Listok'da Birinci Dünya Savaşı

Askeri bir gazete olması nedeniyle Birinci Dünya Savaşı'na ilişkin haber, değerlendirme yazıları, ordu emirleri ve resmi cephe raporları Trapezondskiy Voenny Listok'un en geniş kısmını meydana getirmektedir. Gazetenin tüm sayılarında savaşa dair haber ya da cephe raporları yer almıştır. Bu raporlar Rus genelkurmayının telgrafla basına dağıttığı Rusya ve müttefiklerinin günlük ve haftalık faaliyetlerine dair bilgi notlarıdır. Ancak yukarıda ele alınmış olan sansür uygulamasının en hassas noktasını savaşa dair bilgi paylaşımı oluşturmaktaydı. Bu nedenle cephe raporlarında başarısızlıklar ve kayıplar yer almamıştır. Değerlendirme yazıları da aynı şekilde başarısızlık durumlarını ele almamış, genellikle kazanılan bir başarı sonrası ilgili cephede oluşan olumlu tabloyu tasvir etmiştir. Rusya ve dünyadan haberler yapan Petrograd Telgraf Ajansı'ndan alınarak verilen haberlerde savaşan taraflara dair genel bilgiler verilmiştir. Esaretten dönen Rus askerlerinin ilgili komisyonda verdikleri ifadeler de gazetenin savaşa dair içeriği arasında önemli bir yere sahiptir.

Esaretten dönen Rus askerlerinin ifadeleri Olağanüstü Soruşturma Komisyonu tarafından basınla paylaşılmıştır. İstihbarat servisi görevi gören Olağanüstü Soruşturma Komisyonu esaretten dönen askerleri ve Rus esirlerinin bulunduğu kampları özel izinle ziyaret eden hemşireleri sorgulamakta ve bunlardan bazılarının ifadelerini kamuoyu ile paylaşmaktaydı. "Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı" başlığı altındaki haberler arasında verilen bu ifadeler Almanların, Avusturyalıların ve Bulgarların Rus esirlerine kötü muamelede bulunduğu dair anlatıcısının ağzından aktarılan yeminli ifadeler oldukları bilgisi verilerek kamuoyuna sunulmuştur. Mevcut sayılarda Türklerin elinde bulunan Rus esirlerine dair bilgi yoktur. Gazetenin 10. sayısında yer alan bir bilgiye göre komisyon bu ifadelerden oluşan "Esir Rus Askerlerinin Yaşamı" adlı bir kitap da basmıştır. Gazetenin 13 Kasım 1916 tarihli 12. sayısında yer alan bir ifade şu şekildedir:

"Petrograd, 10 Kasım. Olağanüstü Soruşturma Komisyonu Başkanı Senatör A. N. Krivtsov, şehitlikle kutsanmış esaret altındaki rütbeli askerlerimiz hakkında bilgi edinmeyi görevi olarak görmektedir. Alman esaretinden kaçanların Olağanüstü Soruşturma Komisyonu'na verdikleri ifadelerle göre, 6. Türkistan Piyade Alayı'ndan Musa Kotlyar, Fransız cephesindeki Monmedi Kalesi'nde Askerî Esirler Disiplin Taburu Komutanı olan bir Alman teğmeni tarafından emredilen top mermilerini taşıma görevini reddettiği için 600 arkadaşıyla birlikte karanlık hücrelere atıldı. Kendilerine bu süre boyunca yalnızca üçer ekme verildi. 15. günde aralarında Kotlyar'ın da olduğu 24 kişi kale meydanında yapılan askeri tesisin inşasında çalışmaya devam etti. Oraya etrafında bir grup subayla gelen bir Alman generali ve kale komutanı infaz tehdidiyle onları çalışmaya devam etmeye zorladı. General kişisel sorgulara başladı ve Samarralı askerî mahkûm İvan Yakovloviç Kostilyev'in yanına yaklaştı. Kostilyev (çalışmayı) ret kararını onayladı ve bunun üzerine general tarafından derhal kale duvarlarına çıkarılması emredildi. Ardından general 6 avcıyı esirleri çevreleyen askerlere katılmaları için çağırdı. General, çok sayıda avcı arasından seçilen 6 kişiye ateş etme emri verdi. Kostilyev ateşten hemen önce şapkasını çıkarmayı başardı ve ellerini duaya kaldırarak ölümü kabul etti. 188. Kars Piyade Alayı'ndan Tamboskayalı İvan Kapişnikov da paylaştı, artık Kotlyar'ın bu ürkütücü şeyi seyredecek gücü kalmamıştı. Diğer mahkûmlar merhamet beklemeden çalışmaya başladılar."

Gazetede buna benzer birçok tanık ifadesi paylaşılmıştır. Bu ifadeler özetle Almanların Rus esirlere gönderilen kargoları esirlere teslim etmeyerek kendilerine aldığı, esirlere yapılan işkence ve kötü muamele, esirlerin cephe hatlarında çalıştırılması, Alman işgaline giren yerlerde yaşanan yoğun tecavüz vakaları gibi uluslararası hukuka aykırı birçok örnekten bahsetmektedir. Bu bilgilerin paylaşılmasıyla halkın ve askeri gazeteler aracılığıyla askerinin savaşa devam etme iradesinin güçlü tutulmasının hedeflenmiştir.

Gazetenin tüm sayılarında yer alan cephe raporları gazetenin içeriğinde geniş bir yer tutmaktadır(cephe raporları ile ilgili bir örnek için bkz.: Ek 6). Cephe raporlarında Rusya'nın savaştığı cephelerde meydana gelen gelişmeler ilgili başlıklar altında verilmiştir. Bu cepheler Batı, Kafkas ve Rumen cepheleridir. Zaman zaman da Karadeniz'de meydana gelen gelişmelere yer verilmiştir. Kafkas Cephesi başlığı sadece Kafkasya bölgesini değil Rus Kafkas Ordusunun harekât alanını yani Doğu Anadolu ve İran coğrafyasını ifade etmektedir. Gazetenin yayınlanmaya başladığı 1 Kasım 1916 tarihi itibarıyla Kafkas Cephesi giderek sessizleşmeye başladığından bu cepheyle ilgili raporlar genelde daha kısa olup sıklıkla yalnızca “bir değişiklik meydana gelmemiştir” ifadesinden oluşmuştur. Genel olarak tüm cephelerde bu raporlar gün içinde meydana gelen küçük çaplı geri çekilmeler, ilerlemeler, düşmana verdirilen kayıplar, ele geçirilen harp malzemeleri ve alınan esirler hakkında bilgi vermiş, başarı kazanıldığı durumlarda Rus birliklerinin önemsiz kayıpları da belirtilmiştir. Rus cephelerini takiben İngiltere, Fransa, İtalya, Belçika ve Sırbistan'dan gelen resmi cephe raporları ait olduğu ülkeye göre başlıklar altında verilmiş olup aynı tarzda bilgiler paylaşılmıştır.

Petrograd Telgraf Ajansı'ndan telgrafla alınan haberlerde Birinci Dünya Savaşı'na dair o günün gündemiyle ilgili genel haberler yer almıştır. Müttefiklerin yaptığı konferanslar, Polonya Sorunu, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson'ın barış çağrısı ve olası barışın hangi esaslar üzerine yapılacağını belirttiği meşhur prensipleri ve Avrupa'daki çeşitli basın kuruluşlarının bu konulara ilişkin görüşleri bu haberlerin en geniş kısmını meydana getirmiştir.

Savaşa ilişkin değerlendirme yazıları yukarıda bahsedildiği üzere kazanılan bir başarı sonrası cephede oluşan durumu değerlendiren metinlerdir. Örneğin 78. sayıda “T.” İmzasıyla yayınlanan “Kuzey Denizi'nde” adlı bir değerlendirmede Kuzey Denizi'nde meydana gelen gelişmeler ele alınmıştır. Bu yazıda Almanya'nın burada uygulamaya çalıştığı ablukanın İngilizler tarafından başarısızlığa uğratılması ve Jutland Muharebelerinden bir sonuç elde edememesi üzerine gelişen durum incelenmiştir. Özellikle Alman ablukasının nasıl uygulandığı ve nasıl delindiği ayrıntılarıyla anlatılmıştır.

3 Mart 1917 tarihli 106. sayıda yer alan bir başka değerlendirme Bağdat'ın İngilizler tarafından işgali ve bunun Rus orduları açısından ortaya çıkardığı durumla ilgilidir. Bu değerlendirme “Bağdat Alındı” başlıklı ve “S.” İmzalıdır. “Bağdat düştü. Bu güzel haber bize dün

telgrafla geldi” sözleriyle başlayan yazıda harekâtın hangi şartlar altında ve ne şekilde gerçekleştirildiğini ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Almanların Mısır ve Arabistan’a giriş kapısı olarak görülen Bağdat’ın düşmesinin önemine dikkat çekilmiştir. Bağdat’ı alarak Bağdat-İstanbul demiryoluna çıkmış olan İngilizlerin artık İran’da harekâta olan Rus ordusuyla birleşebileceğine değinilmiştir. Burada gelişen durumun Enver Paşa’yı Rus ordularına karşı savaşan “Galiçya, Romanya ve Makedonya’daki birliklerini düşünmeye” zorlayacağı kuvvetle muhtemel görülmüştür. Irak’ta harbeden Türk 4. Ordusunun 30.000 zayıtı olduğu iddia edilmiş, bunun Türk stratejistlerinin gözünü Avrupa cephelerine çevireceği öngörülmüştür. “İşte o zaman Hindenburg Türk taburlarının kendi cephelerine çekilmelerine şahit olacaktır” sözleriyle bu gelişmenin Alman hezimetinin de hazırlayıcısı olduğu ima edilmiştir. Değerlendirme bu gelişme karşısında Rus ordusunun hareketi hakkındaki şu sözlerle sona ermektedir: *“Bu makalenin son satırları yazılırken editörlük tarafından Kafkas kartallarımızın Türk ordusu karşısında kazandığı yeni zaferlerle ilgili taze telgraflar alındı. İran’daki askerlerimiz sadık ve yiğit müttefikleri olan İngilizlerle birleşmek için acele ediyorlar. Bu konu hakkındaki detaylar yarın.”* Devam eden 79. sayı eksik mevcut olmadığından bu detaylar öğrenilememiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TRAPEZONDSKIY VOENNIY LİSTOK'DA TRABZON'A İLİŞKİN KONULAR

3.1. Trapezondskiy Voenny Listok'da Trabzon'a İlişkin İdari Yazılar

Gazetede doğrudan Trabzon'a yönelik idari yazılar çoğunlukla "Trabzon Şehir İdaresi" ve "Trabzon Müstahkem Bölge Komutanının Emri/Talimatnamesi" başlıkları altında yayınlanan emirlerden ve çeşitli konularda alınan kararların ilanından meydana gelmiştir. Şehirde kar yağmasından şehre yapılan önemli ziyaretlere kadar Trabzon'da meydana gelen çeşitli gelişmelerin aktarıldığı "Günün Olayı" başlığı altında da zaman zaman idari nitelikte gelişmeler de yer almıştır.

Başında Doktor Yakov Yusufoviç Kefeli'nin bulunduğu Trabzon Şehir İdaresinin aldığı kararların ilan edilmesinde Trapezondskiy Voenny Listok'dan etkin şekilde faydalanılmaktaydı. Şehir idaresinde halkı doğrudan ilgilendiren bir karar çıktığında gazetenin birinci sayfasında ilk içerik olarak yer almaktaydı. Bu bölümde işgal döneminde gerçekleştirilen işgal nedeniyle şehri terk eden Türklerden kalan mülklerin ne şekilde değerlendirildiği ve vergi toplanması gibi ekonomik faaliyetler, şehrin imarı, temizliği, esnafın denetimi ve esnafa uygulanan cezalar gibi belediyece faaliyetleri gibi çeşitli alanlarda önemli bilgiler verilmiştir(Trabzon Şehir İdaresinin çıkarmış olduğu bazı karar ve duyurularının tam metni için bkz. Ek 3).

Trabzon Şehir İdaresinin şehirdeki gayrimenkullere uyguladığı vergiler idarenin en önemli gelir kaynaklarından birini teşkil etmiştir. İdarenin gazetede yayınlanan kararlarının da en önemli kısmını bununla alakalı kararlar meydana getirmektedir. Şehirdeki ticaret ve endüstri kuruluşları birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü kategori şeklinde sınıflandırılarak her bir kuruluş yer aldığı kategoriye göre vergiye tabi tutulmuştur. İlgili kuruluşların sahipleri Şehir İdaresi'ne başvurarak hangi kategoriye tabi olduğunu bizzat öğrenmekle yükümlü tutulmuş, yapılmayan ödemelerin polis zoruyla tahsil edileceği belirtilmiştir. Şehirden göç etmiş olan Türklerin bıraktığı mülkler idarenin bir diğer önemli gelir kaynağı olmuştur. Şehir İdaresi ev, dükkan, bağ ve bahçelerden oluşan bu mülklerin ihaleyle kiraya verilmesini öngörmüş ve bedellerinin tespiti için bir komisyon oluşturulmuştur. Başvuruların bu iş için özel olarak kurulmuş olan Şehir İdaresi Kiralama Masası'na sözlü ya da yazılı olarak yapılabileceğini bildiren bu duyuru ihale tarihi olan 10 Ocak 1917'ye kadar muhtelif sayılarda yayınlanmıştır. 10 Ocak 1917 tarihli 61. sayıda ilk defa şehirdeki ticaret ve endüstri kuruluşlarına ek olarak tüm evlerin de üç kategoriye ayrılarak vergiye bağlandığı

görülmektedir. Hangi sınıf mükelleften hangi hizmet için ne kadar vergi alınacağını detaylı bir şekilde belirtildiği bu yeni duyuru şöyledir:

“Trabzon Şehir İdaresi: Trabzon Müstahkem Bölge Başkanı tarafından 8 Ekim 1916’da onaylanan 12 Eylül 1916 tarihli kararına göre 1 Temmuz 1916 - 1 Ocak 1917 dönemi için şehrin yararına uygulamaya konulan vergiler şu şekildedir:

1. Gece bekçileri için alınacak vergi:

a) Ticaret ve endüstri kuruluşlarından:

1. Kategori – 30 ruble.
2. Kategori – 18 ruble.
3. Kategori – 6 ruble.

b) Meskûn evlerden (3 kategoriye ayrılmıştır):

1. ve 2. Kategori – 6 ruble
3. Kategori – 3 ruble.

2. Cadde, meydan ve bahçelerin temizliği için alınacak vergi:

a. Oteller, kahvehaneler, mandıralar, restoranlar, yemekhaneler, pastaneler ve hamamlardan:

1. Kategori – 36 ruble.
2. Kategori – 24 ruble.
3. Kategori – 12 ruble.

b. Geri kalan ticaret ve endüstri kuruluşlarından:

1. Kategori – 18 ruble.
2. Kategori – 12 ruble.
3. Kategori – 6 ruble.

c. Evlerden:

1. Kategori – 18 ruble.
2. Kategori – 12 ruble.
3. Kategori – 6 ruble.

3. Şebeke suları için alınacak vergi:

a. Hamamlardan – 15 ruble.

b. Oteller, restoranlar, yemekhaneler ve benzer diğer kuruluşlardan – 9 ruble.

c. 1. Kategori evlerden – 3 ruble.

Adı geçen vergiler ticaret ve sanayi kuruluşu sahipleri tarafından en geç 1 Şubat 1917’ye kadar Şehir İdaresi Hazinesi’ne ödenmelidir. Ticaret ve endüstri kuruluşu sahipleri ve ev sahipleri,

ödemekle yükümlü olduğu miktarı Şehir İdaresinin vergi dairesinden şahsen öğrenmek ve kendisine bildirilen tutarı İdare'ye ödemekle yükümlüdür.

Şehir İdaresi Başkanı Doktor Kefeli
Maliye Komisyonu Başkanı Kitiev”

Trabzon Şehir İdaresinin gazetede yer alan bir başka ilanı da şehirden göç eden Türklerden kalan ve depolara kaldırılmış olan fındık hasadının satışa çıkarılması ile alakalıdır. İlanda Değirmendere ve Drona'daki (günümüzde Yomra'nın Gürsel Mahallesi) depolarda bulunan hasadın Şehir İdaresi binasında satışa çıkarılacağı belirtilmiştir. Trabzon Şehir İdaresinin yine Türklerden kalan mülkler üzerinde uyguladığı bir diğer tasarrufu da yıkımdır. İdare, gazetenin 52. sayısında yer alan ilanında şehirde hasarlı olduğu tespit edilen binaların (bunlar çoğunlukla Türklere aittir) yıkımına başladığını, bu binalardan elde edilecek yakacak ve inşaat malzemelerinin satışa çıkarılacağını duyurmuştur. Türklerden kalan menkul ve gayrimenkul her türlü malın satılmasından ve kiralanmasından gelir elde etme yönteminin işgal idaresinin en ciddi gelir kaynağı olduğu anlaşılmaktadır.

Gazetenin 14 Şubat 1917 tarihli 91. sayısında yer alan bir haberde Trabzon Şehir İdaresinin faaliyet planı açıklanmıştır. Trabzon Şehir İdaresi hakkında önemli bilgiler veren bu haber şöyledir:

“Trabzon Şehir İdaresi Tören Toplantısı

12 Şubat Pazar günü Trabzon şehrinde Müstahkem Bölge Komutanı Tümgeneral Şvarts başkanlığında Şehir İdaresinin tören toplantısı yapıldı.

Toplantıya bölge karargâhı mensupları, Metropolit Hrisantos, birlik komutanları ve toplumun önde gelenleri davet edildi. Toplantıdan önce Metropolit Hrisantos garnizon din adamı ile birlikte ortak ayin gerçekleştirdi. Ardından İdare toplantısında General Şvarts Trabzon Şehir İdaresinin çalışmaya başladığı zamandan şimdiye kadar olan faaliyetlerini betimledi. Doktor Kefeli başkanlığındaki mevcut idare işe başladığında idarenin kasasında 125 bin ruble vardı. Mevcut Şehir İdaresi Meclisi'nin iki aylık çalışması sayesinde idarenin gelecekteki faaliyetleri için 1 milyon 250 bin ruble tahsis edilmesi ve şehir sağlığı alanında bir dizi çalışma yapılması planlanmaktadır. Bu çalışmalar: Su hatları, iâşe meselesi, nakliye limanı, bahçe ve meydan inşası, daire sorununun çözümü için terk edilmiş evlerin tamirâtı, mültecilere yardım edilmesi, Türklerin terk ettiği toprakların ve bölgede Türklerin hâkimiyeti zamanında katledilen Ermenilerden kalan toprakların ekilmesi için işgücü sisteminin oluşturulması. Bu son hedef için Kafkasya Valisi Grandük Nikolay Nikolayeviç 500 bin ruble tahsis etti. Birçok askeri birlik bahçe ve bostanları ekmeye başladı. Trabzon ve Pulathane bölgelerinde tütün ve fındık yetiştiriciliğini desteklemek için bu tür bahçelerde görevlendirmek üzere tecrübeli ve becerikli yönetici ve işçiler bulunması konusunda Şehir İdaresinin özel bir dikkat ve çaba göstermesi gerektiği vurgulandı. Toplantıda İdare Başkanı Trabzon şehrindeki çalışma şemasını sundu ve rapor şehrin haritasıyla görselleştirildi. Toplantıda hazır bulunanlar konuşmalarında General Şvarts'ın başkanlık bölgesinde yaptığı verimli faaliyetlere ve usta liderliğine vurgu yaptılar. Toplantıdan sonra orada bulunan herkes kahvaltıya davet edildi.”

Trabzon Müstahkem Bölge Komutanı tarafından gerçekleştirilen uygulamalar gazetenin Trabzon'daki idareye dair bir diğer önemli bölümünü meydana getirmektedir. Daha önce belirtildiği üzere Trabzon Şehir İdaresinin kararları Trabzon Müstahkem Bölge Komutanının onayına tabi olup bazen de doğrudan onun emriyle alınan kararlardır. Dolayısıyla Trabzon

Müstahkem Bölge Komutanlığı Trabzon Şehir İdaresinin yukarıda ele alınanlar da dâhil tüm faaliyetlerinin onay ve denetim merciidir. Bunun dışında şehrin asayişini ilgilendiren her türlü konuda emir ve yasakları da Trabzon Müstahkem Bölge Komutanlığı yayınlamıştır. (Trabzon Müstahkem Bölge Komutanı General Şvarts'ın imzasıyla gazetede yer alan şehirde uyulması gereken kuralları ihtiva eden talimatname için bkz. Ek 4). Şehirde işgal döneminin en önemli sorunlarının başında iâşe meselesinin geldiğini söylemek mümkündür. Bu nedenle şehirde krizin en aza indirgenmesi için gıda üretimi yapan işletmeler sıkı denetime alınmıştır. Trabzon Müstahkem Bölge Komutanlığı bu konuda getirdiği düzenlemelere uymayanlara vermiş olduğu cezaları, cezaya muhatap olanların isimlerini de ifşa ederek Trapezondskiy Voenniy Listok'da yayınlamıştır. Trabzon Müstahkem Bölge Komutanının gazetede yer alan iki açıklaması Trabzon'daki işgal idaresinin faaliyet alanları ve hukuki yaptırımlarına dair önemli bilgiler içermektedir. Bununla ilgili ilk örnek gazetenin 30 Aralık 1916 tarihli 52. sayısında şöyle yer almıştır:

“Trabzon Müstahkem Bölge Komutanının emriyle düzeni bozmaktan haklarında ceza verilen kişilerin **Listesi:**

Kötü ekmek yapımı: Kozma Haralampidis, Hristofor Hristoforidis 75 ruble; İsaak Teodoridis, Konstantin Savinidis, S. Apostolidis, H. Apostolidis 50 ruble; Konstantin Polihronidis 30 ruble; Konstantin Movidis, Savva Georgiadis, Amanid Zavgoropulos, İvan Fotiadis, Kıryak Andopulos, S. Gyurgiadis, A. Orfanidis ve Ramidis 25 ruble.

Gizli şarap ve bira satışı: Gavril Mahiropulos 100 ruble veya 2 ay hapis; Panayot Lazaridis 300 ruble; Konstantin Posulidis 50 ruble.

İzinsiz mal taşımak: İvan Apostolidis ve Harlampiy Paltidis 500 ruble.”

Buna benzer bir diğer açıklamada belirlenen standartların altında gıda ürünleri satmaktan ve giyim ürünlerinde fahiş fiyat uygulamaktan suçlu bulunarak para ve hapis cezasına çarptırılanların listesine yer verilmiştir. Bu ikinci açıklamada cezalar ödenmediği takdirde çalıştırma cezasının uygulanacağına dikkat çekilmiştir. 3 Mart 1917 tarihli 106. sayıda yer alan ikinci açıklama şu şekildedir:

İdari Cezalar

Uyulması zorunlu kararları ihlal ettikleri gerekçesiyle Trabzon Müstahkem Bölge Komutanı'nın emriyle cezalandırılan kişilerin listesi:

Manifatura mallarını yüksek fiyattan sattıkları için: İ. G. Gulyanidis'in 3.000 ruble para cezasına çarptırılmasına, ödemediği takdirde 60 gün çalıştırılmak üzere tutuklanmasına; E. E. Elefteriyadis'in 500 ruble para cezasına çarptırılmasına, ödemediği takdirde 30 gün çalıştırılmak üzere tutuklanmasına; D. G. D. G. Haralampidis'in 300 ruble para cezasına çarptırılmasına, ödemediği takdirde 20 gün hapsine;

Gıdaları standartların altında sattıkları için: E. İ. Familionidis'in 50 ruble para cezasına çarptırılmasına, ödemediği takdirde 20 gün çalıştırılmak üzere tutuklanmasına; H. T. Vasiliyadis'in 50 ruble para cezasına çarptırılmasına, ödemediği takdirde 15 gün çalıştırılmak üzere tutuklanmasına; K. P. Pantelidis'in 50 ruble para cezasına çarptırılmasına, ödemediği takdirde 20 gün hapsine; H. T. Çavtaridis'in 25 ruble para cezasına çarptırılmasına, ödemediği takdirde 10 gün çalıştırılmak üzere tutuklanmasına; G. İ. Çahilidis'in 15 ruble para cezasına çarptırılmasına, ödemediği takdirde 7 gün çalıştırılmak üzere tutuklanmasına;

Sokakta sarhoş görüldüğü için G. M. Zenaşvili'nin 100 ruble para cezasına çarptırılmasına, ödemediği takdirde 25 gün çalıştırılmak üzere tutuklanmasına karar verilmiştir.

Şehrin sağlık meseleleri Trabzon Müstahkem Bölge Komutanlığının ciddiyetle ele aldığı diğer bir sorun olmuştur. Trabzon'da baş gösteren kolera salgınına karşı bu komutanlığın girişimiyle Rusya ve Rusya'nın Türkiye'deki işgal bölgelerinden birçok kurum ve kişinin seferber edildiği geniş bir mücadele başlatılmıştır. Kolerayla mücadelede belli oranda başarı sağlanması üzerine Trabzon Müstahkem Bölge Komutanlığı bu çalışmalarda yer alan kişiler için Trapezondskiy Voenny Listok'da bir teşekkür metni yayınlamıştır(metin için bkz.: EK: 11). Bu komutanlığın ele aldığı bir başka sağlık meselesi de tifo ve çiçek hastalığı ile ilgilidir. Şehirde sıkça görülen çiçek ve tifo hastalığının sebeplerini bildiren ve alınması gereken önlemleri tavsiye eden General Şvarts imzalı bir bildiri gazetenin 14 Ocak 1917 tarihli 65. sayısında şöyle almıştır:

RESMİ BİLDİRİ

Trabzon Şehri Sakinlerine

Bir kısmınız çiçek diğer bir kısmınız da tifo hastasıdır. Bunlar ciddi ve bulaşıcı hastalıklardır. Hastalanan bir kişinin yakınında olan, hastanın elbisesini giyen ya da yatağında yatan da hastalanır. Böylece hastalanan bir kişi sağlıklı beş, on ve hatta 20 kişiye bunu bulaştıracak ve bazıları da ölecektir.

Kendinizi bu hastalıklardan korumak kolaydır. Çiçek hastalığı aşısız ya da yıllar önce aşılanmış kişilerde ortaya çıkar. Bu nedenle herkesin aşılınması gerekmektedir. Pis yaşayan, az yıkanan, üzerlerinde ve etraflarında enfeksiyonun yayılmasını sağlayan bit, tahtakurusu ve pire bulunan insanlarda tifo hastalığı ortaya çıkar. Bu nedenle bu pislikleri mümkün olan her şekilde yok etmek için daha sık banyo yapmak, iç çamaşırları ve elbiseleri daha sık yıkamak gerekmektedir. Her hasta olan kişi için doktor çağrılmalıdır ve doktor hastalığın çiçek veya tifo olduğunu söylese, kişi derhal hastaneye götürülmelidir.

Trabzon sakinleri! Hastalanmak ve tifo ya da çiçek hastalığından ölmek istemiyorsanız daha sık banyo yapınız, elbiselerinizi daha sık yıkayınız. Yetişkinlerde ve çocuklarda çiçek hastalığına neden olan bit ve pireleri öldürünüz ve hastalananları en kısa zamanda hastaneye gönderiniz.

Hastane, Rum Mezarlığı yakınındaki Aziz Filip Mahallesi'nde olup bir diğeri de Azize Yevgeniya Mahallesi'nde en kısa zamanda açılacaktır.

Trabzon Müstahkem Bölge Başkanı Tümgeneral Şvarts

Trabzon Müstahkem Bölge Komutanlığı şehrin temizliği konusunda da emirler yayınlamıştır. Şehirdeki tüm subaylara, alt rütbeli askerlere, idari görevlilere, şehrin yerel sakinlerine ve mültecilere yönelik 4 Şubat 1917 tarihli bir emirde evlerinin bahçelerinin temiz tutulması, evlerin önündeki ve karşısındaki kaldırımların süpürülmesi emredilmiştir. Atları olan askeri birliklerin hayvansal atıkları kendi araçlarıyla şehir dışına taşınması, zanaat atölyeleri ve benzerlerinin atıklarını çöp kutularına atmamaları mal sahipleri tarafından şehir dışına çıkarılması emredilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere askeri idare sivil idareye konu olacak meselelerde de etkinlik göstermiştir.

Yukarıda gazetenin genel idareye yönelik içeriğinin değerlendirildiği kısımda belirtilen Trabzon kırsalına bazı Zemstvo işlevlerinin yüklendiği 15 Şubat 1917 tarihli talimatname devamında Trabzon Şehir İdaresinin yetkilerinin genişletildiğini göstermesi açısından ayrıca önemlidir. Bu talimatname "Trabzon Şehir İdaresi" veya "Trabzon Müstahkem Bölge Komutanının Emri" gibi alışlagelmiş başlıklar altında değil, şehre dair günlük haberlerin yer aldığı "Günün Olayı" başlığıyla verilmiştir. Talimatnamede Trabzon Şehir İdaresinin bir kısmını zaten

sürdürmekte olduğu faaliyetleri bir bakıma onaylanmakla beraber bu sivil idareye yeni bazı mali ve hukuki işlevlerin de kazandırıldığı görülmektedir. Gazetenin 15 Şubat 1917 tarihli 92. sayısında yer alan talimatname şöyledir:

“Günün Tarihi

Trabzon Şehir İdaresinin 12 Şubat tarihinde Müstahkem Bölge Başkanı tarafından onaylanan talimatnamesi yayınlandı. Talimatnamenin ilk maddesinde Trabzon Şehir İdaresine Trabzon ve Pulathane şehirlerinin idarî işlevlerini ve Trabzon bölgesi kırsalının bazı Zemstvo işlevlerini yerine getirme görevi yüklendi.

Bundan böyle, antik eserlerin ve tarihi değerinden dolayı ziyaret edilen yerlerin korunması Şehir İdaresinin sorumluluğundadır. Terkedilmiş gayrimenkullerin (ev, dükkân, meyve ve fındık bahçesi) kullanımı ve ormanların muhasebesi İdare’ye verilmiştir.

İdare genel medeni kanuna ve talimatlara dayanarak taşınır mal edinme ve satma, sözleşme yapma, sertifika vermek gibi meselelerde işlem yapma hakkına sahiptir.

Şehir İdaresi Başkanı ve yardımcısı, idare üyeleri, mali, inşaat ve sağlık daireleri başkanlarının atama ve azilleri Müstahkem Bölge Başkanı tarafından yapılır.

Talimat 25 maddeden oluşmakta ve Müstahkem Bölge Başkanı’nın şehir yönetiminin yürütülmesine ilişkin daha önceden yayınlanmış emirlerini tamamlamaktadır.”

Trapezondskiy Voenny Listok’un şehrin idaresine ilişkin içeriği yukarıda örneklerine yer verilen Trabzon Şehir İdaresi ve Trabzon Müstahkem Bölge Komutanlığının resmi karar ve bildirimlerinden meydana gelmiştir. Gazete, bu içeriğiyle birlikte Trabzon’daki işgal idaresinin faaliyetleri hakkında önemli bilgiler vermesinin yanında bu resmi karar ve emirleri toplu bir şekilde araştırmacılara sunması itibariyle ayrıca önem kazanmaktadır.

3.2. Trabzon’a Dair Araştırma Yazıları

Gazetede Trabzon’la ilgili araştırma konularının başında şehrin ekonomisine ilişkin veriler gelmektedir. Bu yazılarda şehirde üretilen tarım, orman ve hayvan ürünlerinin miktarı ve bunlardan elde edilen gelirler ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Gazetede yer alan araştırma yazılarının bir diğer konusu da Trabzon bölgesinin coğrafyası ve tarihidir.

Trabzon’un ekonomik durumuna ilişkin ilk araştırma yazısı gazetenin ilk sayısında İ. Rılov imzasıyla yer almış olan “*Trabzon Bölgesine Dair Bazı Ekonomik Veriler*” adlı makaledir(makalenin tam metni için bkz.: Ek 5). Makalede Trabzon’da yetiştirilmekte olan tarım ürünlerinin miktarı ve bunların ihracat rakamlarına dair verilere yer verilmiştir. Ürün miktarı 16,58 kilograma eşit⁹⁹ olan Rusların o dönem kullanmakta olduğu ağırlık ölçüsü olan pud üzerinden verilmiş, para birimi ise ruble üzerinden hesaplanmıştır. Trabzon’da mevcut at, sığır, koyun, keçi, eşek ve katır sayıları verilmiş hayvan ve hayvancılık ürünlerinin ihracattaki payı belirtilmiştir. Madenler ve mamul ürünlerden elde edilen ihracat geliri de belirtilmiştir. Makalede bir dipnotla ürün ve hayvan miktarları hakkında verilen bilgilerin A. Kalantar’ın “Doğu Anadolu’nun

⁹⁹<https://dic.academic.ru/searchall.php?SWord=%D0%BF%D1%83%D0%B4&from=xx&to=ru&did=&stype=>, (16.03.2018).

Ekonomik Perspektifi” adlı kitabından ve Vitali Cuine’nin 1891-92 yılında yayınlanan ve 1886-1890 yılları hakkında bilgi içeren çalışması “La Turcuie d’Asie” den alındığı belirtilmiştir. İhracata dair veriler için “*Bilgiler 1905 Yılı Pontus Almanajından alınmıştır (Rumca Baskı, Trabzon 1904)*” şeklinde dipnotta kaynak gösterilmiştir. Yeni istatistik verilerinin eksik olduğu metin içinde belirtilerek makalede verilen bilgilerin öneminin göreceli olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bölge ekonomisine ve yerel tarım ekonomisine dair bölge komutanının inisiyatifinde araştırmalar yürütüldüğü bilgisine yer verilmiştir.

Trabzon’un ekonomisine dair detaylı bir başka araştırma yazısı da gazetenin 10 Aralık 1916 tarihli 36. sayısında N. İlovayskiy imzasıyla yayınlanan “*Trabzon Limanı’nın İhracatı ve Yerel Üretimin En Önemli Malları Hakkında Birkaç Kelime*” adlı makaledir (tam metin için bkz.: Ek 6). Makalenin başında şu şekilde bir kaynak tanıtımı yapılmıştır: “*Konuyla ilgili olarak İ. Rılov’un “Trabzon Askerî Gazetesi” No. 1’de çıkan, Vitali Cuine’nin verilerine göre geçen yüzyılın seksenlerinin sonunda Trabzon limanının ihracat ve ithalatıyla ilgili makalesinden ve ayrıca elimizdeki; 1) İstanbul’daki Fransız Ticaret Odası’nın bültenleri, 2) Osmanlı Bankası’nın malzemeleri, 3) İsviçre Ulaştırma Ofisi’nden toplanan yerel veriler, 4) Anonim Tütün Topluluğu “Rejinin” eksiksiz bir istatistik özeti ve 5) Konsolosluk raporları gibi güncel veri kaynaklarını takip etmeye çalıştık ve bu makaleyi yerel endüstri hareketiyle ilgilenen herkese öneriyoruz.*” Bunların dışında Fransız ticaret konsolosluğunun bülteninden yararlanıldığı da belirtilmiştir.

İlk olarak maden endüstrisinin gelişimini incelediğini belirten yazar ilk sayıda yayınlanan ve geçen yüzyılın kaynaklarına dayanan Rılov’un makalesindeki rakamlara yakın rakamlar bulunduğunu dolayısıyla madencilik endüstrisinin hiçbir gelişme göstermediğini aktarır. Yazar bu durumun nedenlerinin Türkiye’nin siyasi şartlarında aranması gerektiğini belirterek, bunun nedenini 1894-95 yıllarında gerçekleştirildiğini iddia ettiği Ermenilerin sözde katledilmesine bağlamıştır. Makalede en iyi veri toplandığı belirtilen 1901 ve 1902 yıllarına ait ihracat tabloları verilmiş, tablonun eski rakamlarla karşılaştırılabilmesi için Rılov’un rakamları da gösterilmiştir. Ayrıca genel bir karşılaştırma için de 1909, 1912 ve 1913 yıllarının verileri de ayrı bir tabloda gösterilmiştir.

Yazar en değerli ihraç ürünü olarak nitelediği tütün ile ilgili oldukça ayrıntılı bilgiler vermiştir. Makalede tütün ile ilgili olarak önce Reji İdaresi hakkında bilgi verilmiştir. Yazar bu idarenin önemini “*her ne kadar işgal edilen bölgedeki sosyal kurumlar doğal olarak bir tasfiye sürecinde olsa da bugüne kadar oynamış olduğu ve Türkiye’nin geri kalanında oynamaya devam ettiği rol nedeniyle bu kurumun organizasyonuna bakmak yerinde olacaktır*” sözleriyle açıklayarak Reji İdaresinin işleyişini ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Daha sonra tütün çeşitlerine ve hasadın nasıl yapıldığına değinen yazar bu noktada Samsun’da üretilen tütünün özelliklerine de değinmiştir. Tütünün Reji depolarına girene kadar geçirdiği işlemler anlatıldıktan sonra Reji İdaresi kayıtlarından faydalanılarak 1905-1914 arası yıllarda Trabzon ve Pulathane’de ne kadar tütün hasat

edildiği ve ne kadarının ihraç edildiğini gösteren bir tablo verilmiştir. İhracatın hangi ülkelere hangi oranlarda yapıldığına yer verilen makalede yıllara göre fiyat artışı da incelenmiştir.

Gazetede Trabzon'a dair tarihi incelemelerin ilki 13 Kasım 1916 tarihli 12. sayıda yer alan ve imzasız olarak yayınlanan "*Trabzon'un Geçmişi*" adlı makaledir. Makale, Trabzon'dan bahseden ilk tarihi kayıtlardan yola çıkarak Trabzon tarihini en eski zamanlardan itibaren ana hatlarıyla incelemeye başlamıştır. Ele aldığı zaman aralığının genişliği, araştırmanın hacmini artırdığından bir yazı dizisi şeklinde yayınlandığı anlaşılan makalenin devamını içeren sayılar, bulunamadığı için bu çalışmaya dâhil edilemediğinden yalnızca makalenin bu ilk kısmı incelenmiştir. Makale, Trabzon'un ilk zamanlarından ve coğrafyasından kısaca bahsetmekte ve Komnen hanedanının kurulması kısmında sona ermektedir. Yine bu sayıda "*Trabzon Şehri ve Trabzon Vilayeti (İnceleme)*" adıyla ve İ. Rılov imzasıyla yayınlanan kısa bir makalede Trabzon merkez olarak Doğu Karadeniz'in idari teşkilatı ve nüfus yapısına dair bilgi verilmiştir.

Bir diğer tarihi inceleme ise 10 Aralık 1916 tarihli 36. sayıda A. Orlov imzasıyla yer alan "*Trabzon'un Antik Eserleri*" adlı makaledir. Başlığa düşülen dipnotta makalenin ilk kısmının 30. sayıda yayınlandığı belirtilmiş olup söz konusu sayı mevcut olmadığından burada ikinci kısmı incelenmiştir. Bu kısım şehrin kale içindeki tarihi eserlerinin tanıtılmasıyla başlar. Makalede camiye dönüştürülmüş olanların da dâhil olduğu kiliselerin mimari özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Makalenin ilk kısmının içeriği bilinmemekle birlikte bu ikinci ve son kısmında şehrin Bizans'tan kalma mirasına vurgu yapılmıştır.

Trabzon'a ilişkin bir başka araştırma Trabzon üzerindeki Gürcü iddialarının asılsız olduğunu tarihi verilere dayanarak çürütmeye çalışan gazetenin editörü Sergey Rudolfoviç Mintslov'un imzasıyla çıkan "*Antik Gürcistan Hakkında*" adlı makaledir. Gazetenin 10 Aralık 1916 tarihli 36. sayısında yayınlanan makalede son yıllarda Kafkas basınında Lazistan ve Trabzon'un eski Gürcistan'ın bir parçası olduğu iddialarına değinilmiştir. Trabzon halkının tamamının Gürcü kökenli olduğu, akarsu, dağ ve köy adlarının kelime kökenlerinin Gürcüce olduğu ve vilayetin eski sakinlerinin antropolojik olarak da Gürcü olduğu şeklindeki bu iddialar sıralandıktan sonra bunların dayanaksız olduğunu gösteren bazı çalışmaların isimleri verilmiştir. Yazar Trabzon ve Doğu Karadeniz'deki yer adlarından bazılarını ele alarak bunların Gürcüce olmadığını ortaya koymaya çalışmış, bu iddiaları "peri hikayeleri ve heybetli kuruntular" şeklinde tanımlamıştır.

3.3. Trapezondskiy Voenny Listok'a Göre Trabzon'da Kurulan Dernekler

Trabzon'da işgal döneminde Ruslar tarafından kurulmuş olan iki derneğin, Trabzon Tıp Derneği ve Trabzon Eğitim Derneği'nin toplantı ve faaliyetlerine dair bilgiler gazetenin muhtelif sayılarında yer almıştır. Bu dernekler çoğunlukla ilgili derneğin gazeteye verdiği üye toplantısı ya da etkinlik ilanları itibarıyla gazetede yer almışlar, zaman zaman ise faaliyet raporu mahiyetinde

bilgiler vermişlerdir. Gazetede Trabzon Tıp Derneği'nin faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi yer almamakla birlikte gazetenin ilk sayısından itibaren bu dernekle ilgili içerik yer almıştır. Trabzon Eğitim Derneği hakkında ise Ocak 1917'ye kadar bu adla bir dernek kurulması için teşkil edilen bir organizasyon bürosunun çalışmaları ve bu tarihten sonra da derneğin kuruluşu ve amaçlarına yönelik bilgiler yer almıştır.

Trabzon Eğitim Derneği'nin kurulması için yapılacak çalışmaları yürütmek üzere kurulan organizasyon bürosunun başkanı yukarıda incelenen “*Trabzon Limanı'nın İhracatı ve Yerel Üretimin En Önemli Malları Hakkında Birkaç Kelime*” adlı makalenin de yazarı olan N. İlovayskiy'dir. Dernek tüzüğü'nün onun başkanlığında hazırlandığı anlaşılmaktadır. Gazetede “Trabzon Eğitim Derneği Organizasyon Bürosu Başkanı'ndan” başlığı altında bazen de “İlanlar” bölümünde Trabzon Eğitim Derneği'nin kurulması çalışmalarında yer alan kişilere toplantı yer ve tarihi bildirilmiştir. Bu çalışmaların neler olduğu hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak çalışmalar tamamlandıktan sonra derneğin kuruluş sürecini, amaçlarını ve ilk faaliyetlerini anlatan kısa bir yazı yayınlanmıştır. Gazetenin 10 Ocak 1917 tarihli 61. sayısında bu süreç şöyle anlatılmıştır:

Trabzon Eğitim Derneği

Geçen yılın sonlarında “Trabzon Askerî Gazetesi” editörlüğünde Trabzon'da düzeyli bir eğlence derneği açılması fikri ortaya çıkmıştı. Bu fikir etrafında birleşen ve onu geliştirip genişleten birkaç kişi eğlence derneği değil Trabzon Eğitim Derneği'nin açılması için en yüksek yerel makamlara dilekçe verdi. Bu derneğin ilk görevi iyileşmekte olan yaralı ve hasta askerlerin okuryazarlık eğitimi olacaktır. Daha sonra bir okul inşa edilecek, arzu edenler için okuma ve dersler yapılacaktır. Son olarak kaderin başka tarafa çektiği insanların zihin ve morallerinin düzeltilmesi için ciddi gösteriler, konserler gibi makul eğlenceler düzenlenecekti. Bir kütüphane ve okuma odası planlanmış ardından daha çok bilimsel filmlerin gösterimi için bir sinema ve çay salonu vs. kurulması teklif edilmişti.

Bir dernek açma fikri yerel makamlar tarafından büyük bir ciddiyet ve sempatiyle karşılandı ve Trabzon Müstahkem Bölge Başkanı, kurucu grup adına derneğin organizasyon bürosu başkanı tarafından sunulan dilekçe için şu kararı verdi: “Böyle bir derneğin açılmasını çok sıcak karşılıyorum ve elimden geldiği kadarıyla yardıma hazırım.”

Bunun ardından derneğin tüzüğü hazırlandı ve Trabzon'da bulunan tüm hastanelerin yöneticilerine, askeri birliklere ve kurumlara bildirildi. Bildiri, okuma yazma bilmeyen alt rütbelilerden bir grup oluşturulmasını ve bu askerlerin eğitimi için derneğe yardım talebini içeriyordu. Bazı mektuplara cevap geldi.

Ve tedavi görmekte olan 216. Müfrezinin alt rütbelilerine birkaç okuma yapıldı ve her seferinde de okunan kelimeyi çok ilgili ve maharetli bir şekilde dinleyen iştahlı bir kalabalık orada toplandı. Gösteri ve konserlerin düzenlenmesi işi gerek derneğin daha faaliyete geçmemesi gerekse de üyelerin eksikliğinden dolayı henüz yapılamamıştır.

Bu yıl 3 Ocak'ta derneğin tüzüğü Trabzon Bölge Komutanı tarafından onaylandı ve 4'ünde derneğin organizasyon bürosunun son toplantısı yapıldı. Şu anda derneğin kurulmasına hazırlık çalışmaları için seçilen organizasyon bürosu, derneğin amaçlarını paylaşan herkesi, derneğin gelecekteki faaliyetlerini tanımak isteyenleri ilk genel toplantısına katılmasını rica ediyor. Derneğin davasına yardım etmek isteyenler üye olabilirler. Bu ilk toplantıdan itibaren dernek vücuda gelmiş olacaktır. Derneğin faaliyetlerinin yönü ve kapsamı, gelecek dernek yönetiminin vereceği direktiflere bağlı olacaktır. Bu maksatla, ilk toplantıda mümkün olduğunca fazla sayıda üye olmak isteyen kişi alınacak ve derneğin faaliyetleri mümkün mertebe geniş çevrelere ulaştırılmaya çalışılacaktır. İlk toplantının günü, yeri ve programı başka bir gün özel olarak duyurulacaktır.

Organizasyon Bürosu

Trabzon Eğitim Derneği'nin ilk yönetim kurulu başkanı Sergey Rudolfoviç Mintslov'dur. Onun Trabzon'dan ayrılmasının ardından "Trabzon'un Antik Eserleri" adlı makalesi yukarıda incelenmiş olan A. T. Orlov 26 Şubat 1917'de bu göreve seçilmiştir. Bu derneğe bağlı tiyatro ve müzik şubeleri olduğu ve bunların eğitim şubesinden daha önce faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Orlov'un başkanlığı döneminde yapılan bir toplantıda bu şubelerin faaliyetleri için "bir tiyatro ihtiyacına vurgu yapılmış, bu konuda çalışma yapılmasına karar verilmiştir. Yine bu dönemde hasta ve yaralı askerler için hastane ve sağlık ocaklarına yardım edilmesi ve bir ameliyat hastanesi kurulması için ödenek ayrılması kararlaştırılmıştır. Dernek, Trabzon Şehir İdaresinin tahsis ettiği bir binada 1917'deki Paskalya bayramından önce bir halk kütüphanesinin açılacağını duyurmuş ve bu kütüphane için "eğitime ilgi duyan herkesten" kitap bağışı yapmaları talebinde bulunmuştur. Ayrıca gazetede ilanlardan anlaşıldığına göre dernek kurulduktan kısa bir süre sonra 29 Ocak'ta dernek yararına "Rossiya" adlı kafede bir müzikhol düzenlenmiştir.

Trabzon Tıp Derneği'nin başkanı V. G. Bojovskiy yardımcısı ise Aralık 1916'ya kadar V. İ. Krjivnitskiy, bu tarihten sonra da S. N. Trofimov'dur. Sekreterler Ç. Y. Boravskiy ve S. İ. Ratner, Trabzon'daki Rumlardan olduğu değerlendirilen haznedar F. K. Teoplaktos ve Kütüphaneci L. M. Menaker, derneğin tespit edilebilen diğer yönetim kurulu üyeleridir. Sağlık konusunda bilimsel bilgilendirme toplantıları düzenleyen Trabzon Tıp Derneği aynı zamanda süreli tıbbi yayınlar ve el broşürleri de basmıştır. Gazetenin 18 Aralık 1916 tarihli 42. sayısında yer alan Trabzon Tıp Derneği'nin 8 Aralık tarihli toplantı raporunda Ekim-Aralık arasında 1 profesör doktor, 60 hekim, 4 kimya bakteriyoloğu, 2 eczacı ve iki diş hekiminden oluşan 69 üyenin kaydedildiği belirtilmiştir. Gazetenin "Devlet Duma'sı" başlığında mecliste yaptığı konuşmaları yer alan ve yine "İmparatorluk Kararnameleri" bölümünde adına rastlanan "Majestelerinin Saray Teşrifatçısı" Galubiyev ve Devlet Duma'sı üyesi ve Kızılhaç Yüksek Direktörü Yevseyev de 8 Aralık'taki toplantıda yer almıştır. Yine aynı toplantı raporunda verilen bilgilere göre Trabzon Tıp Derneği kütüphanesi için Rusça olarak tıpla ilgili 23 adet süreli yayın, 1 İngilizce ve 1 Fransızca dergi ve bir dizi bilimsel kılavuz yayınlanmıştır. Derneğe ne kadar bağış yapıldığı, bu bağışların nasıl harcandığı ve kasadaki para miktarı gibi bilgiler gazetede yer almıştır.

Trabzon Tıp Derneği'nin toplantı tarih ve yeri gazeteyle verilen ilanla duyurulmaktaydı. Toplantı yeri olarak birkaç istisna dışında "Gamalyevskaya Caddesi, eski Rum Kulübü" adres gösterilmiştir. Bu toplantılarda dernek bünyesindeki uzmanlar genel tıbbi konular hakkında yaptıkları çalışmalarını sunmalarının yanı sıra Trabzon'da görülen hastalıklar üzerine de bilgilendirme yapmıştır. Örneğin V. N. Klinov bir toplantıda "Trabzon Müstahkem Bölgesinde Kolera Hastalığı" adlı çalışmasını sunmuştur. Gazeteye verilen ilanda yapılacak toplantıda hangi konuşmacının hangi konuyu ele alacağı "Bilimsel Bölüm" başlığında belirtilmiştir. "Yönetim Bölümü" başlığında ise dernek idaresine ilişkin hangi konuların görüşüleceği belirtilmiştir. Trapezondskiy Voenniy Listok'un 6 Aralık 1916 tarihli 50. sayısında yer alan Trabzon Tıp Derneği'nin örnek bir ilanı şu şekildedir:

Trabzon Tıp Derneği 7 Aralık 1916 Perşembe günü akşam saat 7’de dernek toplantısı yapılacağını haber veriyor. Derneğin düzenli toplantıları Gamalyevskaya Caddesi No. 7’deki eski Rum Kulübü’nde yapılacaktır. (Giriş Ücretsizdir).

Toplantı Konuları:

1. Bilim Bölümü

M. A. Osipov: Rus Bölgeleri Birliği Hastanesi’nin verilerine göre yerel sarılığın belirtileri.

A. İ. Pijov: Hasta ve yaralıların taşınması ve tahliyesi.

2. Yönetim Bölümü

1. 3 ve 17 Kasım tarihli toplantı protokollerinin okunması.

2. Tüzüğün gözden geçirilmesi.

3. Sayman ve sekreterin raporları.

4. Yönetim kurulu üyelerinin seçilmesi.

3.4. Trapezondskiy Voenny Listok’un “İlanlar” Bölümü

Gazetenin “İlanlar” bölümü ilk sayfada ilk başlık olarak ve son sayfada son bölüm olarak yer almıştır. İlk sayfada verilen ilanın ücreti daha yüksektir. Bu bölümde sivil ve asker birçok kişi ve kurumun ilanı yer almıştır. Askeri ilanlar çoğunlukla bir birliğin birliğe ait bir malı açık artırma ile satışa çıkardığını ilan eder. Sivil ilanlar ise büyük bir çeşitlilik arz etmektedir. Silah, çeşitli belgeler ev hayvanı gibi kayıp ilanları, satılığa çıkarılan mal ilanları, çeşitli gazete ve dergilerin abonelik ilanları, tercüman, aşçı gibi iş ilanları, gösteri ve konser ilanları bunlardan bazılarıdır. Bu bölümde ayrıca yukarıda incelenen derneklerin ve Trabzon Şehir İdaresinin de çeşitli ilanları yer almıştır. Gazetenin bu bölümü Trabzon’un Rus işgali dönemi sosyal tarihi açısından değerli bilgiler içermektedir. Bu ilanlar vesilesiyle birçok şahıs, dükkân ve cadde adlarına ulaşmak ve şehirdeki sosyal faaliyetlere ilişkin bilgi edinmek mümkündür.

Tütün ürünleri ile ilgili ilanlar gazetede sıkça yer almıştır. İlk defa 14. sayıda Reji İdaresi’ne ait tütün ürünlerinin satış ilanı yer almıştır. Diğer bir ilan bir süt ve şekerleme dükkânı olan “Ermis”in işletmecileri Kerhanidis ve Kopetanidis adlı iki Rum tarafından verilmiştir. Bir başka tütün ürünleri ilanı ise Pontusçu faaliyetleriyle bilinen bir Rum ailesine mensup olan S. P. Enfiyecioğlu’na aittir.¹⁰⁰ 12 Ocak 1917 tarihli 63. sayıdan itibaren muhtelif sayılarda yer alan bu ilan şöyledir:

Trabzon alındıktan sonra Bölge Komutanlığının izniyle kurulan ilk Trabzon Tütün Fabrikası **S.**

P. ENFİYECİOĞLU

En iyi kalite tütün – En iyi kalite sigaralar. Seçilmiş Türk tütünlerinin uzmanlıkla sınıflandırılması.

Firma, sigara satışının %3’ünü ve satılan her bir pud tütünün 20 kapağını savaşın sonuna kadar

Kızılhaç’a bağışlıyor.

Tütün ürünlerinin satışı özel bir mağazada yapılmaktadır.

¹⁰⁰ Uğur Üçüncü, “Ali Şükrü Bey’in Pontus Meselesi Hakkındaki Görüşleri”, **Pontus Meselesi. Olaylar, Algılar ve Gerçekler**, Ed.: Hikmet Öksüz, Mehmet Okur, Yüksel Küçüker, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, Trabzon 2019.

Zührevî hastalıklar uzmanı olan iki doktora ait ilanlar gazetede en çok yer alan ilanlardandır. Polatov ve Luizidis adlı bu doktorların verdiği ilanlara daha sonra 117. sayı itibarıyla kalp ve akciğer hastalıkları uzmanı Georgiy Nikolayeviç Akselos adlı bir doktorun ilanı eklenmiştir. Bu doktorlara ait ilanlar şöyledir:

Paris'ten gelen Doktor Polatov **zührevî ve kadın hastalıkları** olanları KABUL EDİYOR (**Frengiye karşı 914 aşısı vardır**). Kabul sabah 8'den 10'a ve öğleden sonra 3'ten 5' kadardır. **Lyahovskaya Caddesi, No: 69.**

Paris Üniversitesi'nden kadın hastalıkları (frengi, bel soğukluğu vs.) uzmanı Doktor S. İ. Luizidis, sabah 7-9 arası ve öğleden sonra 3-5 arası erkekleri; öğlen 11-12:30 arası ise kadınları kabul etmektedir. General Yabloçkin Caddesi, No: 12.

İtalyan Kraliyet Akademisi Biyoloji Üyesi Doktor Georgiy Nikolayeviç Akselos. Kalp ve akciğer hastalıkları uzmanı. Kimyasal ve mikroskopik idrar tahlili yapılmaktadır. Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri saat 2'den 3'e kadar haftada üç kez hasta kabul ediyor. Lyahovskaya Caddesi'ndeki merkez eczaneden bilgi alınabilir.

Gazetenin bu bölümünden Trabzon'da bulunan Rus askerlerine yönelik hizmet ve faaliyetlere ilişkin bilgi edinmek mümkündür. Şehirde bulunan hasta ve yaralı askerler yararına düzenlenen gösteri ve konserler, askerlere Noel hediyesi verilmesi için düzenlenen etkinlikler, askerlere de hizmet verdiğini ilan eden terziler gibi birçok ilan gazetede mevcuttur. Bu tür ilanlardan birisi de yeni açılan bir hamamla ilgilidir. Şehirdeki askeri birliklere ve komutanlara hitaben Rusya Şehirler Birliği tarafından açılan hamamın 9-14 Ocak 1917 tarihlerinde açık olacağı ilan edilmiş takip eden bir ilanda ise sürekli faaliyete başlandığı bildirilmiştir. 29 Ocak 1917 tarihli bu ilan şöyledir:

Trabzon Cephe Komitesi Hamamı 29 Ocak'tan itibaren bayram günleri hariç olmak üzere günlük olarak faaliyete geçecektir. Kadın üyeler Cuma günleri hamamdan istifade edebilirler. Alt rütbelilerin hamamdan eşit derecede faydalandırılabilmesi için birlik komutanlarının ziyaretçi sayısı ve ziyaret zamanları hakkında hamam başkanına önceden bilgi vermesi önerilir. Şehirdeki askerler yararına düzenlenen ve 6 Aralık 1916 tarihli 31. sayıda yer alan bir etkinlik ilanı şu şekildedir:

"Kafe Kristal" ziyaretçilerinin dikkatine: **6 Aralık Salı günü MAJESTELERİ YÜCE İMPARATOR'UN İsim Gününde "Kristal"** (Lahovskaya Köşesi, Mariinskaya Caddesi) veznelerinde **Noel Bayramında Trabzon Müstahkem Bölgesindeki alt rütbeli hasta ve yaralılara hediye alınması için** şekerleme satılacaktır.

6 Aralık günü için "Kafe Kristal" ürünlere bir fiyat biçmeyecek, bunu, askerlerimiz yararına bağış yapılmasına olanak sağlamak üzere ziyaretçilerinin takdirine bırakacaktır.

Gazetede verilen ilanlar arasında Rus Kafkas Ordusunun Trabzon'da bulunan birliklerinin başta at ve koşum takımları olmak üzere orduya ait çeşitli malzemelerin açık artıma ile satış ilanlarının yer aldığı görülmektedir. Gazetede bölükten kolordu seviyesine kadar çeşitli birliklerin birçok satış ilanı mevcuttur. 13 Kasım 1916 tarihli 12. sayıda yer alan Trabzon ve çevresinde konuşlu 5. Kafkas Kolordusu deposundan satışa çıkarılacağı ilan edilen yüklü miktardaki bir satış ilanı şöyledir:

Bu yıl 20 Kasım saat sabah 10'da 5. Kafkas Kolordusunun iskele yakınlarındaki deposunda eski uniformalar açık artırmayla satışa çıkarılacaktır: 2.850 adet kumaş pantolon, 3.580 adet yazlık

ve 200 adet pamuklu pantolon, 1.120 adet kumaş ve 4.590 adet yazlık gömlek, 65 üniforma, 10 palto, 1 denizci pardösüsü, 3 ceket ve bunlardan başka 640 sepetin satışı yapılacaktır.

Askeri birliklerin yanı sıra bireysel olarak bazı subaylar da burada satış ilanı vermiştir. 25 Kasım 1916 tarihli 22. sayıdaki ilan buna örnektir: *“Sekiz ve dokuz yaşlarında siyah ve koyu iki doru at ve üzerinde yedek tekerleğiyle birlikte bir fayton satılıktır. Trabzon’da Teğmen Zaremb’e danışınız.”* Satış ilanından başka askerlerin bireysel olarak verdiği kayıp eşya, belge ve ev hayvanı ilanı da görülmektedir. Gazetenin 10 Aralık 1916 tarihli 35. sayısında yer alan ve bir subaya ait olan kayıp ilanı şöyledir: *“Frina” isimli buldok cinsi bir köpek kaybolmuştur. Yarbay Zanfirov’un ofisine teslim edilmesini rica ediyorum, gizleyenlerin takipçisi olacağım.”*

Trapezondskiy Voenny Listok’un “İlanlar” bölümünde yer alan sivil ve askeri ilanlar, yukarıda verilen örneklerden anlaşılacağı üzere Rus işgali döneminde Trabzon’da gerçekleştirilen faaliyetler, sosyal hayat, şehrin sağlık durumu ve hatta ordunun elindeki malzemeleri sattığını gösteren ilanlardan hareketle askeri durum hakkında önemli bilgiler içermektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, 18 Nisan 1916'da Rus işgaline uğrayan Trabzon'da işgalin 7. ayında yayına başlayan ve bu dönemi yansıtan önemli bir kaynak olan "Trapezondskiy Voenny Listok/Trabzon Askeri Gazetesi" tanıtılmış ve söz konusu döneme ilişkin çalışmalara yapacağı katkılar açısından incelenmiştir. Bu gazete, işgal güçlerince gerçekleştirilen sivil ve askeri birçok faaliyete ve işgal dönemi Trabzon'undaki toplum yaşamına ışık tutacak zengin bir içeriğe sahiptir. Dolayısıyla Trapezondskiy Voenny Listok'un incelenmesinin Trabzon'un nasıl bir işgal süreci geçirdiği ile ilgili bilgi ve yorumları zenginleştireceği görülmüştür.

Trabzon şehri işgalin ilk aylarında, Mayıs ayında bölgeye nakledilen 5. Kafkas Kolordusunun sorumluluk alanına dâhil olan Trabzon Müstahkem Bölge Komutanlığının idaresinde bulunuyordu. Kolordu birliklerinin iyice öne çıkmasıyla birlikte Trabzon Müstahkem Bölge Komutanlığı, 5. Kafkas Kolordusunun emrinden çıkarılarak merkezinde Trabzon olmak üzere 25 kilometre çapında bir bölge özel idare altına alınmıştı. Böylece Trabzon Müstahkem Bölge Komutanlığı doğrudan merkezi Tiflis'te bulunan General Nikolay Nikolayeviç Yudenic'in komutasındaki Rus Kafkas Ordusuna bağlanmıştır. Kars Kalesi Komutanı Tümgeneral Aleksiy Vladimiroviç Şvarts'ın Temmuz ayında bu idarenin başına getirilmesiyle birlikte şehirde büyük bir hareketlilik başlamıştır. Bir taraftan şehrin savunmasının güçlendirilmesine yönelik faaliyetler yürütülürken diğer taraftan sivil bir idare kurulması için çalışmalara başlanmıştır. General Şvarts Kars'ta birlikte çalıştığı Doktor Yakov Yusufoviç Kefeli'yi beraberinde Trabzon'a getirmişti. General Şvarts, Kefeli'nin Kırım Karaylarından olmasının bir Türk şehrinin yönetimini kolaylaştıracağı düşüncesinden hareketle onu Trabzon Şehir İdaresinin başkanı olarak atamıştır. Böylelikle, şehrin askeri yönetimini üstlenen Trabzon Müstahkem Bölge Komutanlığı ve faaliyetleri Trabzon Müstahkem Bölge Komutanlığının onayına tâbi olmak kaydıyla sivil yönetimi üstlenen Trabzon Şehir İdaresinden oluşan iki kurum işgalin sonuna kadar şehri idare etmiştir.

General Şvarts'ın düşünceleri arasında Trabzon'da askeri bir gazete çıkarılması fikri de bulunuyordu. Bunu gerçekleştirmek üzere bir yazar olan ve o sırada teğmen rütbesiyle orduda bulunan Sergey Rudolfoviç Mintslov'u görevlendirdi. Hazırlıkların tamamlanmasının ardından 1 Kasım 1914'te "Trapezondskiy Voenny Listok'un" ilk sayısı Mintslov'un editörlüğünde çıkarılmıştır. Gazete Rusya'daki sansür yasasına tâbi olup sansürün uygulayıcısı General Şvarts'dı. Gazetede Rusya'dan ve Trabzon'daki işgal idaresinden gelen birçok resmi yazı yer almıştır. Rusya'dan gelen resmi yazılar devam eden savaşa dair genelkurmayın basına verdiği Rusya ve müttefiklerinin günlük ve haftalık faaliyet raporları, yine ilgili makamların basın büroları tarafından

basına dağıtılan imparatorluk kararnameleleri, Devlet Duma'sı oturumları, Devlet Konseyi ve Bakanlar Kurulu toplantılarına dair metinlerdir ve gazetenin editörlüğü tarafından telgrafla alınarak yayınlanmıştır. Trabzon'daki Rus işgal idaresine ait resmi yazılar ise Trabzon Müstahkem Bölge Komutanlığı ve Trabzon Şehir İdaresine ait yazılardır. Gazete, özellikle işgal idaresinin uygulamalarına dair resmi yazıların toplu bir örneğini sunması bakımından ayrıca önemlidir.

Trabzon Müstahkem Komutanlığı bu gazete aracılığıyla şehirde uyulması gereken emir ve yasakları ilan etmenin yanı sıra örneğin şehirde yaygınlaşan çiçek ve tifo hastalıkları konusunda halka tavsiyelerde bulunan bildirimler de yayınlamıştır (bkz.: s. 36). Trabzon Müstahkem Bölge Komutanlığına ait resmi yazılardan üretim, ticaret gibi başta ekonomik olmak üzere şehirdeki her türlü faaliyetin ve şehrin asayişinin tamamen bu komutanlığın denetiminde olduğu anlaşılmaktadır. Rusya anayasasına dayanılarak hazırlanan şehirde bulunan asker ve sivil herkesin uyması gereken kurallar bu komutanlık tarafından ilan edilmiş ve bunlara karşı gelinmesi halinde uygulanacak hapis ve para cezaları yine aynı makam tarafından belirlenmiştir (bkz.: Ek 4). Dolayısıyla Trabzon Müstahkem Bölge Komutanlığı, bünyesinde hukuki yaptırım belirleme ve onu uygulama gücünü de barındırmıştır. Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı yıllarında en ciddi sorunu olan gıda krizinin Trabzon'da da kendini göstermesi nedeniyle Bölge Komutanlığı hukuki yaptırım gücünü şehirde gıda üretimi yapan esnaf üzerinde sıkı bir şekilde uygulamıştır.

Trabzon Şehir İdaresi tarafından Trapezondskiy Voenny Listok'da yayınlanan resmi yazılar bu idarenin faaliyet sahasına dair açıklayıcı bilgiler vermektedir. Tüm faaliyeti Trabzon Müstahkem Bölge Komutanlığının onayına tabi olan bu idare şehrin imar ve bayındırlık işlerini yürütmekle birlikte idarenin gelirlerinin artırılmasına yönelik uygulamalar gerçekleştirmiştir. Bu idarenin, işgalden hemen önce şehirden göç eden Türklerin geride kalan mülkleri üzerinden birçok faaliyet yürüttüğü görülmüştür. Trabzon Şehir İdaresinin imar ve bayındırlık uygulamaları kapsamında hasarlı binaların yıkımına başlanmış ayrıca yeni cadde ve sokakların açılması işi birçok evin ortadan kaldırmasını gerektirmişti. Gazetede Trabzon Şehir İdaresi'nin yapılan yıkımlardan elde edilen yapı ve yakıt malzemelerinin açık artırmayla satışa sunulduğuna dair ilanlar çokça yer almıştır. Rusların işgaline kadar birçok defa bombardımana maruz kalmış olan şehirde hasarlı binaların olduğu yadsınamaz. Ancak, Trabzon Şehir İdaresi'nin şehirdeki Rus ordusunun ihtiyaçlarını karşılama görevinin de bulunması ve şehirdeki yakacak malzeme sorunu "hasarlı bina" tanımını idarenin insafına bırakmış ve sonuçta şehirde büyük bir yıkım uygulanmıştır. Şehri terk eden Türk nüfustan kalan ev, dükkan, bahçe ve tarım arazilerinin kiralanması Trabzon Şehir İdaresi'nin bir başka önemli gelir kaynağını oluşturmuştur. Şehir İdaresi tarafından kurulan bir komisyonun değerini belirlediği bu gayrimenkuller ihaleyle kiraya verilmiştir. Trabzon Şehir İdaresinin bir başka uygulaması da temizlik, su şebekesi, gece bekçiliği gibi çeşitli hizmetlerin yerine getirilmesi için evler ve büyüklüğüne göre sınıflandırılan tüm ticari kuruluşların vergilendirilmesi olmuştur. Ayrıca Şehir İdaresi antik eserlerin ve tarihi değerinden dolayı ziyaret edilen yerlerin korunmasında da sorumlu olmuş, Rus medeni kanununa ve (Bölge

Komutanlığından gelen) talimatlara dayanarak taşınır mal edinme ve satma, sözleşme yapma, sertifika vermek gibi meselelerde de yürütme yetkisine sahip kılınmıştır.

Trapezondskiy Voenny Listok, şehirdeki işgal idaresine ilişkin geniş bir içeriğe sahip olmasının yanı sıra başta editörü Sergey Rudolfoviç Mintslov olmak üzere çeşitli araştırmacıların makalelerini yayınladığı önemli bir yayın organı olmuştur. Bu makalelerde Söz konusu makalelerin araştırma konuları Trabzon'un ekonomisi ve tarihi üzerine yoğunlaşmıştır ki yukarıda bahsedilen faaliyetlerle birlikte ele alındığında bunun işgalin kalıcı olma niyetini ortaya koyduğu değerlendirilmektedir.

Rusya'da Devlet Konseyi, Devlet Duma'sı ve Bakanlar Kurulu'nda görüşülen güncel konular da bu gazetede önemli yer tutmuştur. Zemstvo meselesi bu konular arasında gıda sorunundan sonra en çok görüşülen ve tartışılan konulardan biri olmuştur. Rusya'nın kırsal bölgelerde uyguladığı meclisli bir yerel yönetim olan Zemstvo İdaresi, bu idareye dolayısıyla köylüye yüklenen ağır vergi ve hizmet zorunluluğu nedeniyle savaşın yükünü taşımaktaydı. Yeni Zemstvo tasarısının dikkat çekici yanı bu idarenin yeni işgal edilen yerlerde de uygulanmasını öngörmesidir. Trapezondskiy Voenny Listok, Zemstvo idaresinin Şubat 1917 itibarıyla yürütmesi Trabzon Şehir İdaresi'nin sorumluluğunda olmak üzere Trabzon kırsalında da kısmen yürürlüğe girmesi sürecini takip etmeye imkan vermektedir. Aynı zamanda bu yönüyle Trabzon'un Rusya'ya eklenmesi çalışmalarına Trabzon dışında yapılan çalışmalardan bir örnek sunmaktadır.

Gazetenin "İlanlar" bölümü, işgal döneminde Trabzon'daki işgal güçlerinin faaliyetlerine ışık tutmakla birlikte asker ve sivil birçok kişi ve kurumun verdiği ilanlar şehrin geniş kesiminin işgal döneminde günlük yaşama dair zengin bilgiler içermektedir. Doktorların gazetede sıklıkla yer alan ilanlarından Birinci Dünya Savaşı döneminin bilinen yaygın sorunlarından biri olan cinsel hastalıkların Trabzon'da da ciddi bir sorun olduğunu söylemek mümkündür. Askeri birlikler tarafından gazeteye ilan verilerek orduya ait hayvan ve eşya satışları gerçekleştirilmesi Rus ordusunun içinde bulunduğu durumu göstermesi bakımından önemlidir. Şehirdeki esnaflara ait ilanlar işgal dönemindeki ticari faaliyetler hakkında geniş bilgi vermiştir. Yine bu bölümde yer alan Trabzon'daki sivil Ruslara ait ilanlar şehrin içine girdiği dönüşüm sürecinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacak niteliktedir.

Çalışma kapsamında gazetenin 1-125 arası 94 sayısı incelenmiş olup bu arada da 31 sayı eksiktir. Dolayısıyla ulaşılamayan sayılar çalışmanın eksiklikleri arasında zikredilebilir. 2 Aralık 1917'ye kadar (Miladi takvime göre 15 Aralık) 331 sayısı mevcut olan bu gazetenin ulaşılamayan sayılarının temini ile birlikte bu çalışma genişletilebilir. Gazetede geçen Trabzon'daki Rusça cadde, sokak ve mahalle isimlerinin günümüzde hangi cadde ve sokakları ifade ettiği ile ilgili bir bölümün eklenmesi, bu tez çalışmasının süresini açacak bir saha araştırmasını gerektirmesi

nedeniyle mümkün olmamıştır. Bununla birlikte yukarıda ele alınan yönleri itibariyle bu çalışmanın mevcut literatüre katkı sağlaması umulmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akarca, Halit Dündar, (2016), “İlmî İşgal: Birinci Cihan Harbi’nde Rus Bilim Adamlarının Trabzon ve Civarında Gerçekleştirdikleri Arkeolojik Faaliyetler”, **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, 9(17), 21-30.

_____, (2016), “İşgal Döneminde Trabzon’da Rus Politikaları (1916-1918)”, Veysel Usta (Ed.) **Doğu Karadeniz’de Rus İşgali ve Muhacirlik**, içinde (133-144), Serander Yay., Trabzon.

Alfyorova, İrina V., (2016), “‘Armeyskiy Vestnik’ i Geroişeskie na Ego Stranitsah v Godi Pervoy Mirovoy Voynı [‘Armeyskiy Vestnik’ ve ‘Geroişeskie’nin Sayfalarında Birinci Dünya Savaşı Yılları], **Vestnik Bryanskovo Gosudarstvennoy Universiteta**, 4 (30), 7-12.

Allen, William Edward - Muratoff, Paul, (2010), **Caucasian Battlefields. A History of Wars on the Turco-Caucasian Border 1828-1921 [Kafkasya Muharebeleri. Türk-Kafkas Sınırdaki Savaşların Tarihi 1821-1928]**, Cambridge University Press, Cambridge.

Bilgin, Mehmet, (2008), **Rus İşgalinde Trabzon Direnişi**, Serander Yay., Trabzon.

Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi II. Cilt, II. Kısım, Kafkas Cephesi, II. Ordu Harekâtı 1916-1918, (1978), Genelkurmay Basımevi, Ankara.

Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Kafkas Cephesi 3. Ordu Harekâtı, (1993), C. 1, Genelkurmay Basımevi, Ankara.

Çakmak, Fevzi, (2005), **Birinci Dünya Savaşı’nda Doğu Cephesi Harekâtı – 1935 Yılında Harp Akademisinde Verilen Konferanslar-**, Yayına Haz.: Ahmet Tetik vd., Gen. Kur. ATASE ve Gen. Kur. Denetleme Başk. Yay., Ankara.

Çolak, Mustafa, (2006), **Alman İmparatorluğu’nun Doğu Siyaseti Çerçevesinde Kafkasya Politikası (1914-1918)**, Tük Tarih Kurumu Yay., Ankara.

Eliseev, Fyodor İvanoviç, (2001), **Kazaki na Kavkazskom Fronte 1914-1917 [Kafkas Cephesi’nde Kazaklar 1914-1917]**, Voenno İzdatelstvo, Moskova.

Gujva, Dimitri Gennadyeviç, (t.y.), “Voennie Gazeti i Jurnalı v Godi Pervoy Mirovoy Voynı Kak Osnovnoe Sredstvo İnformirovaniya Russkoy Armii [Rus Ordusunun Temel Bilgilendirme Aracı Olarak Birinci Dünya Savaşı’nda Askeri Gazete ve Dergiler]”, s. 546. <http://ruslitwwi.ru/files/content/2254/pages-from-politika-i-poetika-korr-40-guzchva-2-pdf.pdf>, (03.08.2019).

- _____ (t.y.), “Voennaya Tsenzura Russkoy Periodičeskoj Peçati v Godı Pervoy Mirovoy Voynı [Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Rus Süreli Yayınlarında Askeri Sansür], s. 524, <http://ruslitwwi.ru/files/content/2254/pages-from-politika-i-poetika-korr-38-guzchva-pdf.pdf>, (14.08.2019).
- Holkvist, Piter, (1999), “Totalnaya Mobilizatsiya i Politika Naseleniya: Rossiyskaya Katastrofa (1914-1921) v Evropeyskom Kontekste [Topyekün Seferberlik ve Halk Politikası: Avrupa Bağlamında Rus Faciası (1914-1921)]” Nikolay Nikolayeviç Smirnov (Ed.), **Rossiya i Pervaya Mirovaya Voyna (Materialı Mejdunarodnovo Nauçnovo Kollokviuma) [Rusya ve Birinci Dünya Savaşı (Uluslararası Bilimsel Sempozyum Malzemeleri)]**, içinde (83-101), Petersburg.
- Hvostov, Vladimir Mihayloviç, (1945), **İstoriya Diplomatii. Diplomatiya v Novoe Vremya (1872-1919) [Diplomasi Tarihi. Yeni Dönemde Diplomasi (1872-1919)]**, c. 2, Moskova.
- İshakov, Salavat Midhatoviç, (1999), “Pervaya Mirovaya Voyna Glazami Rossiyskih Musulman [Rusya Müslümanlarının Gözünden Birinci Dünya Savaşı]”, Nikolay Nikolayeviç Smirnov (Ed.), **Rossiya i Pervaya Mirovaya Voyna (Materialı Mejdunarodnovo Nauçnovo Kollokviuma) [Rusya ve Birinci Dünya Savaşı (Uluslararası Bilimsel Sempozyum Malzemeleri)]**, içinde (419-431), Petersburg.
- Kaşıyuğun, Ali, (2015), **Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girişi**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Kefeli, Yakov, (2013), **Anılar (1916-1919)**, (Çev. Erdoğan Altınkaynak), TTK Yay., Ankara.
- Korsun, Nikolay Georgiyeviç, (1937), **Sarıkamışskaya Operatsiya na Kavkazskom Fronte Mirovoy Voynı 1914-1915 Godu [Dünya Savaşının 1914-1915 Yıllarında Kafkas Cephesinde Sarıkamış Operasyonu]**, Gosudarstvennoe Voennoe İzdatelstvo Narkomata Soyuzu SSR, Moskova.
- _____ (1946), **Pervaya Mirovaya Voyna na Kavkazskom Fronte [Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkasya Cephesi]**, Voennoe İzdatelstvo Voorujennih Sil Soyuzu SSR, Moskova.
- Köksal, Ahmet ve Usta, Veysel, (2018), **Yüzyılın Ardındaki Karadeniz. Rus Bombardımanları**, Akçaabat Belediyesi Yay., Trabzon.
- Kurat, Akdes Nimet, (1999), **Rusya Tarihi. Başlangıçtan 1917'ye Kadar**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- _____ (2011), **Türkiye ve Rusya XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk – Rus İlişkileri (1798-1919)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

- Mahmud Muhtar, (1999), **Maziye Bir Nazar Berlin Antlaşmasından Harb-i Umûmîye Kadar Avrupa ve Türkiye-Almanya Münasebetleri**, (Haz. Erol Kılınç), Ötüken Neşriyat İstanbul.
- Maslovskiy, Yevgeniy Vasilyeviç, (2015), **Velikaya Voyna na Kavkazskom Fronte 1914-1917 [Büyük Savaş'ta Kafkas Cephesi 1914-1917]**, İzdatelstvo Veçe, Moskova.
- Mehmetov, İsmail, (2009), **Türk Kafkası'nda Siyasi ve Etnik Yapı. Eski Çağlardan Günümüze Azerbaycan Tarihi**, (Türkçe Yayına Hazırlayanlar: Ekber N. Necef – Şamil Necefov), Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Mintslov, Sergey Rudolfoviç, (1923), **Trapezondskaya Epopeya. Dnevnik: Kiev, Trapezond, Finlandiya [Trabzon Destanı. Kiev, Trabzon Finlandiya Günlüğü]**, Sibirskoe Knigoizdatelstvo, Berlin.
- Mühlman, Carl, (2014), **İmparatorluğun Sonu 1914 Osmanlı Savaşa Neden Ve Nasıl Girdi**, (Çev. Kadir Kon), Timaş Yay., İstanbul.
- Öksüz, Hikmet – Köksal, Ülkü, (2016), “Osmanlı, Rus ve Fransız Belgelerinde Trabzon'un İşgali ve Muhacirlik”, Ahmet Köksal (Ed.) **İşgal, Göç ve Muhacirlik**, içinde (15-46), KTÜ Yay., Trabzon.
- Poutnikov, George A., (1997), “Trabzon Tarihi Araştırmacısı Sergey Mintslov”, İ. Gündag Kayaoglu vd (Haz.), **Bir Tutkudur Trabzon**, içinde (352-354), Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Pomiankowski, Joseph, (2014), **Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküşü 1914-1918 1. Dünya Savaşı**, (Çev. Kemal Turan), Kayıhan Yay. İstanbul.
- Sâbis, Ali İhsan, (1990), **Harp Hatıralarım Birinci Cihan Harbi**, c. 2, Nehir Yay., İstanbul.
- Said Halim Paşa, (2015), **Buhranlarımız**, (Haz. M. Ertuğrul Düzdağ), İz Yayıncılık, İstanbul.
- Saltık, Galina A. ve Stroyeva, Anna A., (t.y.), “Pervaya Mirovaya Voyna: K İstorii Voenny Tsensury [Birinci Dünya Savaşı: Askeri Sansürün Tarihi]”, <https://cyberleninka.ru/article/v/pervaya-mirovaya-voyna-k-istorii-voenny-tsenzury>, (14.08.2019).
- Saray, Mehmet, (1987), **Türk Dünyasında Eğitim Reformu ve Gaspıralı İsmail Bey (1851-1914)**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- Shaw, Stanford J., (2014), **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu. Savaşa Giriş**, (Çev. Beyza Sümer Aydaş), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Smolyaninov, Mihail, (t.y.), “Drujinı Gosudarstvennovo Opolçeniya Belorusskih Guberniy v Pervoy Mirovoy Voyne 1914-1917 [1914-1917 Birinci Dünya Savaşı'nda Beyaz Rusya İllerinde Devlet Milisleri Drujinler]” <https://cyberleninka.ru/article/v/druzhiny-gosudarstvennogo-opolcheniya-belorusskih-guberniy-v-pervoy-mirovoy-voyne-1914-1917-gg>, (13.07.2019).

- Soldatov, Yakov Vladimiroviç ve Soldatova, A. V., (2015), **Kazanskoe Zemstvo v Period Pervoy Mirovoy Voynı: İstoriko-Politiçeskiy Analiz [Birinci Dünya Savaşı Döneminde Kazan Zemstvosu: Bir Siyasi Tarih Analizi]**, Universitet Upravleniya TİSBİ, Kazan.
- Şahin, Enis, (2009), “İngiliz The Times Gazetesi’ne Göre Trabzon’un Ruslar Tarafından İşgali”, **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, 7(7), 117-140.
- Şişov, Aleksiy Vasilyeviç, (2004), **Yudeniç. General Suvorovskoy Şkolı [Suvarov Okulu Generali Yudeniç]**, İzdatelstvo Veçe, Moskova.
- Şvarts, Aleksiy Vladimiroviç, (1922), **Oborona İvangoroda v 1914-1915 g.g. İz Vospominaniy Komendanta Kreposti İvangoroda A. V. Şvartsa [19 14-1915 Yıllarında İvangorod Kalesi’nin Savunması. İvangorod Kalesi Komutanı A. V. Şvarts’ın Hatıraları]**, Tipografya Glavnovo Voennno-İnjenerovno Upravleniya RKKKA, Moskova.
- Üçüncü, Uğur, (2019), “Ali Şükrü Bey’in Pontus Meselesi Hakkındaki Görüşleri”, Hikmet Öksüz, Mehmet Okur, Yüksel Küçüker (Ed.), **Pontus Meselesi. Olaylar, Algılar ve Gerçekler, içinde** (179-190), Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, Trabzon.
- Usta, Veysel (2016), “Tanıkların Kaleminden Rus İşgalinden Sonra Trabzon’un Durumu”, Veysel Usta (Ed.) **Doğu Karadeniz’de Rus İşgali ve Muhacirlik, içinde** (307-354), Serander Yay., Trabzon.
- Usta, Veysel – Köksal, Ülkü, (2018) **Yüz Yıl Önce Karadeniz Muhacirlik Defteri II**, Akçaabat Belediyesi Yay., Trabzon.
- Zayonçkovskiy, Andrey Medardoviç, (2002), **Pervaya Mirovaya Voyna [Birinci Dünya Savaşı]**, İzdatelstvo Poligon, Saint Petersburg.

Trapezondskiy Voenny Listok, No: 1, 01.11.1916.

Trapezondskiy Voenny Listok, No: 6, 06.11.1916.

Trapezondskiy Voenny Listok, No: 12, 13.11.1916.

Trapezondskiy Voenny Listok, No: 14, 16.11.1916.

Trapezondskiy Voenny Listok, No: 22, 25.11.1916.

Trapezondskiy Voenny Listok, No: 35, 10.12.1916.

Trapezondskiy Voenny Listok, No: 36, 11.12.1916.

Trapezondskiy Voenny Listok, No: 42, 18.12.1916.

Trapezondskiy Voenny Listok, No: 48, 25.12.1916.

Trapezondskiy Voenny Listok, No: 50, 28.12.1916.

Trapezondskiy Voenny Listok, No: 52, 30.12.1916.
Trapezondskiy Voenny Listok, No: 55, 03.01.1917.
Trapezondskiy Voenny Listok, No: 56, 04.01.1917.
Trapezondskiy Voenny Listok, No: 61, 10.01.1917.
Trapezondskiy Voenny Listok, No: 63, 12.01.1917.
Trapezondskiy Voenny Listok, No: 64, 13.01.1917.
Trapezondskiy Voenny Listok, No: 65, 14.01.1917.
Trapezondskiy Voenny Listok, No: 78, 29.01.1917.
Trapezondskiy Voenny Listok, No: 89, 11.02.1917.
Trapezondskiy Voenny Listok, No: 91, 14.02.1917.
Trapezondskiy Voenny Listok, No: 92, 15.02.1917.
Trapezondskiy Voenny Listok, No: 105, 02.03.1917.
Trapezondskiy Voenny Listok, No: 107, 04.03.1917.
Trapezondskiy Voenny Listok, No: 114, 11.03.1917.
Trapezondskiy Voenny Listok, No: 115, 12.03.1917.
Trapezondskiy Voenny Listok, No: 117, 15.03.1917.
Trapezondskiy Voenny Listok, No: 122, 22.03.1917.

URL 1, <https://www.multitran.com>.

URL 2, <https://www.prlib.ru/history/619521>

URL 3, <https://dic.academic.ru>.

URL 4, <http://statearchive.ru/821>.

URL 5, https://humanities_dictionary.academic.ru/7928.

URL 6, <https://поискслов.рф/wd/>

URL 7, <https://nik191-1.ucoz.ru/publ/>.

EKLER

Ek 1: Mevcut Sayıların Başlıkları

No: 1 – 1 Kasım 1916 Salı – 4 syf.
Trabzon, 1 Kasım 1916
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
A. Transilvanya
B. Dobruca
Fransız Genel Karargâhı Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
Resmî Akşam Raporu
Belçika Resmî Raporu
Sırp Genel Karargâhı Raporu
Sikke Hikâyeleri (Nümizmatik Fantezisi)
Petrograd (Resmî Rapor)
Genelkurmay Başkanının Emri (14 Ekim 1916)
Trabzon'da İaşe Meselesi
Trabzon Bölgesine Dair Bazı Ekonomik Veriler
Günün Tarihi
Mevcut Savaşa Ait Hatıraların Toplanması, Korunması ve Ölümsüzleştirilerek Gelecek Kuşaklara Aktarılması İçin Kurulan Çarlık Komisyonu
Küçük Asya'nın Hristiyan Toprakları Üzerine Birkaç Söz
Editörlükten
İlanlar
No: 2 – 2 Kasım 1916 Çarşamba– 2 syf.
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Baltık Denizi
Karadeniz
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
A. Transilvanya
B. Dobruca
Telgraflar
İngiltere
İngiliz Akşam Raporu
İngiliz Genel Karargâhı Resmî Sabah Raporu

İngiliz Günlük Resmî Raporu
Fransa
Fransız Genel Karargâhı Raporu
Pilotların Faaliyetleri
İtalya
İtalyan Genel Karargâhı Raporu
Romanya
Rumen Genel Karargâhı Raporu
Kuzey ve Kuzeybatı Cephesi
Güney Cephesi
Sırbistan
Sırp Genel Karargâhı Raporu
Almanya
Fransa
Petrograd
Trabzon Müstahkem Bölge Komutanının Emri
İlanlar
No: 6 – 6 Kasım 1916 Pazar– 4 syf.
Telgraflar
Resmî Rapor
İngiltere
Avusturya-Macaristan
Devlet Duma'sı – Rodzyanko'nun Konuşması
Georgiyev Şövalyelerine Nakit Kiralanması
Sümela Manastırı (Trabzon Bölgesi Gezilerinden)
Kafkas Ordusu Karargâhından
Müstahkem Bölge Komutanının 1 Kasım Tarihli ve 56 No'lu Emri
Günün Tarihi
Şehre Dair
Rusya'da
Küçük Asya'nın Hristiyan Toprakları Üzerine Birkaç Söz (Devam)
Yezidilerin Bayramları
İlanlar
No: 9 – 10 Kasım 1916 Perşembe– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi

Ek 1: (Devamı)

A. Transilvanya
B. Dobruca
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
A. Transilvanya
B. Dobruca
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
Mezopotamya
Doğu Afrika
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğu'da Askerî Harekât
İtalya
Resmî Rapor
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Romanya
Resmî Rapor
Kuzey ve Kuzeybatı Cephesi
Güney Cephesi
Yunanistan
Genelkurmay Başkanlığı Merkezi
Genelkurmay Sıhhi Tahliye Şubesi
Komutanının Emri
Müttefiklerin Polonya Protestosu
İlanlar
No: 10 – 11 Kasım 1916 Cuma– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
A. Transilvanya
B. Dobruca
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
Pilotların Faaliyetleri
Yakın Doğu'da Askerî Harekât
Belçika
Belçika Resmî Raporu

Dışişleri Bakanı'nın Müttefikler
Devletlerdeki Rus Temsilcilerine
Yolladığı Telgraf
Polonya Sorunu
Yeni Askerî Kredi
Devlet Konseyi
Devlet Duma'sı
İlanlar
No: 12 – 13 Kasım 1916 Pazar– 2 syf.
Resmî Mesaj
Devlet Senatosu Kararnameleri
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
B. Dobruca
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
İtalya
Resmî Rapor
Yunanistan
Grandük Boris Vladimiroviç'in Tahran
Ziyareti
Antika Sahteciliği
Devlet Duma'sı
Trabzon 13 Kasım
Günün Olayı
Trabzon'un Geçmişi
Trabzon Şehri ve Trabzon Vilayeti
(İnceleme)
Kedi Fare ve Sıçanlara Dikkat Ediniz!
Doktor Karel Yöntemi
İlanlar
No: 13 – 15 Kasım 1916 Salı– 2 syf.
Devlet Senatosuna Verilen İmparatorluk
Kararnamesi
Çar Ailesinin Çarlık Merkezine Gitmesi
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi

Ek 1: (Devamı)

A. Transilvanya
B. Dobruca
Batı Cephesi (12 Kasım)
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
A. Transilvanya
B. Dobruca
İngiltere
Fransa Cephesi
Pilotların Faaliyetleri
Deniz
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
Belçika
Belçika Resmî Raporu
İtalya
Resmî Rapor
Sırbistan
Sırp Genel Karargâhının Raporu
Yunanistan
Polonya Meselesi
Henrik Senkeviç'in Cenaze Töreni
Avusturya-Macaristan ve Almanya'dan Haberler
Hemşire Kolyubakina'nın Almanya'daki Esirlerimizin Durumu Hakkındaki Raporu
Askeri Mahkemelerin Birleştirilmesine Dair Yayınlanan İmparatorluk Yönetmeliği
İlanlar
No: 14 – 16 Kasım 1916 Çarşamba– 1 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
A. Transilvanya
B. Dobruca
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa Cephesi
Fransa
Fransız Resmî Raporu

Belçika
Belçika Resmî Raporu
İtalya
Resmî Rapor
Sırbistan
Romanya
Rumen Genel Karargâhının Raporu
Kuzey ve Kuzeybatı Cepheleri
“Britanik” Hastane Gemisinin Batırılması
Grandük Boris Vladimiroviç'in Tebriz Ziyareti
Almanya'dan Haberler
İlanlar
No: 15– 17 Kasım 1916 Perşembe– 2 syf.
Çarlık Merkezi
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
A. Transilvanya
B. Dobruca
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
İtalya
Resmî Rapor
Sırbistan
Sırp Genel Karargâhının Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
Romanya
Rumen Genel Karargâhının Raporu
Yunanistan
Almanya'dan Haberler
Devlet Sekreteri Trepov'un Ödüllendirilmesi
Genelkurmay Sağlık ve Tahliye Şubesi Komutanının Emri
Grandüşes Yelizaveta Fyodorovna Komitesi'nin Son Toplantısı
Yükümlülükler Talimatnamesi [Trabzon Müstahkem Mevki Komutanı Tarafından Uygulamaya Konan Talimatname]

Ek 1: (Devamı)

Yükümlülükler Talimatnamesi
İlanlar
No: 19 – 22 Kasım 1916 Salı– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
A. Transilvanya
B. Dobruca
Batı Cephesi (19 Kasım)
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
A. Transilvanya
B. Dobruca
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Romanya
Rumen Genel Karargâhının Raporu
Kuzey ve Kuzeybatı Cepheleri
Batı Cephesi
Yunanistan
Devlet Duma'sı
Devlet Duma'sı Toplantısı
İmparator Franz Joseph'in Cenaze Töreni
No: 20 – 23 Kasım 1916 Çarşamba– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
A. Transilvanya
Batı Cephesi (21 Kasım)
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
A. Transilvanya

B. Dobruca
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa Cephesi
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Sırbistan
Sırp Genel Karargâhının Raporu
Romanya
Rumen Genel Karargâhının Raporu
Kuzey ve Kuzeybatı Cepheleri
Batı Cephesi
Yunanistan
Devlet Duma'sı
Başbakan Trepov'un Konuşması
Trabzon Şehrinde Makul Eğlenceler Düzenlenmesi İçin Kurulan Komisyondan
İlanlar
No: 21 – 24 Kasım 1916 Perşembe– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
A. Transilvanya
B. Dobruca
Karadeniz
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa Cephesi
Makedonya
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Sırbistan
Sırp Genel Karargâhının Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı

Ek 1: (Devamı)

Yunanistan'daki Olaylar
Devlet Konseyi
Devlet Duma'sı
Meteoroloji Bülteni
İlanlar
No: 22 – 25 Kasım 1916 Cuma– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
A. Transilvanya
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
Romanya
Rumen Genel Karargâhının Raporu
Batı Cephesi
Sırbistan
Sırp Genel Karargâhının Raporu
Yunanistan'daki Olaylar
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Almanya ve Avusturya-Macaristan'dan Haberler
Polonya'dan Haberler
Kafkasya'da Deprem
Grandük Boris Vladimiroviç'in İran'da İkameti
Devlet Duma'sı
Trabzon Şehrinde Makul Eğlenceler Düzenlenmesi İçin Kurulan Komisyondan
Meteoroloji Bülteni
İlanlar
No: 23 – 26 Kasım 1916 Cumartesi– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa

Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Sırbistan
Sırp Genel Karargâhının Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Müttefiklerimizin Geçen Haftaki Faaliyetleri
İngiliz Cephesi
Belçika Cephesi
İtalyan Cephesi
Fransız Cephesi
Selanik Cephesi
Grandük Boris Vladimiroviç'in İran'da İkameti
Devlet Duma'sı
Kont Borbinskiy'nin Konuşması
Başbakan Trepov'un Konuşması
Noel Hediyelerinin Muvazzaf Orduya Kabulü ve Ücretsiz Taşınmasına Dair Yayınlanan Yönetmelik
Genelkurmay Sıhhi Tahliye Şubesi Komutanının Emri
Meteoroloji Bülteni
No: 26 – 30 Kasım 1916 Çarşamba– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Sırbistan
Sırp Genel Karargâhının Raporu
Romanya

Ek 1: (Devamı)

Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Petrograd Şehrinde Aziz Georgiy Günü
Devlet Konseyi
Devlet Duma'sı
Başbakan Trepov'un Konuşması
İlanlar
No: 29 – 3 Aralık 1916 Cumartesi– 1 syf.
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Müttefiklerimizin Geçen Haftaki Faaliyetleri
İngiliz Cephesi
Belçika Cephesi
İtalyan Cephesi
Fransız Cephesi
Selanik Cephesi
Batı Cephesi (1 Aralık)
Kafkas Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
ALMANYA, AVUSTURYA-MACARİSTAN, BULGARİSTAN VE TÜRKİYE TARAFSIZ DEVLETLERİN BÜYÜKELÇİLERİNE BARIŞ MÜZAKERELERİ KONUSUNDA DESTEK VERMELERİ RİCASINDA BULUNMUŞTUR
No: 31 – 6 Aralık 1916 Salı
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Mezopotamya'da Askeri Harekât

Doğu Afrika'da Askeri Harekât
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Sırbistan
Sırp Genel Karargâhının Raporu
Devlet Senatosu Kararnamesi
Resmî Mesaj
Majestelerinin Devlet Senatosu'na Yaptığı Açıklama
Devlet Duma'sı
Kasım 1916 Sıcaklık Verileri
İlanlar
No: 32 – 7 Aralık 1916 Çarşamba– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Karadeniz
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Sırbistan
Sırp Genel Karargâhının Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Devlet Duma'sı
No: 33 – 8 Aralık 1916 Perşembe– 1 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Devlet Duma'sı
İlanlar
No: 34 – 9 Aralık 1916 Cuma– 2 syf.
Çarlık Merkezi
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi

Ek 1: (Devamı)

Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Mezopotamya'da Askeri Harekât
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
Belçika
Belçika Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Sırbistan
Sırp Genel Karargâhının Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Günün Olayı
Resmî Mesaj
Bakanlar Kurulu Toplantısı
Trabzon Müstahkem Mevki Komutanı Tümgeneral Şvarts'ın 2 Aralık Tarih ve 71 Numaralı Duyurusu
İlanlar
No: 35 – 10 Aralık 1916 Cumartesi– 1 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Mezopotamya'da Askeri Harekât
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
İmparatorluk Telgrafı
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İlanlar
No: 36 – 11 Aralık 1916 Pazar– 4 syf.
Telgraflar
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu

Yakın Doğuda Askeri Harekât
Mezopotamya
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Günün Olayı – A. İ. Guçkov Sohbet
Antik Gürcistan'a Dair
Geçmişin Hikayesi (5 Sahnelik Bir Tarihi Oyun)
Trabzon ve Antik Eserleri
Trabzon Limanı'nın İhracatı ve Yerel Üretim En Önemli Malları Hakkında Birkaç Kelime
Trabzon Eğitim Derneği Organizasyon Bürosu Başkanından
Meteoroloji Bülteni
Kasım 1916 Sıcaklık Verileri
İlanlar
No: 37 – 13 Aralık 1916 Salı– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Karadeniz
Batı Cephesi (8 Aralık)
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Karadeniz
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
Belçika
Belçika Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Sırbistan
Sırp Genel Karargâhının Raporu
Müttefiklerimizin Geçen Haftaki Faaliyetleri
İngiliz Cephesi
Belçika Cephesi

Ek 1: (Devamı)

İtalyan Cephesi
Fransız Cephesi
Selanik Cephesi
Günün Olayı
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İngiliz Nakliye Gemisi "Russian"ın Batırılması
Batı Cephesi Ordusunun Emri
Devlet Duma'sı
İlanlar
No: 38 – 14 Aralık 1916 Çarşamba– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Karadeniz
Batı Cephesi (10 Aralık)
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiliz Resmî Raporu
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
Belçika Resmî Raporu
İtalyan Resmî Raporu
Yunanistan
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Bakanlar Kurulu Toplantısı
Devlet Konseyi
Devlet Duma'sı
Trabzon Eğitim Derneği Organizasyon Bürosu Başkanından
İlanlar
No: 39 – 15 Aralık 1916 Perşembe– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Mezopotamya
Fransa
Fransız Resmî Raporu

Yakın Doğuda Askeri Harekât
Belçika
Belçika Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Bakanlar Kurulu Toplantısı
Devlet Duma'sı
Trabzon Eğitim Derneği Organizasyon Bürosu Başkanından
İlanlar
No: 40 – 16 Aralık 1916 Cuma– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Devlet Duma'sı
İlanlar
No: 41 – 18 Aralık 1916 Cumartesi– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Mısır'da Askeri Harekât
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
Belçika
Belçika Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Kuzey Cephesi Ordusu
Başkomutanlığının Emri

Ek 1: (Devamı)

Devlet Konseyi
Devlet Duma'sı
İlanlar
No: 42 – 18 Aralık 1916 Pazar– 4 syf.
Yüce İmparatorun Ordu ve Donanmaya 12 Aralık 1916 Tarihli Emri
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Mısır'da Askeri Harekât
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Belçika Resmî Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
Sırbistan
Sırp Genel Karargâhının Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Boyar Kuçka (Tarihi Drama)
Kuzey Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson'un Savaşta Bulunan Müttefiklere Verdiği Nota
Günün Olayı
6 Kasım Muharebesi
Trabzon Sağlık Derneği'nin Toplantısı
Trabzon Eğitim Derneği Organizasyon Bürosu Başkanından
Verne Şehrinde Deprem
Meteoroloji Bülteni
İlanlar
No: 43 – 20 Aralık 1916 Salı– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Kafkas Cephesi (14 Aralık)
Romanya Cephesi
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
Belçika
Belçika Resmî Raporu

Sırbistan
Sırp Genel Karargâhının Raporu
Resmî Mesaj
Devlet Senatosu Kararnameleri
Devlet Senatosu Yüksek Kararnamesi
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Genelkurmay Sıhhi Tahliye Şubesi Komutanının Emri
İmparatoriçe Majesteleri Aleksandra Fyodorovna ve Aziz Kızlarının Novgorod Ziyareti
Bakanlar Kurulu Toplantısı
Devlet Konseyi
İlanlar
No: 44 – 21 Aralık 1916 Çarşamba– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Mezopotamya'da Askeri Harekât
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Devlet Duma'sı
Posta Teşkilatı Talimatnamesi
İlanlar
No: 45 – 22 Aralık 1916 Perşembe– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Romanya Cephesi (18 Aralık)
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Sırbistan

Ek 1: (Devamı)

Sırp Genel Karargâhının Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Devlet Duma'sı
Trabzon Eğitim Derneği Başkanından
İlanlar
No: 46 – 23 Aralık 1916 Cuma– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Batı Cephesi (19 Aralık)
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğuda Askeri Harekât
Belçika
İtalya
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Bakanlar Kurulu Toplantısı
İlanlar
No: 47 – 24 Aralık 1916 Cumartesi– 2 syf.
Devlet Senatosu Kararnamesi
Resmî Mesaj
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Editörlüğe Mektup
İlanlar
No: 48 – 25 Aralık 1916 Pazar– 6 syf.
NOEL BAYRAMINIZ KUTLU OLSUN!
Uzaklardan Selam
Kitaptaki Yazı (Şiir)
Esir Şövalye (İnsanlığa Dair Bir Masal)

Gümrük Dünyası (Hatıralardan)
Boyar Kuçka
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Romanya Cephesi
Kafkas Cephesi
Müttefiklerimizin Geçen Haftaki Faaliyetleri
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Günün Olayı
Devlet Konseyi
Devlet Duma'sı
Tiyatro
Bibliyografya
Meteoroloji Bülteni
İlanlar
No: 49 – 27 Aralık 1916 Salı– 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Batı Cephesi (23 Aralık)
Romanya Cephesi
Kafkas Cephesi
Batı Cephesi (24 Aralık)
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Mezopotamya
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Devlet Duma'sı
İlanlar
No: 50 – 28 Aralık 1916 Çarşamba – 2 syf.
Majesteleri Prens Aleksandr Petroviç Oldenburgskiy Adına Verilen İmparatorluk Tebliği
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi

Ek 1: (Devamı)

Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Rapor
İlanlar
No: 51 – 29 Aralık 1916 Perşembe – 2 syf.
Devlet Senatosuna Verilen İmparatorluk Kararnamesi
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Batı Cephesi (27 Aralık)
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İlanlar
No: 52 – 30 Aralık 1916 Cuma – 2 syf.
Trabzon Şehir İdaresi
İmparatorluk Kararnamesi
Batı Cephesi
Romanya Cephesi
Kafkas Cephesi
Müttefiklerimizin Geçen Haftaki Faaliyetleri
Belçika
Fransa
İtalya
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya

İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Bakanlar Kurulu Toplantısı
Editörlüğe Mektup
Cezalandırılan Kişilerin Listesi
İlanlar
No: 53 – 31 Aralık 1916 Cumartesi – 1 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiliz Resmî Raporu
Fransız Resmî Raporu
İtalyan Resmî Raporu
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Bakanlar Kurulu Toplantısı
İlanlar
No: 55 – 3 Ocak 1917 Salı – 2 syf.
Trabzon Şehir İdaresi
Devlet Senatosuna Verilen İmparatorluk Kararnamesi
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Batı Cephesi (31 Aralık)
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İlanlar
No: 56 – 4 Ocak 1917 Çarşamba – 2 syf.
Trabzon Şehir İdaresi

Ek 1: (Devamı)

Devlet Senatosuna Verilen İmparatorluk Kararnamesi
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Editörlüğe Mektup
Trabzon Eğitim Derneği Organizasyon Bürosu Başkanından
İlanlar
No: 57 – 5 Ocak 1917 Perşembe 2 syf.
Trabzon Şehir İdaresi
İmparatorluk Kararnameleri
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Bakanlar Kurulu Toplantısı
İlanlar
No: 58 – 6 Ocak 1917 Cuma – 2 syf.
Trabzon Şehir İdaresi
Litvanya ve Vilnius Başpiskoposu Ekselansları Tihon'a İmparatorluk Tebliği

Yüce İmparatoriçe Aleksandra Fyodorovna'nın Kontes Geyden Adına Yayınladığı İmparatorluk Tebliği
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Karadeniz
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Mezopotamya
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İlanlar
No: 59 – 7 Ocak 1917 Cumartesi – 1 syf.
Devlet Senatosuna Verilen İmparatorluk Kararnameleri
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiliz Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İlanlar
No: 61 – 10 Ocak 1917 Salı – 2 syf.
Trabzon Şehir İdaresi
Bakanlar Kurulu Başkanı, Devlet Konseyi Üyesi, Senatör ve Özel Danışman Prens Golitsın Adına Verilen İmparatorluk Tebliği
Devlet Senatosuna Verilen İmparatorluk Kararnamesi
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Batı Cephesi (7 Ocak)
Kafkas Cephesi

Ek 1: (Devamı)

İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Trabzon Eğitim Derneği
İlanlar
No: 62 – 11 Ocak 1917 Çarşamba – 2 syf.
Trabzon Şehir İdaresi
Devlet Senatosuna Verilen İmparatorluk Kararnamesi
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğu'da Askerî Harekât
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İlanlar
No: 63 - 12 Ocak 1917 Perşembe – 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Karadeniz
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Mezopotamya
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya

İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İlanlar
No: 64 – 13 Ocak 1917 Cuma – 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Posta ve Telgraf Genel Müdürlüğünden
Bakanlar Kurulu Toplantısı
Editörlüğe Mektup
İlanlar
No: 65 – 14 Ocak 1917 Cumartesi – 2 syf.
Trabzon Şehri Sakinlerine Resmî Bildiri
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İlanlar
No: 66 – 15 Ocak 1917 Pazar – 4 syf.
Trabzon Şehri Sakinlerine Resmî Bildiri

Ek 1: (Devamı)

Majestelerinin Emri
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Karadeniz
Romanya Cephesi
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Genelkurmay Sağlık ve Tahliye Şubesi Komutanının Emri
Günün Olayı
Hayat Nasıldı (Zemstvo Başkanının Günlüğü)
İktidar İçin (Tarihi Drama)
Tiyatro
Halk Şarkısı
Çoban (Şiir)
Tapınakta (Şiir)
Arkadaşlara (Şiir)
Meteoroloji Bülteni
İlanlar
No: 67 – 17 Ocak 1917 Salı – 2 syf.
Devlet Senatosuna Verilen İmparatorluk Kararnamesi
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İlanlar

No: 68 – 18 Ocak 1917 Çarşamba – 2 syf.
Devlet Senatosuna Verilen İmparatorluk Kararnameleri
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Müttefiklerimizin Geçen Haftaki Faaliyetleri
Belçika Cephesi
İngiliz Cephesi
Mezopotamya
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İlanlar
No: 69 – 19 Ocak 1917 Perşembe – 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Romanya Cephesi
Batı Cephesi (16 Ocak)
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Mezopotamya
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İlanlar

Ek 1: (Devamı)

No: 70 – 20 Ocak 1917 Cuma – 1 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Batı Cephesi (18 Ocak)
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
No: 71 – 21 Ocak 1917 Cumartesi – 1 syf.
Devlet Senatosu Kararnameleri
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Karadeniz
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
No: 73 – 24 Ocak 1917 Salı – 2 syf.
Devlet Senatosuna Verilen İmparatorluk Kararnameleri
Devlet Konseyine Verilen İmparatorluk Kararnamesi
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Karadeniz
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa

Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Birleşik Devletler ile Almanya arasında diplomatik ilişkiler kesilmiştir
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Alman Notası
İlanlar
No: 74 – 25 Ocak 1917 Çarşamba – 2 syf.
Devlet Senatosu Kararnameleri
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İlanlar
No: 75 – 26 Ocak 1917 Perşembe – 2 syf.
Devlet Senatosuna Verilen İmparatorluk Kararnameleri
Maliye Bakanlığına Verilen İmparatorluk Kararnamesi
Hükümet Mesajı
Telgraflar
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İlanlar
No: 76 – 27 Ocak 1917 Cuma- 2. Syf.

Ek 1: (Devamı)

Devlet Senatosuna Verilen İmparatorluk Kararnameleri
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İlanlar
No: 77 – 28 Ocak 1917 Cumartesi – 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Mezopotamya
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İlanlar
No: 78 – 29 Ocak 1917 Pazar – 6 syf.
SAVAŞ ALANLARINDAN TELGRAF ALINMAMIŞTIR
Telgraflar
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Kuzey Denizi'nde
İktidar İçin (Tarihi Drama)
Ben Köylüyüm (Şiir)
Gizli Mezar (Bir Arkeoloğun Hatıralarından)
Hayat Nasıldı (Zemstvo Başkanının Günlüğü)
İlanlar

No: 80 – 1 Şubat 1917 Çarşamba – 2 syf.
Devlet Senatosuna Verilen İmparatorluk Kararnamesi
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Yakın Doğu'da Askerî Harekât
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İlanlar
No: 85 – 7 Şubat 1917 Salı – 2 syf.
Trabzon Şehir İdaresi
Devlet Konseyine Verilen İmparatorluk Kararnamesi
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Pilotların Faaliyetleri
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Trabzon Müstahkem Bölge Komutanının 18 No'lu Emri
Tatiana Komitesi'nden
Meteoroloji Bülteni
İlanlar
No: 86 – 8 Şubat 1917 Çarşamba – 2 syf.
Ortodoks Hristiyanların Bilgisine

Ek 1: (Devamı)

Kafkas Ordusu Başkomutanının Emri 3 Şubat Tarih ve 32 Numaralı Emri
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Tatiana Komitesi'nden
İlanlar
No: 88 – 10 Şubat 1917 Cuma – 2 syf.
Devlet Senatosuna Verilen İmparatorluk Kararnameleri
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Batı Cephesi (7 Şubat)
Pilotların Faaliyetleri
Karadeniz
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Bakanlar Kurulu Toplantısı
Tatiana Komitesi'nden
İlanlar
No: 89 – 11 Şubat 1917 Cumartesi – 1 syf.
Trabzon Şehir İdaresi
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Fransa
Fransız Resmî Raporu

Pilotların Faaliyetleri
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İlanlar
No: 91 – 14 Şubat 1917 Salı – 1 syf.
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Telgraf Alınmamıştır
Telgraflar
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Trabzon Şehir İdaresi'nin Tören Toplantısı
Trabzon'da Kış
Sonuna Kadar (Şiir)
İlanlar
No: 92 – 15 Şubat 1917 Çarşamba – 1 syf.
Trabzon Şehir İdaresi
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Romanya Cephesi
Kafkas Cephesi
Trabzon 15 Şubat
Günün Olayı
Askerî Değerlendirme
İlanlar
No: 93 – 16 Şubat 1917 Perşembe – 1 syf.
Trabzon Şehir İdaresi
Devlet Konseyine Verilen İmparatorluk Kararnameleri
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Pilotların Faaliyetleri
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İtiraf (Şiir)

Ek 1: (Devamı)

İlanlar
No: 95 – 18 Şubat 1917 Cumartesi – 1 syf.
Trabzon Şehir İdaresi
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Romanya Cephesi
Kafkas Cephesi
Pilotların Faaliyetleri
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Mezopotamya
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
No: 97 – 21 Şubat 1917 Salı – 2 syf.
Trabzon Şehir İdaresi
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Günün Olayı
Devlet Duma'sı
Devlet Konseyi
Bakanlar Kurulu Toplantısı
İlanlar
No: 98 – 22 Şubat 1917 Çarşamba – 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Pilotların Faaliyetleri
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Batı Cephesi (19 Şubat)
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
İngiltere

İngiliz Resmî Raporu
Mezopotamya
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Devlet Duma'sı
İlanlar
No: 99 – 23 Şubat 1917 Perşembe – 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Pilotların Faaliyetleri
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Devlet Duma'sı
İlanlar
No: 100 – 24 Şubat 1917 Cuma – 2 syf.
Trabzon Şehir İdaresi
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Pilotların Faaliyetleri
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Devlet Duma'sı
İlanlar
No: 101 – 25 Şubat 1917 Cumartesi – 2 syf.
Trabzon Şehir İdaresi
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa

Ek 1: (Devamı)

Fransız Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Devlet Duma'sı
Devlet Konseyi
Tatiana Komitesi'nden
İlanlar
No: 103 – 28 Şubat 1917 Salı – 2 syf.
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Pilotların Faaliyetleri
Müttefiklerimizin Geçen Haftaki Faaliyetleri
Belçika Cephesi
İngiliz Cephesi
Fransız Cephesi
İtalyan Cephesi
Mezopotamya
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Devlet Duma'sı
24 Şubat Tarihli Toplantı
No: 104 – 1 Mart 1917 Çarşamba
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Karadeniz
Romanya Cephesi
Batı Cephesi (26 Şubat)
Romanya Cephesi
Kafkas Cephesi
Pilotların Faaliyetleri
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu

Fransa
Fransız Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Petrograd Şehri Halkının İşe Meselesi Hakkında Acil Toplantı
Günün Olayı
Tatiana Komitesi'nden
İlanlar
No: 105 – 2 Mart 1917 Perşembe – 2 syf.
Devlet Senatosuna Verilen İmparatorluk Kararnameleri
Telgraflar
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Batı Cephesi
Romanya Cephesi
Kafkas Cephesi
Pilotların Faaliyetleri
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Devlet Duma'sı
Genelkurmay Sıhhi Tahliye Şubesi Komutanının Emri
Tatiana Komitesi'nden
İlanlar
No: 106 – 3 Mart 1917 Cuma – 2 syf.
Genelkurmay Başkanlığı'ndan
Telgraf Alınmamıştır
Telgraflar
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Mezopotamya
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Bağdat Alındı

Ek 1: (Devamı)

Kazak Şarkısı (Şiir)
Tatiana Komitesi'nden
Yönetim Cezaları
İlanlar
No: 107 – 4 Mart 1917 Cumartesi – 2 syf.
Telgraflar
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Bizim Zaferimiz
Tatiana Komitesi'nden
İlanlar
No: 109 – 6 Mart 1917 Pazartesi – 1.5 syf.
Trabzon Müstahkem Bölgesine Emir
Telgraflar
Kafkas Cephesi
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Tatiana Komitesi'nden
İlanlar
No: 110 – 7 Mart 1917 Salı – 2 syf.
Trabzon Müstahkem Bölgesine Emir
Müstahkem Bölge Komutanından
Telgraflar
Karargâhtan Rapor
Kafkas Cephesi
Müttefiklerimizin Geçen Haftaki Faaliyetleri
İngiliz Cephesi
Fransız Cephesi
İtalyan Cephesi
Belçika Cephesi
Mezopotamya
Fransız Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu

Günün Olayı
Trabzon 7 Mart
Almanların Suçları
İlanlar
No: 111 – 8 Mart 1917 Çarşamba – 2 syf.
Trabzon Müstahkem Bölgesine Emir
Geçici Hükümetin Rus Halkına Hitabı
Telgraflar
Karargâhtan Raporlar
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Romanya Cephesi
Batı Cephesi (6 Mart)
Romanya Cephesi
Kafkas Cephesi
Pilotların Faaliyetleri
Denizlerde Askerî Harekât
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Mezopotamya
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
İlanlar
No: 112 – 9 Mart 1917 Perşembe – 4 syf.
O Ana Doğru
Petrograd Askerî Bölgesi Askerlerine Hitap
Telgraflar
Karargâhtan Rapor
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
Genelkurmay Başkanının Emri
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Mezopotamya
Pilotların Faaliyetleri
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Özgür Rusya (Şiir)
Wilhelm'in Tövbesi (Şiir)

Ek 1: (Devamı)

Müstahkem Bölge Komutanı A. V. Şvarts'ın Ayrılması
Konferansa Doğru
Trabzon Eğitim Derneği
Günün Olayı
İngiliz Taarruzunun Yöntemi
Sermaye ve Savaş
Düşmanlarımızda
İlanlar
No: 113 – 10 Mart 1917 Cuma – 2 syf.
Telgraflar
Karargâhtan Rapor
Kafkas Cephesi
Anglo-Fransız Cephesi
Mezopotamya
Petrograd Telgraf Ajansı'nın Mesajı
İmparatorluk Halkına
Trabzon Eğitim Derneği
İlanlar
No: 114 – 11 Mart 1917 Cumartesi – 2 syf.
Anayasal Monarşi veya Demokratik Cumhuriyet
Karargâhtan Rapor
Kafkas Cephesi
Telgraflar
Savaş Bakanlığı'nın Emri
Günün Olayı
İlanlar
No: 115 – 12 Mart Pazar – 4 syf.
Yeni Rusya
Karargâhtan Rapor
Batı Cephesi
Romanya Cephesi
Kafkas Cephesi
Geçici Hükümetin Resmî Bildirisi
Telgraflar
Geçici Hükümetin Genel Affa Dair Kararnamesi
Ordu ve Donanmaya Emir
Özgür Anavatanın Vatandaşları Olarak Ne Yapmalıyız?
Özgürlük ve Disiplin
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa

Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Büyük Ahit (Şiir)
Bildiri. Vatandaş, Asker ve İşçiler!
Günün Olayı
Meteoroloji Bülteni
İlanlar
No: 117 – 15 Mart 1917 Çarşamba – 2 syf.
Trabzon 15 Mart
Düşmanlarımızdan
Geçici Hükümetin Resmî Bildirisi
Karargâhtan Raporlar
Batı Cephesi
Kafkas Cephesi
Anglo-Fransız Cephesi
Mezopotamya
Pilotların Faaliyetleri
Batı Cephesi (13 Mart)
Romanya Cephesi
Kafkas Cephesi
Telgraflar
Ekmek Göründü
Günün Olayı
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İlanlar
No: 118 – 16 Mart 1917 Perşembe – 4 syf.
Cumhuriyete Doğru
Özel Mülk Toprakları – Ulusal Mülk
Anglo-Fransızların Zaferi
Karargâhtan Raporlar
Batı Cephesi
Romanya Cephesi
Kafkas Cephesi
Telgraflar
Provokasyonlara Dikkat Ediniz!
Özgürlüğün Düşmanları
Grandük Nikolay Mihayloviç Nikolay II Hakkında
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu

Ek 1: (Devamı)

Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya
İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
Cumhuriyetçi Subaylar Toplantısı
Son Posta
Aleksandra Fyodorovna'nın Mücevherleri
Kşesinskaya'nın Kaçışı
Arkadaş, İleri! (Şiir)
Anavatanımı Seviyorum (Şiir)
Asker Yoldaşlara (Şiir)
Rapor
Posta Kutusu
İlanlar
No: 120 – 18 Mart 1917 – 2 SYF.
Trabzon 18 Mart
Karargâhtan Raporlar
Batı Cephesi
Romanya Cephesi
Kafkas Cephesi
Pilotların Faaliyetleri
Telgraflar
Devlet Duma'sının Hitabı
Kabine Bakanlarının Yemini
Almanların Planı
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
Pilotların Faaliyetleri
Günün Olayı
İşçi Çevrelerinde
Kan ve Çiçekler
Özgürlük Şarkılarından (Şiir)
İlanlar
No: 122 – 21 Mart 1917 Salı – 2 syf.
Eski ve Yeni
Zafer Saati Yakındır!
Geçici Hükümetin Polonyalılara Resmî Bildirisi
Köylü Cumhuriyetçi Birliği'nin Resmî Bildirisi
Karargâhtan Raporlar

Batı Cephesi
Romanya Cephesi
Kafkas Cephesi
Pilotların Faaliyetleri
Telgraflar
Geçici Hükümetin Kararı
Sarayların Gelirleri ve Bakımları
Suçlulara Genel Af
1613-1917
Günün Olayı
İlanlar
No: 123 – 22 Mart 1917 Çarşamba – 2 syf.
Çiftçilere Arazi
Zafere Kadar Savaş
Karargâhtan Raporlar
Batı Cephesi
Romanya Cephesi
Kafkas Cephesi
Pilotların Faaliyetleri
Müttefiklerimizin Geçen Haftaki Faaliyetleri
İngiliz Cephesi
Mezopotamya
Telgraflar
Yaşamın Dalgalarında Küçük Bir Yazı Dizisi
Son Posta
Petropavlovsk Kalesi
İlanlar
No: 124 – 23 Mart 1917 Perşembe – 2 syf.
İktidarda Kim Var?
Ordudan Sesler
Asker Devlet Duma'sının Önünde
Karargâhtan Raporlar
Batı Cephesi
Romanya Cephesi
Kafkas Cephesi
Karadeniz
Telgraflar
İngiltere
İngiliz Resmî Raporu
Fransa
Fransız Resmî Raporu
İtalya

Ek 1: (Devamı)

İtalyan Resmî Raporu
Belçika
Belçika Resmî Raporu
İlanlar
No: 125 – 24 Mart 1917 Cuma – 2 syf.
Yeni Müttefik
Amerika'dan Nasıl Bir Yardım Geliyor?
Savaş Bakanının Emri
Geçici Hükümetin İşçilere Resmî Bildirisi
General Yudenic'in Emri
Karargâhtan Raporlar
Batı Cephesi
Romanya Cephesi
Kafkas Cephesi
Karadeniz
Müttefiklerin Mezopotamya'daki Faaliyetleri
"Özgürlük Kredisi"
Amerika - Almanya Savaşına Doğru
Telgraflar
Özgür Rus (Şiir)
İlanlar

ТРАПЕЗОНДСКІЙ ВОЕННЫЙ ЛИСТОКЪ.

ГОДЪ ПЕРВЫЙ.

РЕДАКЦІЯ и КОНТОРА
открыта съ 9 до 5 час. дня.
Трапезондъ, уголъ Ляховской и Сверчиовской улицъ.

Цѣна № 6 коп.

№ 12.

Воскресенье, 13 ноября 1916 года.

№ 12.

ОТЪ РЕДАЦІИ.

Редакция ставитъ въ известность своихъ читателей, что съ 6 ноября с. г., по воскреснымъ днямъ «Трапезондскій Военный Листокъ» будетъ выходить въ газетномъ форматѣ, а въ остальные дни (кроме понедельника) только телеграммы.

Официальное сообщеніе.

Указы Правительствующему Сенату.

ПЕТРОГРАДЪ, 10 ноября. — На основаніи ст. 99 основныхъ Государственныхъ законовъ повелѣваемъ занята Государственного Собѣта прервать съ 11 ноября сего года, назначить ихъ возобновленіе на 19 ноября 1916 года; Правительствующій Сенатъ не оставить въ исполненіе сего учинить надлежащее распоряженіе. На основаніи ст. 99 основныхъ Государственныхъ законовъ занята Государственной Думы прервать съ 11 ноября 1916 года, назначить сроки ихъ возобновленія 19 ноября 1916 года; Правительствующій Сенатъ не оставить въ исполненіе сего учинить надлежащее распоряженіе.

На подлинномъ собственною Его Императорскаго Величества рукою подписано

„НИКОЛАЙ“.

Дни въ Царской Ставкѣ
10 ноября 1916 года.
Соборный Предсѣдатель Совѣта Министровъ
Борисъ Штюрмеръ.

ПЕТРОГРАДЪ, 10 ноября. — Нашему стать-секретарю Министру Путей Сообщенія, сенатору, Дворца Нашего егермейстеру Грепову Всемилостивѣе повелѣваемъ быть Предсѣдателемъ Совѣта Министровъ, съ оставленіемъ стать-секретаремъ, Министромъ Путей Сообщенія, членомъ Государственного Совѣта и егермейстеромъ.

Дни въ Царской Ставкѣ
10 ноября 1916 года.
На подлинномъ Собственною Его Императорскаго Величества рукою подписано

„НИКОЛАЙ“.

ПЕТРОГРАДЪ, 10 ноября. — Предсѣдателя Совѣта Министровъ, Министра Иностранныхъ Дѣлъ, Дворца Нашего гофмейстера Штюрмера въ воеданіи отличию ревностныхъ трудовъ его, Всемилостивѣе жалуемъ въ оберъ-камергера Нашего Дворца съ оставленіемъ членомъ Государственного Совѣта.

На подлинномъ собственною Его Императорскаго Величества рукою подписано

„НИКОЛАЙ“.

Въ Царской Ставкѣ
10 ноября 1916 года.

ТЕЛЕГРАММЫ.

Отъ Штаба Верховнаго

Главнокомандующаго.

10 ноября.

Западный фронтъ.

На фронтѣ арміи идетъ перестрѣлка и артиллерійскій огонь, болѣе интенсивный въ районѣ большого и малого Порока на Наранюкѣ, и въ районѣ Савистельники.

Кавказскій фронтъ.

Ничего существеннаго не произошло.

Румынскій фронтъ.

Въ Добруджа.

Замѣтна дѣятельность передовыхъ частей.

Англія.

Официальное британское сообщеніе.

ЛОНДОНЪ, 9 ноября. — Неприятельская артиллерія развивала энергичную дѣятельность по нашему новому фронту. Къ югу отъ Анкры нами отражены атаки развѣдочнаго отряда противника.

ЛОНДОНЪ, 9 ноября. — Неприятель силою до 400 человекъ, съ тремя орудіями и восемью пулеметами, атаковалъ небольшой британскій постъ Лупембе; гарнизонъ отразилъ атаку, причинивъ тяжелыя потери.

5 ноября двѣ британскія колонны подошли къ Лупембе съ востока и съ запада; неприятель бѣжалъ къ сѣверу, захвативъ раненыхъ и брошивъ тяжелыя орудія и снаряды; на полѣ битвы подобрано 47 неприятельскихъ труповъ.

ЛОНДОНЪ, 9 ноября. — Англиское госпитальное судно «Британникъ» потоплено миной или торпедой въ проливѣ Зеа въ Эгейскомъ морѣ; 1.106 человекъ спасено, изъ нихъ 28 ранено, 50 погибло.

Франція.

Официальное французское сообщеніе.

ПАРИЖЪ, 9 ноября. — Дѣйствія артиллеріи развивались съ перерывами на большей части фронта. Болѣе ожесточенно было въ районѣ Дуомонъ.

СОЛУНЪ, 9 ноября. — Вчера мы успѣшно продолжали наступленіе по всему фронту, овладѣли деревней Вудимирца и окружающими ее высотами. Недавно прибывшіе на македонскій фронтъ германскіе гренадеры произвели контръ-атаку къ сѣверу отъ Суходола; отраженный нами неприятель понесъ крупныя потери, оставивъ лѣвными 5 офицеровъ и 18 нижнихъ чиновъ германцевъ; 300 болгаръ, въ ихъ числѣ полковой командиръ.

Мы, союзники, заняли деревни Поролово и Добромиръ.

Бельгія.

Бельгійское официальное сообщеніе.

ГАВРЪ, 9 ноября. — На фронтѣ бельгійской арміи не произошло ничего значительнаго.

Италія.

Официальное сообщеніе.

РИМЪ, 9 ноября. — На Трентинскомъ фронтѣ слабая атака неприятеля, въ долині Астиго, отражена на фронтѣ Юлійскихъ Альпъ артиллерійская дѣятельность усилилась; неприятель выпустилъ снаряды по Горицѣ Монфальское; непогода продолжается на всемъ театрѣ военныхъ дѣйствій. Въ низменныхъ областяхъ идетъ дождь; на нѣкоторыхъ возвышенностяхъ морозъ доходитъ до 24 градусовъ ниже нуля по Цельсію.

Греція.

АФИНЫ, 10 ноября. — Адмиралъ Фурне предложилъ представителямъ центральныхъ державъ покинуть Грецію не позже, какъ въ среду; мѣра эта вызвана дѣятельностью представителей, давно утратившей дипломатическій характеръ и превратившейся въ почти незамаскированное шпионство; они производили развѣдку тыла союзныхъ армій и кроме того, руководили подводными лодками по даннымъ, черпавшимися въ Афинахъ. Въ среду члены германской, австро-венгерской, болгарской и турецкой миссій должны явиться на судно «Маріенбадъ», въ бухтѣ Кералинъ.

Сегодня состоится засѣданіе крупнаго Совѣта, для разсмотрѣнія текущихъ дѣлъ, въ особенности послѣдняго требованія союзниковъ о выдачѣ снаряженія. Засѣданію придается особо важное значеніе.

АФИНЫ, 7 ноября. — Русский посланникъ Девидовъ вернулся вчера вечеромъ въ Афины, послѣ свиданія съ сербскимъ Насѣдникомъ Престола. Свиданіе происходило въ Плагіи, въ нѣсколькихъ километрахъ отъ Солуни и имѣло сердечный характеръ; продолжалось оно три часа.

ЛОНДОНЪ, 9 ноября. — Палата общинъ. Лордъ Робертъ Сесилъ заявилъ, что состоялось соглашеніе относительно установленія нейтральной зоны между Фессалией и областями южной Македоніи, занятой войсками приверженцевъ Венизелоса.

СТОКГОЛЬМЪ, 9 ноября. — Изъ Берлина сообщаютъ: министръ иностранныхъ дѣлъ Ягговъ вышелъ въ отставку; его преемникомъ назначенъ Циммерманъ, бывший до нынѣ его товарищемъ.

ПЕТРОГРАДЪ, 9 ноября. — Заслуженный ординарный профессоръ Императорскаго Николаевскаго Саратовскаго, университета, докторъ медицины дѣйствительный статскій совѣтникъ Разуменовскій назначается товарищемъ Главноуправляющаго государственными здравоохраненіемъ.

Междувѣдомственное совѣщаніе по разсмотрѣнію городского положенія обсуждало вопросъ о городскихъ выборахъ; закончено разсмотрѣніе статей, устанавливающихъ избирательнымъ ценомъ уплату квартирнаго налога въ опредѣленной размѣрѣ. Предоставляющей избирательныя права размѣръ цена во всѣхъ городахъ Имперіи значительно пониженъ: для столицъ до 1.500 руб., въ городахъ съ населеніемъ отъ 500.000 — 100.000 жителей до 750 руб. и съ населеніемъ отъ 10.000 до 50.000 жителей — 500 руб., и городахъ, насчитывающихъ менѣе 10.000.

Послѣдній Великій Князь въ Варшавѣ Владимировичемъ Городе Тавриза.

ТАВРИЗЪ, 9 ноября. — Сегодня въ Тавризѣ совершается историческій день: впервые Тавризъ посетилъ членъ Императорской фамилии въ лицѣ Великаго Князя Бориса Владимировича. Утромъ улицы раскрасились флагами и стали заполняться народомъ, жаждавшимъ лицезрѣть двоюроднаго брата Государя. Встрѣчать высокаго гостя, на мѣстѣ будущаго вокзала, украшенномъ флагами, со-

Ek 2: (Devamı)

TRABZON ASKERİ GAZETESİ

BİRİNCİ YIL	Yazı işleri ve ofis gündüzleri saat 9'dan 5'e kadar açıktır. Sverçkovskaya caddesi, Lahovskaya köşesi, Trabzon	Fiyatı 6 Kapık
--------------------	---	-----------------------

No: 12	Pazar 13 Kasım 1916	No: 12
---------------	----------------------------	---------------

[1]

Editörden

Trabzon Askerî Gazetesi, bu yıl 6 Kasım tarihinden itibaren pazar günleri gazete formatında çıkarılacağını, diğer günlerde ise (Pazartesi hariç) sadece telgrafların yayınlanacağını okuyucularının bilgisine sunar.

Resmi Mesaj

Devlet Senatosu'na Verilen Kararnameler

Petrograd, 10 Kasım. Devlet Kanunlarının 99. Maddesine dayanarak: Devlet Konseyi oturumlarının bu yıl 11 Kasım'da tatil edilerek 19 Kasım 1916 tarihinden itibaren yeniden başlamasına karar verilmiştir. Devlet Senatosu, düzeni sağlamak için bu karara tabi değildir. Devlet Kanunlarının 99. Maddesine dayanarak: Devlet Duma'sı toplantılarının 11 Kasım 1916 tarihinden itibaren tatil edilmesine ve 19 Kasım 1916 itibariyle yeniden göreve başlamasına karar vermiştir. Hükümet Senatosu, bu emrin en uygun şekilde yerine getirileceğini taahhüt etmektedir.

Majestelerinin şahsi imzasına uygun olarak imzalanmıştır. "Nikolay"

10 Kasım 1916 tarihinde Çarlık Merkezinde verildi.

Onay İmzası: Bakanlar Kurulu Başkanı Boris Şturmer

Ek 2: (Devamı)

Petrograd, 10 Kasım. Ulaştırma bakanı, devlet sekreteri, Devlet Konseyi üyesi, senatör, Yegermeister¹⁰¹ olan Trepov'a Ulaştırma Bakanlığı'nı, devlet sekreterliğini, Devlet Konseyi üyeliğini ve Saray Yegermeister'liğini bırakarak Bakanlar Kurulu Başkanı olmasını emrediyoruz.

10 Kasım 1916 tarihinde Çarlık Genel Merkezinde verildi.

Majestelerinin şahsi imzasına uygun olarak imzalanmıştır. "Nikolay"

Petrograd, 10 Kasım. Bakanlar Kurulu başkanı, Dışişleri Bakanı, Gofmeister¹⁰² Şturmer'in Devlet Konseyi üyeliğini bırakarak, gayretli çalışmalarının bir karşılığı olarak Ober-Kamerger'liğe¹⁰³ geçmesini emrediyoruz.

10 Kasım 1916 tarihinde Çarlık Genel Merkezinde verildi.

Belgenin aslında Majestelerinin kendi imzası vardır "Nikolay"

TELGRAFLAR

Genelkurmay Başkanlığı'ndan

10 Kasım

Batı Cephesi

Cephede çatışmalar ve Narayuvke'deki Büyük ve Küçük Poroka ve Svistelniki bölgelerinde daha yoğun olmak üzere topçu ateşi devam etmektedir.

Kafkas Cephesi

Önemli hiçbir gelişme meydana gelmemiştir.

Romanya Cephesi

B) Dobruca

İleri birliklerimiz tarafından faaliyet tespit edilmiştir.

¹⁰¹ İmparatorluk Rusya'sında Orta çağ Almanya'sından tevarüs etmiş olan ikinci derecede memurluk rütbesinde bir saray üyeliği unvanı. Ayrıca sarayın av organizasyonlarının yürütülmesini de kapsayan bu göreve genellikle bir soylu getirilirdi. <https://поискслов.рф/wd/егермейстер>, (06.07.2018).

¹⁰² İmparatorluk Rusya'sında Orta çağ Almanya'sından tevarüs etmiş olan, üçüncü derecede memurluk rütbesinde bir saray üyeliği unvanı. <https://поискслов.рф/wd/гофмейстер>, (06.07.2018).

¹⁰³ Çarlık Rusya'sında en yüksek saray başkanlığı unvanı. <https://поискслов.рф/wd/ober-камергер>, (06.07.2018).

Ek 2: (Devamı)

İngiltere

İngiliz Resmi Raporu

Londra, 9 Kasım. Düşman topçuları yeni cephemizde şiddetli bir faaliyet gerçekleştirmiştir. Ankara'nın güneyinde bir düşman keşif müfrezesini geri püskürttük.

Londra, 9 Kasım. Lupembe'de düşman sekiz makineli tüfek, üç top ve 400 kişiyle küçük bir İngiliz postasına saldırmış, garnizon tarafından ağır kayıp verdirilerek püskürtülmüşlerdir.

5 Kasım'da iki İngiliz kolu doğudan ve batıdan Lupembe'ye yaklaştı, düşman ağır silahlarını ve mühimmatını bırakıp yaralıları alarak kuzeye doğru kaçmıştır. Muharebe alanında 47 düşman askerinin cesedi bulunmuştur.

Londra, 9 Kasım. İngiliz Hastane Gemisi "Britanik", Ege Denizi'ndeki Zea Boğazı'nda bir mayın ya da torpidoyla batırılmıştır. Gemide kayıtlı bulunan 1.006 kişiden 28'i yaralanırken 50 kişi ölmüştür.

Fransa

Fransız Resmi Raporu

Paris, 9 Kasım. Cephenin büyük kısmında özellikle Duomon bölgesinde daha şiddetli olmak üzere topçu faaliyetleri meydana gelmiştir.

Solun, 9 Kasım. Dün gece bütün cephede başarılı bir saldırı başlatarak Vudimirtsa köyü ve çevre tepelerine hâkim olduk. Geçenlerde Makedonya cephesine ulaşan Alman bombacıları Suhodol'un kuzeyinde karşı saldırı başlatmıştır. Birliklerimizin püskürttüğü düşman ağır kayıplar vermiştir. Aralarında alay komutanı da dâhil 5'i subay, 18'i alt rütbeli Alman ve 300 Bulgar'ı esir aldık. Müttefiklerimiz ile birlikte Porolovo ve Dobromir köylerini işgal ettik.

Belçika

Belçika Resmi Raporu

Le Havre, 9 Kasım. Belçika ordusunun cephesinde kayda değer hiçbir gelişme meydana gelmemiştir.

Ek 2: (Devamı)

İtalya

Resmi Rapor

Roma, 9 Kasım. Trentin Cephesi'ndeki Astiko Vadisi'nde düşmanın zayıf bir saldırısı geri püskürtülmüştür. Julian Alpleri'nde topçu hareketliliği artış göstermiş, düşman Goritse Monfalsk'ı bombalamıştır. Kötü hava harp sahasının tamamında devam etmekte olup alçak bölgelerde yağmur mevcuttur. Bazı yüksek yerlerde soğuk sıfırın altında 24 dereceye kadar ulaşmaktadır.

Yunanistan

Atina, 10 Kasım. Amiral Furne Merkezi Güçlerin temsilcilerini en geç Çarşamba gününe kadar Yunanistan'ı terk etmeye davet etti. Bu önlem, temsilcilerin uzun süredir diplomatik karakterini kaybeden ve neredeyse açıktan casusluğa dönuşen faaliyetlerinden kaynaklanmıştır. Bu temsilciler, müttefik ordularının gerisinde keşif yaptılar ve Atinalılara göre denizaltıları yönlendiriyorlardı. Çarşamba günü Alman, Avusturya-Macaristan, Bulgar ve Türk misyonlarının üyeleri Kerasin Koyu'ndaki "Marienband" gemisinde görünmelilerdir.

Bugün güncel meseleleri özellikle de müttefiklerin son mühimmat talebini gözden geçirmek üzere bir Taç Konseyi toplantısı yapılacaktır. Toplantı özel önem seviyesinde gerçekleştirilecektir.

Atina, 7 Kasım. Rus Büyükelçisi Demidov, Sırp Veliiaht ile görüştüktan sonra dün akşam Atina'ya döndü. Solun'dan birkaç kilometre uzaklıktaki Plag'da samimi bir ortamda gerçekleştirilen görüşme 3 saat sürdü.

Londra, 9 Kasım. Avam Kamarası. Lord Robert Cecil, Teselya ile Venizelos destekçilerinin işgal ettiği Güney Makedonya bölgeleri arasında tarafsız bölge oluşturulmasına yönelik bir anlaşma yapıldığını açıkladı.

Stockholm, 9 Kasım. Berlin'den bildiriliyor. Dışişleri Bakanı Yagov istifa etti. Halefi olarak, yardımcısı Zimmerman atandı.

Petrograd, 9 Kasım. Nikolayev Saratovskiy İmparatorluk Üniversitesi'nde görevli Ordinaryüs Profesör Tıp Doktoru Razumovski, Devlet Sağlık Genel Müdür Yardımcısı olarak atandı.

Ek 2: (Devamı)

Kentsel durumu inceleyen kurumlar arası bir toplantıda şehir seçimleri konusu tartışıldı. Belli bir miktarda daire vergisi ödenmesini öngören maddelerin değerlendirilmesi tamamlandı. Seçilme hakkı sağlayan vergiler İmparatorluğun tüm şehirlerinde önemli ölçüde düşürülmüştür: Başkentte 1.500 rubleye kadar, nüfusu 50.000 – 100.000 arası olan şehirlerde 750 rubleye kadar, nüfusu 10.000 – 50.000 arası şehirlerde ve nüfusu 10.000'in altındakilerde 500 ruble.

Grandük Boris Vladimiroviç'in Tebriz Şehrini Ziyareti

Tebriz, 9 Kasım. Bugün Tebriz için tarihi bir gün, imparatorluk ailesi, Grandük Boris Vladimiroviç'in şahsında ilk kez Tebriz'i ziyaret etti. Sabahleyin sokaklar bayraklarla süslenmiş ve hükümdarın kuzenini karşılamaya istekli halk tarafından doldurulmaya başlamıştı. Seçkin konuğun karşılanacağı bayraklarla süslenmiş olan istasyonda [2] Azerbaycan Genel Valisi Serdarkoşil'in başında bulunduğu Fars yetkililer toplandı. Yabancı konsoloslar, seçkin Fars ve Rus tüccarları, Rus Avrupa Kolonisi temsilcileri ve kent halkı oradaydı. Az sonra konuk maiyetiyle birlikte istasyona vardı. Bayraklarla süslenmiş Grandükün treni saat tam 2'de geldi. Grandük ve maiyeti vagondan çıktıktan sonra selamlaştı, Rus garnizonu ve Pers Kazak Tugayı muhafızlarının tebriklerini kabul etti. Sonrasında Grandük ve maiyeti veliaht tarafından davet edildi, Fars zevkiyle süslenmiş çadırda çay ikam edildi. İkramdan sonra, Zatı Alileri Rus ve Fars askerlerinin tören geçidine müsaade etti ve sonra Veliht ile birlikte kendisine bir oda hazırlanmış olan İmparatorluk Konsolosluğu'na doğru altı atının koştuğu bir arabayla açık arazide yol almaya başladı. Tebriz'de kaldığı süre boyunca Grandükün geçtiği yerlerde caddeler ve evlerin damları halk, kız ve erkek öğrenciler ile doluyor, coşkulu halk Grandükü selamlayarak "hurra" diye bağırıyorlardı. Muhteşem bir güneşli hava günün olayını daha da güzel hale getiriyordu.

Tebriz, 9 Kasım. Veliht, Grandük Boris Vladimiroviç'in Rusya Konsolosluğu'na girişine eşlik ettikten sonra Zatı Alilerine veda etti ve sarayına döndü. Saat 5'te Zatı Alileri Alakata Sarayı'na veliahdı ziyarete gitti, bir saat sonra da Veliht Rus Konsolosluğu'na iadeiziyarete bulundu. Akşam 9'da Velihdın Grandük onuruna verdiği akşam yemeği vardı. Yemeğe Prensın maiyeti, Fars ileri gelenleri ve yabancı konsoloslar katıldı. Yemekte Veliht, Yüce İmparator'un sağlığına kadeh kaldırdı, Grandük de cevaben Şahın sağlığına kadeh kaldırdı.

Tebriz, 9 Kasım. Aziz Ataman ve Grandük Boris Vladimiroviç Kazak birliklerini ve sonra da oradaki Rusların halı fabrikasını teftiş etti. Grandükün maiyeti Fars ileri gelenlerine ve yabancı konsoloslara iadeiziyaretlerde bulundular.

Ek 2: (Devamı)

Petrograd, 10 Kasım. Olağanüstü Soruşturma Komisyonu Başkanı Senatör A. N. Krivtsov, esaret altında erkekçe ölen kahraman askerlerimiz hakkında kamuoyunu bilgilendirmeyi görevi olarak görmektedir. Alman esaretinden kaçanların Olağanüstü Soruşturma Komisyonu'na verdikleri ifadelerle göre, 6. Türkistan Piyade Alayı'ndan Musa Kotlyar, Fransız cephesindeki Monmedi Kalesi'nde Askeri Esirler Disiplin Taburu Komutanı olan bir Alman teğmeni tarafından emredilen top mermilerini taşıma görevini reddettiği için 600 arkadaşıyla birlikte karanlık hücrelere atıldı. Kendilerine bu süre boyunca yalnızca üçer ekmek verildi. 15. günde aralarında Kotlyar'ın da olduğu 24 kişi kale meydanında yapılan askeri tesisin inşasında çalışmaya devam etti. Oraya etrafında bir grup subayla gelen bir Alman generali ve kale komutanı infaz tehdidiyle onları çalışmaya devam etmeye zorladı. General kişisel sorgulara başladı ve Samarralı askeri mahkûm İvan Yakovloviç Kostilyev'in yanına yaklaştı. Kostilyev (çalışmayı) ret kararını onayladı ve bunun üzerine general tarafından derhal kale duvarlarına çıkarılması emredildi. Ardından general 6 avcıyı esirleri çevreleyen askerlere katılmaları için çağırdı. General, çok sayıda avcı arasından seçilen 6 kişiye ateş etme emri verdi. Kostilyev ateşten hemen önce şapkasını çıkarmayı başardı ve ellerini duaya kaldırarak ölümü kabul etti. 188. Kars Piyade Alayı'ndan Tamboskayalı İvan Kapişnikov da aynı kaderi paylaştı, artık Kotlyar'ın bu ürkütücü şeyi seyredecek gücü kalmamıştı. Diğer mahkûmlar merhamet beklemeden çalışmaya başladılar.

Devlet Duma'sı

Son olarak Balaşov, kaderin Polonya'ya gönderdiği bu yeni sınav için Polonya halkına derin bir baş sağlığı diledi. "Polonya Sorunu nihayetinde Rus silahlarının Vistül kıyılarında, Warta'da ve Odera'da patlamasıyla çözülecektir. Rus askerleri Polonya'yı kucakladığında, Grandük Nikolay Nikolayeviç'in bildirimlerindeki gibi, Polonya halkının parçalarının yeniden birleşmesini engelleyen sınırlar kalkacaktır." Balaşov, Dünya Savaşı'nın sonucunda Rusya'nın politik gücünün, ekonomik refahının, endüstrinin kuvvetli bir şekilde yükseleceğini söyledi (sağ taraftan alkışlar).

Milukoviç geniş kapsamlı bir konuşmayla iç ve dış politikamızı eleştirdi. Sekreter Fransız Meclisi ve Sırp Halk Meclisi'nden Rusya Devlet Duma'sı başkanına gönderilen telgrafları okudu.

Duma, ordudan Majestelerine gönderilen bir telgrafi dinlemeye devam ediyor:

"Devlet Duma'sına ordularımıza ve filomuza gönderdiği selam ve başarı dileklerine içtenlikle teşekkür ediyorum. Bu mücadele tanrının yardımıyla ve cesur askerlerimizin kararlılık, cesaret ve kahramanlığı sayesinde muzaffer bir şekilde sona erdirilecektir."

NIKOLAY

Ek 2: (Devamı)

Başkan, Yüce İmparatora “hurra” narasıyla seslendi ve bu tüm Duma tarafından defalarca tekrarlandı.

233 çoğunluğa karşı 28 oyla Devlet Duma’sının başkanlığına yeniden seçilen Rodzyanko konuşmasını yapıyor:

“Duma üyesi baylar! Duma’nın en yüksek makamına tekrar beni seçtiğiniz için size ve imparatora en içten teşekkürlerimi sunmama izin veriniz. Tanrı bana bir kez daha güveninizi haklı çıkarabilmem için bana, ülkenin umutlarına muvafakat edecek olan değerli temsilcilerimize ve hepimize yardım etsin (‘bravo’ sesleri).”

Sırada başkan yardımcılarının seçilmesi var. Pusulalar veriliyor: Hesaba göre; 175 pusuladan Dobrovolskiy 100, Graf Orlov Davidof 45, Karaulov 12, Prens Şahovskiy 7, Gorodilov 6, Fridman 5, Boman 4, Prens Vasilçikof 4, ikişer pusula; Birinci Lvov ve İkinci Lvov, Şingarev, Şulgin, Gondev, Afanasyev, birer pusula; Maklakof, Sekreter, Konovalov ve diğerlerine verildi.

Başkan, pusulaların çoğunluğu sırasına göre ikinci tur oylamanın yapılmasını teklif etti, [3] Kont Borbinskiy ve Karaulov haricindekiler katılmadı. Oyların sayımına geçildi. Kont Borbinskiy 196 çoğunluğa karşı 76 oyla seçilirken Karaulov 210’a karşı 62 oyla kaybetti. Kont Borbinskiy’in seçilmesi alkışlarla karşılandı.

Toplantı saat 11’de devam ediyor. Sırada başkanın ikinci yardımcısının seçimi var. Pusulalar veriliyor. Nekrasov 204 oyun çoğunluğunu alarak oylama için kabul aldı. Oylamaya geçildi ve 156’ya karşı 76 oyla Nekrasov seçildi. Başkan hangi yardımcısının yedek başkanlıkla onurlandırılacağına belirlenmesine geçilmesini teklif etti. Nekrasov bu görevden çekilmeyi talep etti. Duma, yedek başkanlık görevine oybirliği ile Kont Borbinskiy’i seçti. Sekreterin kıdemli yardımcısı olarak Vşevskiy kabul edildi. Toplantı saat 12’de sona erdi, sonraki toplantı 11 Kasım Cuma günü yapılacak.

Başkan, ikinci konuşmacı Markov’un konuşması ve Fridman’ın itirazının yayınlanmasına karar verdi. Konuşmacı, yüzlerce Yahudi gencin kahramanlıkları ile ilgili söylenen acı sözleri de siperlerden döndüğünde Rus ordusuna söyleyeceğini belirtti. Şulgin’in konuşmasını durduran Markov, Şulgin ve arkadaşlarının hükümetle mücadele edebilmek için tek bir çarelerinin kaldığını onun da ayrılmak olduğunu ancak bunun, özellikle ülkenin tüm gücünün inatçı ve cüretkâr düşmanın yenilmesi için kullanılmasını gerektiren savaş yıllarında çok tehlikeli olduğunu söyledi

Ek 2: (Devamı)

(alkışlar). Düzensizliğe dikkat çeken Markov devamla tehlikenin devam ettiğini buna kayıtsız kalmaya mahkûm edilemeyeceklerini ifade etti. “Ve ne yazık ki ülkenin hükümete karşı tepki vereceği sırada protesto ilan edemesin diye toplantılar kesintiye uğratıldı”. İlerici grup adına konuşmaya devam eden Markov, hükümeti gıda organizasyonunun bozukluğuyla suçluyor ancak sistem Duma üyeleri ile birlikte kuruldu. Bakan Krivoşenin: “Bu sistem Duma tarafından onaylanmıştır ve bu nedenle bu haksızlıktır. Gıda yetersizliğinin suçu şuan ki Bakanlar Kurulu Başkanı’nındır. Mevcut sistemde hükümet neredeyse aradan çıkartılıyor ve gıda işi tamamen yerel meclisler ve Şehirler Birliği temsilcileri tarafından yürütülüyor. Karkiv Vali Yardımcısı Koşura Masalskiy’nin yönetiminden bir temsilci spekülâtorlerle mücadele etmek istediğinde ilerici blogun ısrarıyla reddedildi. Görünüşe göre Markov sola dönüyor ‘yüksek fiyatlarla savaşmak istemiyorsunuz sadece ilerici çevrelerin yağmacı spekülâtorleri hakkında çok fazla konuşuyorsunuz’ diyor. Duma sandalyelerinde konuşulan sözler cevapsız kalmayacak. İçinde bulunduğumuz zaman, hiçbirimizin arzu edilmeyen bir ruh hali yaratarak çoğumuzu umutsuzluğa sürükleyemeyeceğini bize sürekli hatırlatıyor. Sağın durumu gerçekten de zor, gıda meselesinde tek bir çıkış düşünceleri var: Ekonomik diktatörlük. Solcu gazetelerin sanki onlar gönüllü olarak piyasaya sürmek istemiyorlarmış gibi köylülerden ekmek talep etmeleri çok tipik bir harekettir. Bu talepleriyle sol, halkı ne kadar sevdiğini ve ne kadar demokratik olduğunu açıkça göstermiştir. Aslında köylüler ve toprak ağaları o zaman ekmek yapmamışlardı çünkü henüz hasat tamamlanmamıştı.” Ayrıca Markov, hükümetin yüksek vatanseverlik duygusuyla hareket edenlerdense kamu kurumlarını tercih etmekle suçlandığını belirtmişti. Konuşmacı “bürokratik” devlet ve “vatansever” özel fabrikalarda üretilen bazı silah parçalarının maliyetine dair bir sertifika gösterdi, ikincisinde maliyetin neredeyse iki kat daha fazla olduğu ortaya çıktı. “Son olarak, Markov Polonya’nın işgal edilmiş bölgesinin öz kimliğiyle ilgili Alman ve Avusturyalı Yasası’nın çıkarılmasında aktif rol alan ancak yine de şimdiye kadar Duma üyesi olarak kalan Limpinskiy’i bir kahramanlığını hatırlatıyor.”

Maklakof konuşmasında her ne kadar cephede işler rahatlasa da Almanya’nın askeri yorgunluğu açık olsa da tesislerimizin üretkenliğinin her geçen ay arttığını söyledi. “Bununla birlikte yeni bir tehlikeyle karşı karşıyayız ve bu tehlike gıda krizi değil, onunla başa çıkacağız. Hayır, bu tehlike, Rusya’nın milli ruhunu değiştirdiğini iddia etmelerine izin veren insanlar olduğu gerçeğinde yatmaktadır. Rusya, anavatanı uğruna, zafer uğruna birçok kurban verdi ve verecektir de ama Rusya utanç verici bir barışa tahammül etmeyecektir.”

Başkan Rodzyanko tarafından Bakanlar Kurulu Başkanlığı’na, Savaş Bakanlığı’na ve İçişleri Bakanlığı’na askeri sansürle ilgili 3 kez talep geldiği duyuruldu. Başkan taleplerin birbirinin aynısı olduğunu göz önüne alarak topluca incelenmesini teklif etti ve oybirliği ile bu

Ek 2: (Devamı)

teklif kabul edildi. Meseleyi acilen görüşmek isteyen kimse yoktu ve Duma aciliyet talebini çoğunluk sağlayarak sağcıların aleyhine çekti. Başkan saatin geç olması ve akşam toplantısının yaklaşmasını göz önüne alarak yarın sabah saat 11'deki toplantıya kadar maddi konuların tartışılmasının ertelenmesini teklif etti. Toplantıya son verildi.

[2]

Antika Sahteciliği

Küçük Asya milletlerin en eski beşiğidir. Ve doğal olarak dünyanın hiçbir yerinde şehirlerin ve harabelerin arasında buradaki kadar çok madeni para bulunmaz.

Bunlar Trabzon'da da az değildir.

Bunun için gelen herkesin ilk işi hatıra olarak bu antikalara stok yapmaktır.

Bu sikkeler çoğunlukla antikadır fakat Pers işi porselen ve diğer gümüş ve bakır nesnelere de bulunur.

Amatörler bunlar için çok para ödüyor fakat sonucunda acınacak hale geliyorlar. Trabzon'dan getirilen bir "nadir eser" Paris veya Londra gibi yerlerde ancak on kat daha az bir bedel ile satın alınabilir.

Küçük Asya'nın antik hazinelerinin yanı sıra başkentlerin antik mermerleri de sahtecilikle boğuşuyor ve ben bu sahtecilik hakkında birkaç söz söylemek istiyorum.

Toplumda antikaya ilgi daha önce hiç görülmemiş bir şekilde artmıştır.

Antika mobilyalar, porselen ve değersiz süs eşyaları: Geçmişle ilgisi olan bu şeyleri kapmak gerekli görülüyor ve bunun için şişirilmiş meblağlar ödeniyor.

Hatta Rus pazarında bile yoğun olarak tarihî kitap ve "geçmiş" vardır.

Var olan birkaç otantik antikanın hepsinin amatörlerin elinde olduğunu sanıyorsunuz ama bunlar çoğu zaman müzelerde olacaktır. Anavatanı Avrupa olan ve çok tüketilen Madera şarabının 7 şişesinden en iyi ihtimalle 6'sı sahtedir.

Aynı şey antika koleksiyonları için de söylenebilir.

Ek 2: (Devamı)

Sahte parçalar şaşırtıcı bir mükemmelliktedir ve işin gerçeğini yalnızca istisnai tarih bilgisine sahip olanlar anlayabilir.

Bu bilgilere maalesef gerçek antikalarda daha az sıklıkla rastlanır. Amatörler yalnızca para ve para harcama arzusundadır.

Örneğin Pompei ve Gerkulanum'daki kazılar sayesinde büyük başarılar elde edilerek 15. yüzyılın idam takımları ile eski nesnelere tanınmıştır.

Antik yaşamın atmosferi mükemmel bir şekilde yeniden yapılıyor, 19. yüzyılda Pompei'de keşfedilen bibloların görüntüsü sadece görüntüsü elde ediliyor. Bu yüzden hiçbir şekilde resmedilen şeyler, 15. yüzyıla ait nesnelere figürleri değildir.

Baron Rotşild (Alfons) çok genç olduğu ortaya çıkan altın bir sunak satın almıştı. Bir bilim adamı tarafından satın alınan Sifaterna'nın ünlü tacı da Odesa'da yapılmıştı vs. vs.

Bilim adamı ve bilim adamı olmayan amatörlerin bu "utanç" listesine devam edecek olsak bir kitap yeterli olmayacaktır. Kaç tane küçük sazan bulutlu bir antika denizi yakaladı ki, Tanrım!

Paris'teki antik bir evde bir ziyaretçiye, şanslı sahibinin ona Bule (Andre Charles Boule) adını verdiği bir sandık gösterilmeyecektir.

Bule, en mütevazı hesapla en az bin yıl yaşamış olmalıydı, en azından ona atfedilen çekmece öyleydi.

Gerçekten de onların birçoğu sanatsal bir şekilde yapılmıştı.

Küçük detaylar mükemmel bir şekilde yapılmıştı... Fakat, bunlardan %99'unda insan ve hayvan figürleri görünürken gerçek Bule'de hiç figür bulunmaz.

Yine detaylar sahtekârlar tarafından gözden kaçırılıyor.

Görünen o ki, geçen yüzyılın 80'lerinden beri bütün dönemlerin mobilyalarını tahrif etmek konusunda uzmanlaşmış bir anonim şirket Paris'te faaliyete başladı. İnandırıcı olmaları uğruna bu antika mobilyalar İngiltere'ye gider ve sonra da amatörlerin eline geçer.

Ek 2: (Devamı)

Gümüş ve fildişi kakmaları olan nesnelere Venedik'te mükemmel bir şekilde taklit edilmiştir.

Muazzam miktarlarda antik taş Napoli tarafından tedarik edilmektedir.

Bu türden "antikalarda" durum biraz karışıktır. Taş hindiye yutturulur ve midyesinden tekrar çıkartması sağlanır ve böylece taşın hazır olması için gerekli olan sarı renk elde edilir. Taşın eskitilmesi hindi tarafından hızlı ve iyi bir şekilde yapılmaktadır.

Dispus, "Bizans" figürleri ışığında sayısız Mesih (elleri olmaksızın) ve Gotik tabloları yayınladı.

Köln dünyayı kapı camı ve 15. yüzyıl triptik tablolarıyla doldurdu. Almanlar fildişine sarımsı bir renk vermek için meyan kökü ve tütüne başvurdular. Ayrıca fildişi yapmak için de gübrenin içine uygun çıkışları olacak şekilde cam gömülüyordu.

Aynı şekilde Paris, altın ve gravür ile beyaz camdan değerli "bohem" eşyalar üretmektedir.

Sahtecilik için özel el kitapları bile vardır. Onlardan birinin ismini vereceğim: Pris Pagnot'un "Le peintre ceramiste amateur, ou Part d'imiter les faïences anciennes" adlı kitabı. Kitap yalnızca farklı dönem ve tarzdaki her türlü şeyin örneklerini vermekle kalmıyor, onları tahrif eden atölye ve fabrikaların adreslerini de bildiriyor.

İntikam ve Sahteciliğin yüzüncü bölümünü saymıyorum bile.

İkincisi endüstri dallarına atıfta bulunuyor ve ben bu ya da diğer üretimlerin "markasını" oluşturan ve iki ya da üç el kitabına dayanan bu bilgileri tekrar ediyorum.

Daha sonra çok iyi çalışılan imza ve izler sahtekârlar tarafından geri dönüşümsüz olarak yeniden yapılır.

Özellikle, pek çok insan, porselen ve çanak çömlek koleksiyonunun modaya olan cazibesine ve özellikle de liderliğe ve "markaya" olan inancına bağlı olarak karşımıza çıkıyor.

Bu tür eşyalarının toplanması, Henrik ve Ludovic gibi zamanın neredeyse tüm seçkin fabrikalarında 17. yüzyılın taklitlerinin ve sahtelerinin yapılabilmesi gerçeğiyle birlikte daha da karmaşık bir hale gelmektedir.

Ek 2: (Devamı)

Özellikle meşhur Palissi tarafından sık sık tahrif ve sahtecilik yapılmıştır, onun tarzı mükemmel bir şekilde incelenmiştir, ancak yine de önemsizdir.

İhtişam her açıdan büyük oranda sahtedir.

En karmaşık porselen işinin tüm inceliklerini anlamak için en az bir yılınızı sadece farklı zamanlara ait orijinal eserlerin ama aynı zamanda sahte eserlerin de toplandığı Sırp Müzesi'nin çalışmasına ayırabilirsiniz. Ancak bu bile genellikle hatalardan kurtarmaz.

Sırbistan'da 68 yılını harcayan ve adı geçen müzenin küratörlüğünü yapan Riokre, kendisine 1824 yılına ait bir yemek takımı satın aldı ve uzun bir süre 1624'e ait bir eşya satın aldığından emindi. Bunlar en büyük uzmanların hatalarıdır.

Antik eserlerin tahrif edilmesiyle uğraşan fabrikalara ek olarak bir de bu eserlerin taklitlerini üreten fabrikalar vardır, bunlar ürettikleri ürünlere bilinçli bir şekilde marka koyarak ayırt edilmelerini sağladılar. [3] Bu markalar sahtekârlar tarafından temizlenerek yerine antik damgalar yerleştirilir.

Bu noktada, koleksiyoncuyu yalnızca ince bir detay bilgisi kurtarır. Örneğin (çok pahalı olan) "rate tendre" porselenlerinin resimlerinde genellikle yeşil çizgiler vardır (sarımsı, metalik bir parlaklığı yoktur). Bu arada krom oksit keşfedildi ve sadece 1802'den sonra kullanılmaya başlandı, 1695'te Tru tarafından da bu porselen üretildi ve Tru bunu sadece "vert de cuivre" ürününde kullandı.

Genellikle amatör koleksiyonlar arasında ve bu tür mücevherler arasında 15. Louis zamanının vazoları vardır, bu dönemlerin hayatından sahneler ustalıkla ve sanatsal olarak yeniden üretilmiştir: Kostümler, şapkalar, saç modelleri... Her şey mükemmeldir. Ve aniden, sadece yarım yüzyıl sonra elinde pistol tabancasıyla hain bir asker ortaya çıkıyor.

Eski Sevres porselenlerine yalnızca fabrikanın değil onun yapımında ve süslenmesinde yer alan tüm sanatçılar da 1753'ten 179'e kadar harflerle işaretlenmiştir.

Böylece bir ürün üzerinde birçok marka ortaya çıkmış ve çoğu kez sahtekârlıklar bu labirente gizlenmiştir.

Sevres üzerinde kimin elinden çıktığı, kimin tarafından süslendiği gibi bilgileri bulmak pek nadirdir. Çoğu zaman yıl, sanatçının çalışmasıyla uyumuyor vs.

Ek 2: (Devamı)

Her bir ürün için daha fazla basılı araştırma olmadığında bu tür zaman kaymaları meydana geliyor.

Şimdi kemdi markalarının gelişiyle kesin bir cevap bulacak!

Bahsi geçen müzenin kitaplarında İmparatoriçe 2. Katerina'nın 744 nesne ile ilgili emrini konu alan ilginç bir not var.

Bunun için 328.188 livre ödenmiş, her bir tabak için de 240 livre ödenmiş. Bunlardan biri 19. yüzyılın seksenlerinde 3.500 franka satıldı. Bu satış bugün gerçekleşmiş olsaydı, figürün değeri üç katı olacaktı.

Artık Sevres'in fiyatları yargılanabilir ve antika dükkanlarını neden doldurduğu sorusuna yanıt bulunabilir.

Porselenden bahsetmişken Çinlilere de değinmek gerekir. Çinliler 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa'da büyük bir üne sahipti, en değerli ve yüksek üretimi 1662-1723 yılları arasında Çinliler gerçekleştirmiştir. 1796'dan sonra Çinlilerin üretiminde düşüş başlamış ve halen devam etmektedir.

Hollanda Çin'den büyük miktarlarda beyaz porselen ithal ediyor ve onu pahalı vieux Chine'ye dönüştürüyor. Bu mucizevi balık avı 18. yüzyıldan beri gelişmektedir.

Aynı amaçla Kanton yakınlarında özel bir fabrika mevcuttur.

Macaristan da eski Japon porseleni yapıyor.

Bu ürünlerin üretiminde Sartel'in "Porcelaine de Chine"si iki uçlu kılıç rolü oynuyor. Onun sayesinde eski porselenlerin en karmaşık markalarını anlamak kolaydır, öte yandan yine bu şirketin yardımıyla amatörler kendilerini geliştirebilirler.

Büyülü çemberin yalnızca büyük bir emek ve kişisel çalışmayla mümkün olabilir!

Eğer koleksiyoncuların başı porselenlerle beladaysa eski tabloların koleksiyoncuları da nihayetinde aynı çıkmaza düşer.

Tablo sahteciliği çok yaygın. Meşhur Madeira'nın işleri nispeten daha parlak.

Ek 2: (Devamı)

Belçika, Hollanda, Fransa, İtalya, Almanya bunların hepsinin geçmişi yeniden ürettiği rahatlıkla söylenebilir: Tenyerlerin, Van Goghların, Ruisdaların yalnızca yüzde biri gerçek, kalanı sahtedir.

Bazı örnekler vereceğim.

Hamilton'un aile galerisinin satışında Rubbens'in "Aslan Vadisi'nde Daniel" adlı orijinal resmi 133.770 franka satıldı. Ve... Aynı mükemmel tablo O' White Kilisesi'nde asılı duruyor.

Kim bilir daha kimlerin galerilerinin derinliklerinde hala bir çift orijinal Daniel vardır.

Milyoner De Mendoza galerisinden meşhur ustaların 95 tablosunu satılmak üzere Paris'e gönderdi. Ve... 95 tablonun hepsi de sahteydi.

Büyük bir usta olan Duma-Sın 1883 yılında birinci sınıf bir usta olan Koro'nun bir tablosunu satın aldı, ancak resimde Truber'in imzası olduğu ve bunun kazınarak Koro'nun imzası ile değiştirildiği ortaya çıktı.

Bizim Hermitaj'ımızda bir çocuk kafasını tasvir eden küçük bir resmin altında çok uzun bir süre boyunca "Grez" imzası vardı ve birkaç yıl önce bu "Perrona" olarak değiştirildi.

Tüm büyük sanatçıların kendi imzaları vardı, bu imzalar silindi ve soyadları değiştirildi. Zamanımızın sahtekârlıkları için de bunları tanımak elbette zordur.

18. yüzyılda satıcılar Hobbe'nin adını resimlerden kazıdılar ve o zamanın modasına uygun olarak Rusdal ile değiştirdiler. Günümüzde sahteciliğe hizmet eden büyük yeteneklerin bile sahtesi yapılıyor.

Hatta en azından Polya Pateria'nın sahtesini yapan Albert Klomp'un, Şnayder'in sahtesini yapan Polya de Fosa'nın, Vuverman'ın sahtesini yapan Von der Bred'in, Tiziano'nun sahtesini yapan David Tenyer'in isimlerini vereceğim.

Eski zamanların birçok sanatçısının daha hayattalarken bile, eserlerinin her birinin kopyalandığı ve günümüzdekilerin onların kopyaları olduğu söylenir.

Ek 2: (Devamı)

Bu arada bu kopyacılar Julio Romano'dan Gerardi, Tiziano'dan Buonviçino, Gvido Reni'den De Kastel, Basano'nun oğulları ise birkaç yıl boyunca babalarının resimlerini kopyaladılar, Murilo'nun düzinelerce kopyası olduğu düşünülüyor vs.

Bu ustaların kopyaları Papa 10. Leo'nun portresinin tarihi ile kanıtlanmıştır. Papa'nın yüzü Rafael tarafından kalanı ise Julio Romano tarafından resmedilmiştir.

Ande Del Karto portrenin bir kopyasını alarak Julio'yu gördüğünde bunun orijinal olduğunu ve Bazari'nin hata yapmış olabileceği konusunda ikna edebileceğini düşündü.

Şimdi bu durumda antika toplamalı mıyız? İşte okuyucunun şüphesiz bana sorması gereken soru bu.

Ve cevaplıyorum: Bu, her bir üretimin ve onun sahteciliğinin tarihini kapsamlı bir şekilde inceleyerek yapılmalıdır.

Kim “markalar” ve güçsüz bir şekilde buradaki altın hakkında bilgi umuyorsa, enerjisini modern sanat eserlerini elde etmek için yönlendiriniz.

Sanatın her zaman bir fiyatı olmuştur ve olacaktır. Koleksiyoncu gururla ve kendinden emin bir şekilde ileriye bakmalı ve sahteciler tarafından çevrili bir anlama ve geleceğe sahip olduğunu söylemelidir.

Trabzon 13 Kasım

Çehov günlerinde Senkeviç'in “Kasvetli İnsanlar”, “Alacakaranlık” ve “Polonya Üzerindeki Gri Ruh Hali” ile yıldızı parladı.

Toplum nevrasteni hastasıydı, çocuk “çökmüş” olarak doğdu.

Edebiyat arenasındaki ağrısız, kırık, ahlak ve fizik olarak zayıf, sonbahar günlerindeki gibi renksiz, kendilerinden kaçmak isteyen ve intihar etmeyi düşleyen insanların arasında Skşetuskij, Kmititsa ve Volodieyskiy cesur ve gururludurlar.

Kahramanların izleri “Ateş ve Kılıç, Potola, Pan Volodiyevskiy” ve diğer Slav romanlarından gerçek hayata dönüştü ve okuyucuların gönlünde yaşam, mutluluk, dürüstlük ve iyi şeyleri yapma arzusu uyandırdı.

Ek 2: (Devamı)

Senkeviç'in kitabı ağlayan kartalın yeniden canlanma çağrısıdır.

Ve işte, Senkeviç'in insanın istilasına dair rüyaları, modern savaşın büyük "Poton"u alanında bir gerçek haline geldiğinde, Skşetuskiy Polonya'nın yeniden dirilişine dair düşlerinin gerçek olduğunda zaman yeniden dirildi.

[4] Onun ölümü tüm Alman olmayan dünya için bir trampet.

Karadeniz'in güney kıyısındaki büyük savaş, tüm kültür dünyasını üzüntüde birleştiriyor ve başımızı ölen büyük Polonyalıların taze mezarlarının önünde büyük bir saygıyla eğiyoruz.

Günün Tarihi

Tiflis Yargı İşleri Dairesi Başkanı Senatör Çebişev, alt rütbelilerin ailelerinden vergi alınması sorununu açıklığa kavuşturmak için geldi.

Trabzon'un Geçmişi

Trabzon'un kuruluş tarihini tam olarak belirlemek mümkün değildir, tarih öncesi döneme gömülü olan bu konu hakkında her türlü efsane ve gelenek mümkündür. Bu şehirden ilk kez MÖ. 4. yüzyılda Ksenefon bahseder.

Trabzon'da yaşamın ilk dönemlerine dair herhangi bir verinin olmaması onun izole konumuyla açıklanabilir. Üç taraftan yoğun ormanların kapladığı dağlarla çevrilmiş dördüncü taraftan ise denizin çevrelediği Trabzon bir savaş esiri gibi uzun süre bir köşede kalmıştır. Asya ve Lidya arasındaki rotalara temas etmiyordu ve bu yüzden tarihçiler Trabzon'dan bahsetmiyorlar.

Ksenefon'a göre Trabzon MÖ. 7. veya 8. yüzyılda Sinop milis kolonisinden gelen göçmenler tarafından kurulmuştur.

Trabzon, Karadeniz kıyılarından başlayarak modern kentin merkezinde bulunan ve iki derin uçurumun sınırladığı bir platoyu işgal etti.

Şimdilerde bu dağ geçitleri boyunca köprüler, çevresinde incir, nar, defne ve mersin ağaçlarının yetiştiği evler inşa edilmiş. Sarp yamaçlarında çalılar ve sarmaşıklar bu dağ geçitlerini sarıyor, dağlarda dereler şırıldıyordu ve bu o zamanlar şehri sadece resmedilmeye değer bir güzelliğe kavuşturmakla kalmadı aynı zamanda ulaşılamaz hale de getirdi.

Ek 2: (Devamı)

Vissarion'a göre bu platoda savunma için surla çevrili bir kale çok eski zamanlardan beri vardır. Denizin kenarına inşa edilmiş ikinci bir surla çevrili kale görüldü.

Trabzon'un doğu tarafında paganizm dönemlerinden kalan tanrı Apollon için üzerinde onun resmi olan bir kolon dağın zirvesinde (şimdiki adı Boztepe) korunmuştur.

Ne yazık ki tarihi malzemelerde Trabzon'da bulunan o zamanın yapılarının neyle ilgili olduğuna dair daha detaylı göstergeler yoktur. Sadece, yapıların çoğunun ahşap oluşundan neden iz bırakmadığı anlaşılabilir. Buna ek olarak Trabzon çevresi ahşap kaynağı ormanlarla doludur.

Doğu'daki Pers egemenliği sırasında Trabzon kendisini Perslere karşı sadece itibarî bir bağımlılık konumuna yerleştirmeyi bildi ve bu sayede gelişerek zenginleşti.

Pers İmparatorluğu'nun çöküşü ile Trabzon tamamen bağımsız, Sinop'taki Pontus Kralı Mitridates saltanatı zamanında ise büyük ve güzel bir şehir haline geldi.

MÖ. 73-63 yıllarında Lucullus Pompei ve Mitridates'i ele geçirdiğinde Trabzon Roma ile dostane bir ittifak kurdu.

O zamandan beri Roma İmparatorluğu'nun himayesinde bulunan ve imparatorların özel ilgilerinden yararlanan Trabzon hızla gelişti ve Plini zamanında tam ihtişamına ulaştı. Plini Trabzon'a i. Yönetim ve ticaretinde bağımsızlık verdi, Traianus (MÖ. 98-117) zamanında ise şehir kendi parasını basmaya başladı. Onun halefi Adrianus (MÖ. 117-138) da aynı şekilde şehri himaye etti.

Şehrin refahı İmparator Valerianus (253-259) döneminin kargaşasında bozulmuştur. Zosima'nın anlattığı gibi Trabzon o zamanlar çift dairesel surlara, tapınaklara sahip, geniş ve yoğun nüfuslu bir şehirdi. Doğu ülkelerinin Karadeniz ticareti için merkezî bir yerd. Canlı ticaret sayesinde şehrin eski mutlu günlerine kavuştuğu doğrudur ancak eski ihtişamını ve özgürlüğünü İmparator Diocletianus ve onun halefleri ve atadığı idareciler döneminde kaybettiği de bir gerçektir. Hristiyanlık Trabzon'a girmeye başladı.

Efsaneye göre Havari Andrey Pervozivan burada yaşamış ve vaaz vermiştir. Hala onun ikamet yeri olduğu düşünülen bir mağara var. Bakımı Rum metropolitindedir ve oraya hizmet götürülür.

Ek 2: (Devamı)

Diocletianus (284-305) döneminde Trabzon vatandaşı olan Yevgeniy adlı gizli bir Hristiyan taşıdığı mesajlar ve Apollon sütununu tahrip ettiğinden dolayı ölüm cezasına çarptırılmış. Sonrasında aziz ilan edilmiş ve sonraları savaşlarda şehri birçok defa kurtarmış, sonuç olarak Aziz Yevgeniy için Trabzon'un koruyucusu diyorlar.

Şehitlerin bulunduğu yerde didar Komnenos bu azizlerin ismini taşıyan bir kilise yaptırmış, sonraları Türkler onu Yeni Cuma adıyla bir camiye dönüştürmüşlerdir.

Justinianus (483-565) zamanında Trabzon, İyonya piskoposluğuna bağlı il seviyesine düşürülmüştür. Surları restore edilmiş ancak şehri süsleyecek hiçbir şey yapılmamıştır.

6. ve 7. yüzyıllarda Trabzon ve onun ticareti yeniden canlanıyor. Dicle ve Fırat boylarındaki bazı Bizans eyaletlerinin elden çıkışıyla Trabzon daha çok önem kazanıyor ve yeniden metropol olarak adlandırılıyor. Bu isim Bizans İmparatorluğu'ndan ayrılmak isteyen valilerin kendilerini Trabzon prensi olarak adlandırmaya başladıkları 11. yüzyıla kadar korunmuştur.

11. yüzyılda Bizans tahtına Komnenosların akrabası olan 1. Aleksiy çıktı. Trabzon için kendisini Roma'nın bağımlılığından kurtarmanın zamanı gelmiş gibi görünüyordu.

Ancak, saltanatının ilk yıllarında neredeyse tüm Anadolu Selçuk Türklerinin kurbanı olmuştu.

Bir tek Trabzon topraklarını savunması, idarecisi Teodor Gabri'nin enerjisini düşmana yansıtarak son kez büyük kayıplarla onu ülkeden çıkarması sayesinde hayatta kalmıştı.

Kısa süre sonra Trabzon Kafkas Dağları yönünden saldırıya uğradı. Gürcistan kralı David (1089-1130) Tiflis'ten Trabzon'a kadar tüm bölgeyi Selçuk Türklerinden temizlemiş ve Trabzon'un kurtuluşuna katkıda bulunduğu gibi ona mülkü olarak da bakmaya başlamıştır.

Ama o kadar da mutlu olmadı, Teodor'un oğlu Gürcülerin Grigori'siydi. Gotfrid Bulonskiy liderliğindeki Haçlı Seferi'nden sonra Konstantinopolis'te hüküm süren Aleksis Komnenos yeniden Anadolu'daki haklarına kavuşturuldu. Aleksis tüm Karadeniz kıyıları ile Trabzon'u kendisine bağlamaya karar verdi. Grigori'nin askerleriyle Aleksis'in askerleri karşılaştı, Grigori yenildi ve müttefiki Kapadokya'nın Türk Sultanı onu almaya gelmeden önce esir düştü. Bundan sonra Aleksis kendisini Trabzon kralı olarak adlandıran Nikifor'u Trabzon'da vali olarak atadı. Gürcü Kralları savaşları ile meşhur Kraliçe Tamara'nın tahta çıktığı 1171 yılına kadar Trabzon'u elde etmeyi denemedi. O tekrar Trabzon'a sahip oldu.

Ek 2: (Devamı)

Konstantinopolis'in etkisi, *provincia* olan illerde o zamandaki anarşi egemenliği, Angel ile Komnenoslar arasındaki mücadeleler ve neredeyse tüm Komnenosların eşkiyalar tarafından tahrip edilmesinden dolayı kendisini uzun süre Gürcü bağımlılığında kurtaramadı.

Komnenosların prenseslerinden sadece biri hayatta kaldı: Devrim sırasında Konstantinopolis'te öldürülen 1. Andronik'in kızı, Manuel Komnenos'un karısı ve eşinin ve babasının kaderinden korunsunlar diye iki oğlunu Aleksî ve David'i alarak Kolkhida'ya kaçan Tamara. Elde kalan altın ve değerli taşları yanına alan ve taraftarlarının askerlerini yanına çeken Tamara, herkes tarafından nefret edilen bir despot olan Isaac Angel'in destek ve korumasını bekleyebilirdi.

İstanbul'dan gelen kraliyet kanından prenslerin ortaya çıkması Gürcü boyunduruğunu devirmeyi uman kıyı şeridinin sakinlerince neşeyle karşılandı. Küçük Aleksî Komnenos Kafkas Dağları'nın korumasında bir gençti ve yavaş yavaş babasının ve dedesinin ezilen haklarını yeniden almayı üstlenebileceği yaşlara geliyordu.

1204'te İstanbul'daki fetret sırasında Angel'in haydutları 22 yaşındaki genç bir adam tarafından devrildiklerinde Aleksî Komnenos kendini Trabzon imparatoru olarak ilan etmeye karar verdi.

(Devam Edecek)

T.

Trabzon Şehri ve Trabzon Vilayeti (İnceleme)

Modern Trabzon, başında “vali (bizdeki gubernator karşılığı)” bulunan Trabzon vilayetinin ana şehridir. Trabzon şehrinin nüfusu hakkında kesin bilgi yoktur 65-70 bin kişi olduğu düşünülüyor. Bunların yarısından fazlası Türk, 12-15 bin Rum, 6-8 bini de Ermeni'dir.

Trabzon vilayeti 32.895 kilometrekarelik bir alana sahiptir,* Karadeniz kıyısında Kafkasya sınırından neredeyse Sinop'a kadar uzanmaktadır. Trabzon vilayeti 4 “sancağa (ilçe)” ayrılıyor: 1) Yönetimi Trabzon'da bulunan Trabzon sancağı, 2) Lazistan sancağı (merkezi Rize), 3) Gümüşhane sancağı (merkezi Gümüşhane) ve 4) Merkezi Samsun şehri olan Amisus sancağı (Canik). Lazistan ve Amisus sancakları deniz boyunca uzanmakta, güneyde bulunan Gümüşhane sancağının toprakları ise Trabzon sancağı tarafından denizden ayrılmaktadır.

* Bilgiler “Salname (yıllık)” den alınmıştır. Trabzon vilayeti 1903 (1321) yılı 21. baskı (Türkçe edisyon, Trabzon şehri).

Ek 2: (Devamı)

Sancağın başında 1 mutasarrıf¹⁰⁴ bulunmaktadır. Her sancak başında “kaymakamın” bulunduğu “kazalara (semt)” ayrılmıştır. Kazaların bazıları daha küçük yönetim birimleri olan ve köylerin birleşmesinden oluşturulan “nahiyelere (mahalle)” ayrılmıştır. Her nahiye bir “müdür” tarafından yönetilmektedir.

Trabzon’un sancakları: 1) Akçaabat 2) Vakfikebir 3) Görele 4) Giresun 5) Ordu 6) Of 7) Tirebolu 8) Trabzon 9) Sürmene.

Lazistan sancağı: 1) Atina¹⁰⁴ 2) Rize 3) Hopa.

Gümüşhane sancağı: 1) Gümüşhane 2) Kelkit 3) Torul 4) Şiran.

Amisus sancağı: 1) Bafra 2) Samsun 3) Terme 4) Ünye 5) Fatsa ve 6) Çarşamba.

Trabzon vilayeti 22 sancak ve 25 nahiyeden oluşmaktadır. Köylerin tamamı 3150 tanedir. 1903 yılı “salnamesine” göre tüm vilayetin nüfusu her iki cinsiyetten 1.231.950’dir. Son bilgilere göre Trabzon vilayetinde 1.400.000 kişiden 250 bini Rum, 40 bini Ermeni geri kalanlar da Türk, Laz ve diğer Müslümanlardır.

İ. Rılov

Kedi, Fare ve Sıçanlara Dikkat Ediniz!

Bu slogan sosyal hayatımızın acil ve korkunç sorununa karşı bir kural haline gelmelidir.

Salgınların bulaşması ve hızlı gelişiminde sıçan ve fareler, sinek ve sivrisinekler gibi sayıca çok olmasa da aynı derecede tehlikelidirler. Bu yırtıcı hayvanlar büyük nüfusları için gıda ve tahıl depolama tesislerimizin kaynaklarını tüketirler, dünya ekonomisine verdikleri zarar milyarlarca varır.

Geçmişteki kolera salgınında Danış ürününün kullanım yöntemine çok dikkat edildi.

Doktor Karel Yöntemi

Dr. Tufe Paris’te bir ameliyat yaptı. Doktorlar Derneği, Dr. Karel’in basit bir beyaz kireç çözeltisiyle yaraların yıkanmasının parlak sonuçları olduğunu bildiriyor. Bu yöntem teknik ve ekonomik olarak ucuz olup sargı sarfiyatını da azaltır. Yaraların iyileşmesini hızlandırır ve ek olarak birçok durumda sinir dokusunu iyileştirir.

¹⁰⁴ Rize’nin Pazar ilçesinin eski adı.

Ek 2: (Devamı)

Dr. Karel'in yöntemini uygulayan doktorlarımızı duymayı çok arzu ederiz.

Editör S. R. Mintslov

DUYURULAR

Mutfaklı ve iki odası olan daire için ailesi olmayan subay aranıyor. Şartlar kale topçu birliği emir subayına yazılı olarak bildirilecektir. (Velikoknyajenskaya Caddesi, No: 9).

Rusça, Rumca ve Türkçe dillerini bilen eğitimli genç kişiler aranıyor. Adres: Kafkas Oteli, sabah 9'dan öğleden sonra 2'ye kadar başvuru yapılabilir.

Bu yıl 20 Kasım saat sabah 10'da 5. Kafkas Kolordusunun iskele yakınlarındaki deposunda eski üniformalar açık artırmayla satışa çıkarılacaktır: 2.850 adet kumaş pantolon, 3.580 adet yazlık ve 200 adet pamuklu pantolon, 1.120 adet kumaş ve 4.590 adet yazlık gömlek, 65 üniforma, 10 palto, 1 denizci pardösüsü, 3 ceket ve bunlardan başka 640 sepetin satışı yapılacaktır.

Trabzon Askerî Gazetesi Ofisi ilanları kabul ediyor. Metin öncesi için satır başına 25 kapık, metin sonrası 15 kapıktır.

Bölgeyle ilgilenen ve "Trabzon Askerî Gazetesi'nin" bir parçası olmak isteyen kişiler Editör S. R. Mintslov'un bölge tesislerindeki dairesine cumartesi günleri akşam 6- 8 davet ediliyor.

Yayın kurulu tarafından kabul edilen tüm makale ve notların ödemeleri gazetenin ofisinden gündüz saat 9-5 arasında yapılmaktadır.

Askeri Sansür Tarafından İzin Verilmiştir

Trabzon Müstahkem Bölge Matbaası

Ek 3: Trabzon Şehir İdaresi'nin Trapezondskiy Voenny Listok'da Yer Alan Duyurularından Örnekler

Trabzon Şehir İdaresi, Trabzon Müstahkem Bölgesi'nin 11 Aralık 1916 tarih ve 76/2 numaralı emrine dayanarak şehirdeki hasarlı binaların yıkımına başladığını duyuruyor. Yıkılan binalardan elde edilen yakacak odunlar pud başına 40 kapık, inşaat malzemeleri ile anlaşma yapılarak şehir depolarından satışa sunulacaktır. Başvurular şahsen veya yazılı olarak (telefonla başvuru kabul edilememektedir) Dmitriev başkanlığındaki İnşaat Komisyonu kâtibine mesai saatleri içerisinde sabah 9'dan öğlen 2'ye ve akşam 5'ten 7'ye kadar yapılabilir. Yakacak odun ve diğer malzemeler yalnızca nakit karşılığı verilir. [**Trapezondskiy Voenny Listok, 30 Aralık 1916, No: 52**].

Trabzon Şehir İdaresi, Trabzon Müstahkem Bölge Komutanı tarafından 8 Ekim 1916'da onaylanan 12 Eylül 1916 tarihli kararına göre 1 Temmuz 1916-1 Ocak 1917 dönemi için şehrin yararına uygulamaya konan ticari ve sınaî vergiler şu şekildedir:

Birinci kategori ticaret ve endüstri kuruluşlarından: 112 r. 50 k.

İkinci kategori ticaret ve endüstri kuruluşlarından: 75 r. 50k.

Üçüncü kategori ticaret ve endüstri kuruluşlarından: 24 r. 50 k.

Dördüncü kategori ticaret ve endüstri kuruluşlarından: 6 r. 50 k.

Her bir ticaret ve endüstri kuruluşu sahibi, en geç 15 Ocak 1917'ye kadar kuruluşunun hangi kategoriye tâbi olduğunu Şehir İdaresi'nden şahsen öğrenmek ve gösterilen miktarı ödemekle yükümlüdür. [**Trapezondskiy Voenny Listok, 3 Ocak 1917, No: 55**].

Trabzon Şehir İdaresi, Trabzon Müstahkem Bölge Komutanı tarafından onaylanan 28 Aralık 1916 tarihli Şehir İdaresi kararına göre şehirde bulunan tüm ev ve dükkânların 1 Ocak-1 Temmuz arası tarihlerde şu düzene göre kiraya verileceğini ilan ediyor:

Trabzon şehrindeki terkedilmiş gayrimenkuller, komisyon tarafından yeni bir kira değerlendirme yapılması **teklifi verilmeksizin** kiralanacaktır:

I. 1) Tüm kiradaki evler (şehirdeki daire krizi dikkate alınarak daire fiyatlarında yapay bir artışı önlemek için. 2) İdare tarafından belirlenen son teslim tarihine kadar boş ya da kiradaki dükkânlara birden fazla kiralama talebi olması.

II. Şehir İdaresi tarafından belirlenen bir fiyat üzerinden açık artırma: 1) Boş evler. 2) İdare tarafından belirlenen tarihe kadar kiralanmak istenen boş veya kiradaki dükkânlar. 3) Kiracılarının komisyon tarafından yapılan yeniden kiralama değerlendirmesini kabul etmeyerek İdare ile anlaşamadığı kiralık olmayan ev ve dükkânlar.

Ek 3: (Devamı)

Ev ve dükkân kiralama ihalelerine katılmak isteyenler, Şehir İdaresi Kiralama Masası'na iş günlerinde 9-2 arası sözlü ya da yazılı başvuruda bulunabilirler.

İhale tarihi 10 Ocak sabah 9 olarak belirlenmiştir.

Şehir İdaresi Başkanı Kefeli.

Trabzon Şehir İdaresi. Şehir İdaresi'nin kararı ve Trabzon Müstahkem Bölge Komutanı'nın 28 Aralık 1916 tarihli 81/10 numaralı emrine göre Trabzon şehrindeki her bir dükkân sahibi, son altı aya ait değerlendirme ücretini en geç 31 Ocak 1917'ye kadar Şehir İdaresi'nin nakit bürosuna yatırmakla yükümlüdür. Son ödeme tarihine kadar ödenmeyen ücretler aylık iki kapık gecikme ücretiyle birlikte ve polis yardımıyla tahsil edilecektir. Adı geçen ücret mahkeme celbi veya Şehir İdaresi'nin hatırlatmasını beklemeksizin ödenmelidir. Ödemekle yükümlü olunan tahmini ücret miktarı, iş günleri içerisinde sabah 9'dan öğleden sonra 2'ye kadar Şehir İdaresi'nin nakit bürosundan öğrenilebilir. [**Trapezondskiy Voenny Listok, 4 Ocak 1917, No: 56**].

**Ek 4: Trabzon Müstahkem Bölge Komutanı Tümgeneral Şvarts'ın İmzasıyla
Yayınlanan ve Şehirde Uyulması Gereken Kuralları Belirten Talimatname
[Trapezondskiy Voenny Listok, 17 Kasım 1916, No: 15]**

YÜKÜMLÜLÜKLER TALİMATNAMESİ

Halkın sağlığına karşı işlenen suçlar hakkında Trabzon Müstahkem Bölge Komutanının 11. Kanununun 23. Maddesine ek 19. Bölümünün 18. Maddesine dayanarak yayınladığı talimatnamedir.

8 Kasım 1916

1. Halkın bulaşıcı hastalıkların yayılmasına karşı yasal hükümlerin tüm ihtiyati tedbirlerine uyması zorunludur.

2. Zehirli ve güçlü maddelerin kanunen kendisine hak tanınmayan kişilerce satılması yasaktır.

3. Ölülerin belirlenen yerler haricinde bir yere gömülmesi yasaktır.

4. İçme suyu ve su sağlama tesislerine zarar vermek yasaktır.

5. Şehir kesimhanesi dışındaki yerlerde et için sığır kesmek yasaktır.

6. Düşük kaliteli yiyecek yapılması ve satılması ve ayrıca yiyeceklerin hazırlanmasında düşük kaliteli ürünlerin kullanılması yasaktır.

7. Satılan tüm gıdalar temiz ve düzenli bir şekilde korunacaktır.

İşbu yürütmenin hilafına hareket edenler 3.000 rubleye kadar idarî para cezası ya da 3 aya kadar hapis cezasına çarptırılır.

Bu emirler, yayınlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girer.

Trabzon Müstahkem Bölge Komutanı Tümgeneral Şvarts

YÜKÜMLÜLÜKLER TALİMATNAMESİ

Trabzon şehri ve tüm müstahkem bölge halkı için Trabzon Müstahkem Bölge Komutanının 11. Kanununun 23.Mmaddesine ek 19. Bölümünün 18. Maddesine dayanarak yayınladığı talimatnamedir.

Ek 4: (Devamı)

11 Kasım 1916

a. Yönetime ve asayişe karşı işlenen kabahatler hakkındadır

1. Her yasal kararname, halkın, Hükümet ve polis makamlarının talimatlarını veya taleplerini tam olarak ve sınırlama olmaksızın yerine getirmesini gerektirmektedir.

2. Hiç kimse Polis ya da Jandarmanın emir ve eylemlerine müdahale etme ve onlara direnme hakkına sahip değildir.

3. Kamusal alanlarda tartışmak, kavga etmek, isyan etmek, sarhoş olmak ve asayiş i ihlal etmek yasaklanmıştır.

4. Kamusal alanlarda arsızlık ve buna bağlı tüm eylemler yasaktır.

5. Pornografik imalı ürünleri ya da resimleri sergilemek ya da dağıtımını yapmak yasaktır.

6. Ahlaksız kadınları restoranlara ya da otel odalarına kabul etmek yasaktır.

7. Dilenmek, tembelliğe alıştırması nedeniyle yasaktır, aynı şekilde dilenmek çocuklar için de yasaktır.

8. Herhangi bir işi olmaksızın sokaklarda dolaşmak yasaktır.

9. Çocukların gözetimsiz sokağa çıkmaları yasaktır.

10. Kaldırımlara, yollara, köprülere, karayollarındaki uyarı işaretlerine ve deniz seyrüsefer güvenliğine zarar vermek yasaktır.

11. Polisin izni olmadan reklam yazılarını sökmek, yok etmek ya da bozmak yasaktır.

12. Polisin izni olmaksızın gazetelere ve el broşürlerine ilan basılması yasaktır.

b. Kamu tesislerine karşı işlenen suçlar hakkındadır

13. Belirtilen yerlere çöp dökmek yasaktır.

Ek 4: (Devamı)

14. Akarsulara, kanallara, kaynaklara veya kuyulara çöp dökmek yasaktır.

v. Dolandırıcılık, hile ve başkasının malının kötüye kullanımı hakkındadır

15. Malların miktarında veya kalitesinde veya para alışverişinde, satış, satın alma, mal veya eşya değişiminde spekülasyon yasaktır.

16. Depolama ya da nakliye için emanet edilen mal ya da eşyaların değiştirilmesi yasaktır.

17. Başkalarının yapılarını keyfi olarak işgal etmek veya kendi çıkarına kiralamak yasaktır.

18. Buluntu para ve benzerini kullanmak veya gizlemek yasaktır.

19. Bir ipotek girmek veya çalıntı eşya ve ürünleri kasten satın almak yasaktır.

20. Alt rütbelilerden resmî silahlarını, maaşını, mühimmatını ve diğer eşyalarını ipotek olarak almak yasaktır.

g. Kişisel güvenliğe karşı işlenen suçlar hakkındadır.

21. Ateşli silahların izinsiz olarak taşınması ve depolanması ve meskûn mahallerde atış yapılması yasaktır.

22. Atların ya da kendinden tahrikli araçların dikkatsiz ve mantıksız bir şekilde sürülmesi, ehil olmayan ve sarhoş kişilere bunları kullanma talimatı verilmesi yasaktır.

İşbu yürütmenin hilafına hareket edenler 3.000 rubleye kadar idarî para cezası ya da 3 aya kadar hapis cezasına çarptırılır.

Trabzon Müstahkem Bölge Komutanı Tümgeneral Şvarts

Ek 5: Gazetede Yayınlanan “Trabzon Bölgesine Dair Bazı Ekonomik Veriler” Adlı Makalenin Çevirisi [Trapezondskiy Voennyı Listok, 1 Kasım 1916, No: 1]

Trabzon Bölgesine Dair Bazı Ekonomik Veriler

Trabzon bölgesi ağırlıklı olarak bir tarım bölgesidir. Trabzon’a doğru arazi, tarımsal kültürün hâkimiyetine göre üç bölgeye ayrılabilir: 1- Doğu bölgesi; fındık, 2- Batı; tütün ve 3- Güney ise tahıl (başlıca mısır ve fasulye) tarımının hâkimiyetindedir.

Türk bölgelerinde üretim durumuna dair yeni istatistiklerin eksikliği nedeniyle raporlar oldukça eskidir. Bu nedenle aşağıda verilen sayısal veriler sadece görece önem taşır.

Ürün	Pud
Buğday	9.900
Arpa	16524
Mısır	76.315
Fasulye	553.750
Tütün	321.862
Ceviz (küçük)	311.517
Ceviz (büyük)	20.000
Üzüm	48.747
Ahududu	17.218
Çeşitli meyveler	176.725
Bal	28.000

Bu tabloda, verilen ürünün miktarı açısından birinci sırayı yarım milyon pudden fazla olan fasulyeyi de içeren tütün ve fındığın işgal ettiği açıktır. Meyve bahçeleri 200 bin pudden fazla meyve verir. Yılda 200 bin pudun üzerinde hububat (buğday, arpa, pirinç ve mısır) alınır.

Trabzon vilayetinde hayvan sayıları:*

	Baş
At	12.000
Sığır	300.000
Koyun ve keçi	700.000
Eşek, katır	18.000

* Verilen bilgiler (kilogramlar puda çevrilerek), A. Kalantar’ın “Doğu Anadolu’nun Ekonomik Perspektifi” adlı kitabından alınmıştır. Vitali Cuine’nin 1891-92 yılında yayınlanan ve 1886-1890 yılları hakkında bilgi içeren çalışması “La Turcuie d’Asie” için ona müteşekkirimiz.

Ek 5: (Devamı)

Konumu itibariyle Trabzon, Avrupa ve Küçük Asya arasındaki ticaretin ana deposu olup, Avrupa ve İran mallarının alışverişinde Anadolu'nun ana kapısıdır. Trabzon, karayolu ve kervan yollarıyla Türkiye'nin iç bölgelerini denize ve ayrıca İran ve Suriye'yi de bu bölgeye bağlamaktadır.

Trabzon üzerinden yapılan yıllık ihracatın neredeyse 1,5 milyon pud miktarında yaklaşık 5 milyon Ruble değerinde olduğu ifade edilmektedir. Ana ihracat öğeleri şunlardır:**

	Bin Ruble
Hayvan ve hayvancılık ürünleri	1.575
Fındık	1.220
Tütün	1.010
Fasulye	253
Buğday, mısır, arpa	96
Balık ve deniz ürünleri	170
Ahşap malzemeler	60
Keten tohumu	44
Meyve ve sebze	27

Hayvan ve hayvancılık ürünleri, fındık ve tütün ihracatın ana kalemleridir. Bunların maliyeti ihraç edilen tüm ürünlerin 4/3'ünü oluşturur. Ürünlerin bazıları Trabzon üzerinden komşu bölgelere transit geçer.

Trabzon'a ithal edilen mallar, İran'a transit gidenler de dâhil olmak üzere yıllık 3 milyon pudun üzerinde olup, toplam değeri yaklaşık 9,5 milyon Rubledir. İthal edilen başlıca mallar şöyledir:

	Bin Ruble
Tekstil, ipek, dokuma vs.	4.660
Tahıl ekmeği ve un	782
Madenler ve madenî ürünler	513
Meyve	245
Zeytin, zeytinyağı ve tuz	192
Kahve, şeker, çay	128
Meşrubat ve alkol	80

** Bilgiler 1905 Yılı Pontus Almanajından alınmıştır (Rumca Baskı, Trabzon 1904).

Ek 5: (Devamı)

Tüm ithalatın neredeyse yarısını oluşturan tekstil, çeşitli kumaşlar vesairenin önemli bir kısmı İran'a gitmektedir. Ekmek, Lazistan gibi komşu bölgeleri beslemek için ithal ediliyor.

Bölge komutanının inisiyatifinde yürütülen bölgenin ekonomik olarak incelenmesi ve yerel tarım ekonomisi araştırmaları, vilayetteki üretim durumu hakkında kesin bilgi vermelidir.

İ. Rılov

Ek 6: “Trabzon Limanı’nın İhracatı ve Yerel Üretimin En Önemli Malları Hakkında Birkaç Kelime” Adlı Makalenin Çevirisi [Trapezondskiy Voenny Listok, 11 Aralık 1916, No: 36]

Trabzon Limanı’nın İhracatı ve Yerel Üretimin En Önemli Malları Hakkında Birkaç Kelime

Konuyla ilgili olarak İ. Rılov’un “Trabzon Askerî Gazetesi” No. 1’de çıkan, Vitali Cuine’nin verilerine göre geçen yüzyılın seksenlerinin sonunda Trabzon limanının ihracat ve ithalatıyla ilgili makalesinden ve ayrıca elimizdeki; 1) İstanbul’daki Fransız Ticaret Odası’nın bültenleri, 2) Osmanlı Bankası’nın malzemeleri, 3) İsviçre Ulaştırma Ofisi’nden toplanan yerel veriler, 4) Anonim Tütün Topluluğu “Rejinin” eksiksiz bir istatistik özeti ve 5) Konsolosluk raporları gibi güncel veri kaynaklarını takip etmeye çalıştık ve bu makaleyi yerel endüstri hareketiyle ilgilenen herkese öneriyoruz.

İlk olarak, bölgedeki madencilik endüstrisinin gelişiminin göstergesi olarak ihracatı takip ettik ve ihracat tablosunu bu sektörün bazı maddelerinin daha detaylı gözlemleriyle tamamladık.

Vardığımız ilk sonuç bizi oldukça şaşırttı. Bu yüzyılın ilk iki yılının ortalaması ve yerel üretim ana ihraç maddelerinin maliyeti, Rılov’un makalesindeki ilgili rakamlara çok yakın sonuçlar vermiştir. Bu şu anlama geliyor: Eğer Rılov aynı kaynakları ve yöntemleri kullandıysa, o zamandan 1 Kasım’da makalenin yayınlandığı güne kadar, bir diğer deyişle geçen yüzyıldan beri maden endüstrisi hiçbir gelişme göstermemiştir. Eğer gerçekten böyle olmuşsa, Türkiye’nin bu dönemde sanayisinde bir gelişme görülmemesi onun genel siyasi koşullarında aranmalıdır. Mesela, 1894-1895’te Türkiye’de meydana gelen Ermeni katliamı sırasında Trabzon’da çoğu ihracat işlerinde çalışan 300-400 Ermeni’nin ölmesi. Ayrıca bu durumu, İstanbul’daki Fransız Ticaret Odası bülteninde yayınlanan 23 Nisan 1903 tarihli Trabzon ile yapılan bir yazışmada bahsedilen 1902 senesindeki fındık, fasulye, tütün ve hububattaki kötü hasat da etkilemiş olabilir.

Fakat bu açıklamalar pek de yeterli değildir, çünkü hayat zorlaşmaktadır. Rılov’un verdiği rakamları aşırı derecede abartılı bulduğumuzda, kesin rakamları elde ettiğimiz özel sanayiye dikkate alarak teyit ediyoruz. Fakat bu bir tartışma konusudur. Biz şimdilik, bulduğumuz başlangıç noktasından V. Kine’nin son noktasına mümkün olduğunca yakın bir kıyaslama yapacağız.

1901 yılı başından mevcut savaşın başlangıcına kadar ihracat, önce yavaştı, sonradan hızlı ama istikrarlı bir şekilde büyümeye başladı.

En iyi şekilde veri toplayabildiğimiz yıllar içim bu konuyla ilgili verileri aşağıda iki tablo halinde verdik.

Ek 6: (Devamı)**Tablo 1**

Karşılaştırma için Rılov'dan alınan veriler	İhraç maddeleri	İhracat maliyeti (Bin ruble üzerinden)	
		1901 yılı	1902 yılı
1.575	Hayvan ve hayvansal ürünler	1795	1637
1.220	Fındık	943	956
1.010	Tütün	1.277	943
253	Fasulye	161	220
96	Hububat	105	7
170	Balık ve deniz ürünleri	176	208
60	Orman ürünleri	28	123
44	Keten tohumu	100	52
27	Kurutulmuş meyve ve sebze	43	95
4.455	Ana ihraç maddelerinin toplamı	4628	4241
	İki yılın ortalaması 4.434		
Yaklaşık 550	Çeşitli maddeler	1.006	912
Yaklaşık 5.000	Toplam	5.634	5.153

Sadece ana maddelerin ihracatını karşılaştırdığımızda, 1901'de 1890'a kıyasla yalnızca %40'lık bir büyüme vardır. Sonraki yıl ise tabloda açıkça gösterdiğimiz üzere artış olmadığı gibi %5'lik bir düşüş söz konusudur.

Bu ürünlerin üretimin tamamı olduğu ve neredeyse tamamının ihraç edildiği açıktır. Yerel tüketim %5 ila 10 oranında onları üretimden çekmiştir.

Tekil olarak önemsiz olmakla birlikte 1901 ve 1902 yıllarının %22'lik bir kısmına denk gelen diğer ihraç ürünleri: İp, mum, ceviz, tabaklanmış deri, reçine, zamk, misine, halı, ipek dokumalar, mineralli su, bakır cevheri, pamuklu dokumalar ve ipek kozası.

Tablo 2

İhraç Maddeleri	1909	1912	1913
Hayvan ve Hayvansal ürünler	2.153	2.282	3.227
Fındık	1.604	2.619	2.030
Tütün	1.078	1.700	2.029
Fasulye	186	225	189
Hububat	15,4	-	-
Balık ve deniz ürünleri	55	106	Bilgi yok.
Orman ürünleri	-	-	-
Keten tohumu	6	-	-
Kurutulmuş meyve ve sebze	49,5	108	99
Ana maddelerin toplamı	5.147	7.040	7.574
Diğer	574	560	Bilgi yok.
Genel toplam	5.721	7.600	-

Ek 6: (Devamı)

Bu tablo, özellikle ana maddelerde yerel üretimdeki büyümeyi göstermektedir. Bazı önemsiz maddeler ihracatta gözükmediğinden büyüme daha önemlidir. Bunlardan 1) Hububat, bölgede yerel tüketime yetecek miktarda üretilmediğinden daima ithal edilmektedir, önceden Erzurum'dan ihraç edilmekteydi. 2) Orman ürünleri de başta Romanya'dan olmak üzere ithal edilmekte, yalnızca ceviz ihraç edilmektedir. 3) Keten tohumu çoğunlukla Harput olmak üzere iç bölgelerden gelmekteydi, fakat artık yeni bir yol, Samsun Limanı tercih edilmektedir.

İhracatın yıllık maliyetini bu tabloda karşılaştırdığımızda, karşılaştırma için başlangıçta ele aldığımız değerlere yakın değerler elde ettik. (Yüzde olarak)

1909	Fazla	% 15,5
1912	“	% 56
1913	“	% 70

Genelden özele dönersek, şu dört maddenin önem taşıdığını görüyoruz:

1) Hayvan ve hayvansal ürünler, 2) Ceviz, 3) Tütün, 4) Fasulye. Geri kalanlar ikincil rol oynamaktadır. Fakat hayvan, Trabzon [4] bölgesinden değil, Türkiye'nin hayvancılık merkezi olarak adlandırılabilir olan Erzurum'dan ihraç edilmektedir. Bu nedenle hayvan bunlar arasında ana ihraç maddesidir ve hala transit bir maddedir, fakat tıpkı yukarıda bahsedilen keten tohumu gibi çok az olan bir maddedir. Aynı şekilde transit olarak yerel limana ve tüm İran mallarına girmiş ancak bizim tablolarımızdan birine girmemiştir. Hayvan ve hayvansal ürünlerin Trabzon'a katkısı 1913 yılında ihraç edilen keçi ve koyunların da dâhil olduğu yalnızca 882 bin ruble olmuştur. Koyun ve keçi derisi, yün, tereyağı ve yumurta 1913'te 350 bin ruble getirmiştir.

İhracat değeri açısından neredeyse eşit olan ve ilk iki sırayı alan fındık ve tütün birbiriyle rekabet etmekte ve çok hızlı gelişmektedir.

Şimdi en değerli ve en ilginç üretim maddesi olan tütün üzerinde biraz ayrıntıya girelim. 1884 yılından beri Türkiye'deki bütün tütün işi, bir Anglo-Fransız girişimi olan “Banque Imperiale Ottoman [Osmanlı Bankası]” tarafından kurulan “Regie C Interesse des Tabacs de l'Empire Ottoman [Reji İdaresi]”nin elindedir.

Her ne kadar işgal edilen bölgedeki sosyal kurumlar doğal olarak bir tasfiye sürecinde olsa da bugüne kadar oynamış olduğu ve Türkiye'nin geri kalanında oynamaya devam ettiği rol nedeniyle bu kurumun organizasyonuna bakmak yerinde olacaktır. Bu şirket Türkiye içinde tütün

Ek 6: (Devamı)

ürünleri yani kesilmiş tütün ve hazır sigara ticaretinde imtiyaz sahibidir. Şirket bir yandan Samsun, İstanbul ve İzmir'deki fabrikalarında gerekli miktarda ve çeşitli sınıflarda tütün ve tütün mamullerini birinci elden üreterek şubeleri ve acenteleri aracılığıyla tüm Türkiye'ye dağıtımını yaparken, öte yandan da tütün yetiştiricileri ve tacirlerini dikkatli bir şekilde kontrol eder.

Bu denetim şu şekilde gerçekleştirilmektedir: Tüm tütün tarlaları şirket tarafından kaydedilir, her şubede tütün yetiştirilen arazinin alanı, bu alanda yetiştirilen tütünün miktarı ve ne kadar hasat elde edileceği ile ilgili daima kesin bilgi mevcuttur. Acenteleri aracılığıyla tütünün toplanmasını izler ve hasat sonrası her bir yetiştiricinin ne kadar tohumluk ayıracağını belirler. Ekilmemiş olan araziler seçilmelidir, ikinci hasada izin verilmez çünkü yeni yapraklar kaliteli değildir ve hasadı bozabilir. En iyi kalite tütün üstteki yapraklardan sonra da kökten elde edilir, en kötü kalite ortadakilerdir, en alttakiler ise en kaba olanlardır.

Tütün çeşitlerinin Türkçedeki isimleri: Doruk, Şahlak ve Dib (Çamur). Toplama işi en alt yapraklardan başlar, sonra bitki olgunlaştıkça orta yaprakları toplanır ve nihayet üst yaprakların toplanmasıyla tarla üçüncü defa hasat edilmiş olur. Bir tarlanın ayırma işlemi 8-10 gün sürer. 80 parçalık ipler üzerinde her biri kurumaya bırakılır. Yaprakların genellikle daha küçük olduğu Samsun'da 100 taneden bir kilo tütün elde edilir. Kurutulmuş yapraklar mısır yapraklarıyla sarılmak üzere 15-20 parça halinde katlanır, bunların istiflendiği balyalar "demet" olarak adlandırılır. Bir balyadan 225 demetten ya da her biri 12 gram olan 3.825 yaprak çıkar ki bu da 45 kiloya denktir. Bu şekilde bir tarladaki her bir yetiştirilmiş bitkiden 100 gram ürün alınır.

Buradaki tütün üretiminde Pulathane %80'den fazla ürün veriyor. Pulathane tütününün rekoltesi Trabzon'dakinden daha yüksek ve daha değerlidir. Bu da Samsun bölgesinin en iyi çeşitlerinden daha aşağı kalitededir. Ama en iyi, en kokulu ve en pahalı tütün Makedonya'da elde edilmiştir, fiyatı buranın fiyatları ile bağlantılıdır:

Trabzon'daki tütün çeşitlerinin pud başına fiyatı 5-25 ruble.

Daha iyi olan Pulathane tütününün pud başına fiyatı 30-50 ruble.

Makedon tütününün fiyatı 70-90 ruble.

Fabrikasyon sırasında tüm bu çeşitler farklı oranlarda karıştırılır.

Her bir yetiştiricinin topladığı her pud tütün şirkete rapor edilir ve hasadın miktarı şirket kayıtlarına girilir. Kurutmanın sonuna kadar yetiştirici tarafından muhafaza edilir. Daha sonra iyi bir şekilde mühürlenerek gelecek yılın mayıs ayından daha geç olmamak üzere onu muhafaza

Ek 6: (Devamı)

edecek olan şirket depolarına ya da şehirlerdeki çift kilitli bireysel depolara teslim edilir. Bu aşamadan sonra şirketin bilgisi ve izni olmaksızın tütünün birinin eline geçmesine izin verilmez. Tütün, onu yetiştirenlerin elinde kalmaz ve ülkedeki “Reji” ürünlerinden başka bir tütün ürününün ticaretinin yapılmasına izin verilmez. Bu, öncelikle, Türk hazinesince alınan aşar vergisinin şirket tarafından denetlenmesiyle sağlanır, yani Türkiye’de toprakta yetiştirilen herhangi bir ürünün hazine tarafından alınan onda bir değerindeki vergiyi. Manastırlar aşardan muafır. Burada laf arasında şunu belirtelim: Aşarın tahsilatı, Türk devlet borçlarının ödenmesi için kurulmuş uluslararası bir hazine olan “Dette Publique Ottomane [Duyûn-ı Umûmiye]” e ödenmek üzere şirket tarafından Osmanlı hazinesi adına doğrudan yapılır. İkinci olarak, bu denetlemeyle şirket, ekinlerin yetiştirmeye başladığı andan yani yaklaşık olarak Mayıs sonundan itibaren yapılması beklenen hasadın kilo (2,44 pud) başına bir kuruş (8 kapık) veya yetmiş on bitki başına bir kuruş olarak çiftçiye verdiği kredileri geri alır.

Çiftçi, yaprakları şirkete teslim ettikten sonra tütünü şirkete ya da özel tacirlere satmakta serbesttir, fakat ikincisi ancak ihracat durumunda geçerlidir. Yaprakların Türkiye içinde kesilip satılmayacağından emin olmak için, ekici ve alıcı aralarında yapılan işlemi şirkete bildirmek, ayrıca ihraç edilen her bir kilo için 39 kuruş nakit depozitoyu şirkete vermek zorundadır. Satılan tütün, geminin yük kabul belgesinin sunulması üzerine şirket tarafından üretilir ve depozito, şirketin tütünün geldiği yabancı gümrüğün varış noktasından kargoyu almasıyla birlikte iade edilerek oraya boşaltılır, tıpkı ihracatta olduğu gibi. Eksik her kilo için şirket lehine 39 kuruş depozito alınır. Ülkede gizli bir satış tespit edilirse suçlu kilo başına 40 kuruş ceza öder.

Tütünün herhangi bir şekilde gizli yollardan kaçakçılığının yapılarak ve ayrıca yurtdışından ülkeye tütün sokularak şirketin haklarının ihlaline karşı şirketin önemli atlı koruyucu müfrezeleri vardır. Tüm bunlar için şirket hazineye yıllık 6.500.000 rubleye denk gelen 750.000 Türk lirası ödeme yapar. “Reji” şirketinin organizasyonuna daha detaylı bakmamızı ve hesap verebilirliğine güvenmemizi sağlayan, savaştan önceki son on yılın ayrıntılı bir incelemesine göz atacağız. Aşağıdaki tablo 1905-1914 arası dönemde beklenen hasat miktarını, gerçekte toplanan miktarı ve Trabzon ve Pulathane için ayrı ayrı ihraç edilen tütün miktarını göstermektedir.

Ek 6: (Devamı)**Tablo 3**

Bölge	Yıl	Beklenen (Bin Kilogram)	Hasat Edilen (Bin Kilogram)	İhraç Edilen (Bin Kilogram)	Toplam İhracatın Yaklaşık Değeri (Bin Ruble)
TRABZON	1905	408	391	70	188
PULATHANE	1905	1.792	1.734	350	
TRABZON	1906	574	536	303	431
PULATHANE	1906	1.938	1.894	453	
TRABZON	1907	689	645	433	431
PULATHANE	1907	2.482	2.371	769	
TRABZON	1908	366	328	416	718
PULATHANE	1908	1.816	1.566	915	
TRABZON	1909	309	322	424	842
PULATHANE	1909	1.571	1.750	767	
TRABZON	1910	458	435	441	561
PULATHANE	1910	2.189	2.199	608	
TRABZON	1911	345	309	553	803
PULATHANE	1911	1.899	1.720	1.242	
TRABZON	1912	352	320	416	839
PULATHANE	1912	2.159	1.903	1.140	
8 Yılın Toplamı			18.423	9.300	
TRABZON	1913	212	-	216	948
PULATHANE	1913	1.181	1.193	571	
TRABZON	1914	330	223	41	244
PULATHANE	1914	1.597	1.242	184	
10 Yılın Toplamı		22.667	21.081	10.132	

Gerekli açıklamalar:

1) Tüm dönemlerde beklenenin %93'ü toplanmıştır. Geri kalan %7 taşıma, paketleme vesaire sırasında oluşan doğal kayıptır ve genellikle %10 olarak kabul edilir. Tütünün depoda kaldığı bir yıl veya daha fazla bir zaman boyunca odanın kuruluşuna bağlı olarak çekme ve farelerden dolayı bu %10'luk kayıp, %12'ye kadar çıkmaktadır. En iyi yaprak daha nemlidir ve daha çok nikotin içerir, birkaç yıllık olgunlaşması kalitesini artırır. Düşük kaliteli olan yaprak ise olgunlaşmaya dayanamaz, çok geçmeden yıpranır ve tamamen dağılır.

2) İhracat gelirinin tahsili hasatla aynı yıla denk gelemez çünkü önceki yılın hasadı farklı yıllarda ihraç edilir.

3) 10 yıllık toplam ihracat miktarı gelirin sadece %49'udur. Bunun nedeni, "Reji" şirketinin hasadın %25'ini kendine alarak fabrikalarına aktarır ve bunlar Türkiye'den ihraç edilir. Bu nedenle %12'lik bir miktarın ihracat sütununda yer almadığı değerlendirilmektedir.

Ek 6: (Devamı)

4) Bir kilogram = 2,44 pound = 1/16 puddur.

İhracatın yapıldığı yerler:

1) Mısır; en değerli, en hafif çeşitler buraya gönderilir. Bu sene 10. yılı olan Mısır'a toplam miktarın %75'i ihraç edilir. 2) Hollanda, %13. 3) Almanya, yaklaşık %7. 4) İngiltere, %4. 5) Avusturya, %1.5. Geri kalanlar Amerika, Fransa ve önemsiz miktarlarda Belçika İsviçre ve Yunanistan'a gönderilmektedir.

Tütün, Rusya'ya yasaklayıcı ithalat vergileri nedeniyle hiçbir zaman ihraç edilmemiştir.

Ortalama fiyatlar:

Bir pud ham tütün 1905'de 7 ruble, 1906'da 9 ruble, 1907'de 6 ruble, 1908'de 9 ruble, 1909'da 11 ruble, 1910'da 8,5 ruble, 1911'de 7 ruble, 1912'de 9 ruble ve 1913'de 19 rubledir.

1905'den 1911'e kadar olan 6 yılda ham tütün ihracatı kademeli olarak 420 tondan 1.795 tona yükselerek %327 artmıştır. 1912 yılında bölgedeki işgücünü sıkıntıya sokan Balkan Savaşı'nın etkisiyle ihracat %13 oranında azalmış, 1913'te %56 kadar düşüş yaşamış ve 1914'te ise 1911 yılı ihracatının %12,5'üğüne eşit hale gelmiştir.

Araştırmamızın bu kısmında, farklı kaynakların verdikleri rakamlar arasındaki çelişkiyi açıklamaya çalışacağız ki bunu bir borç olarak addediyoruz.

Reji şirketinin verilerini ve diğer tüm kaynakların verilerini aldığımızda, ilki hemen hemen her zaman ikincisinin yarısı veya daha fazlası kadardır. Bu anlaşılmaz tartışmaya bir açıklama getirmek için konuyu bağımsız bir şekilde araştırdık ve tüm bilgilerin temel kaynağının, yerel kurumların istatistiksel özet ihtiyacını karşılarken başvurduğu konsolosluk raporları olduğunu gördük. Çünkü gümrükler bu bilgileri için en iyi kaynaktır. Yalnızca kendi istatistik derlemelerini değil, aynı zamanda iyi bir arzuya bile yapılması çok zor görülen, yardım için başvurdukları kayıtları kitaplarında muhafaza etmişlerdir. Bu konsolosluk raporları muhtemelen yerli sanayinin çıkarları açısından, satın alma fiyatlarını yani malların üretim yerinden satın alındığı fiyatları değil, malların varış yerinde satıldığı fiyatları da koymaktadır. Son olarak nakliye, tüm genel masraflar ve ihracatçının girişim kârı, hepsi birlikte malın asıl maliyetinin %50'sini oluşturur. Bunun haricinde tütünle ilgili olarak Reji şirketinin fabrikalarına ihraç ettiği miktar da abartılıdır. Bu farklılık, yukarıdakilerin bir sonucu olarak başka çeşitli kaynakların raporlarına girmiştir. Tütüne gelince,

Ek 6: (Devamı)

biz bu düzensizliği hiç şüphesiz yerleşik istatistik olarak değerlendiriyoruz. Diğer ürünlerle ilgili daha fazla araştırma yapacağız. Bu arada, Rılov'un makalesindeki rakamlara geri dönecek olursak, 1886-1890 dönemindeki toplam yıllık tütün üretiminin 321.862 pud, kilo olarak ise 5.278.005 kilo olduğuna dikkat çekelim. Bu endüstrinin ilerlediği bu yüzyılın en iyi yılı olan 1907'de 3.016 kilo hasadın 1.203 kilosu ihraç edilmiştir ve en büyük ihracat 1.795 ton ile 1911 yılında idi. En iyi 8 yıl olan 1905-1912 döneminde tablodaki son iki yılı içermeyen yıllık ortalama üretim yıllık ihracat ortalaması 1.162 olan 2.203 kilo idi.

Geçen yüzyılın 90'larında bu rakamlar aşağıda gösterildiği üzere biraz daha düşüktü (bin kilo):

Yıllık ortalama hasat... 2.238
En yüksek yıllar:
1897... 2.577.
1900... 2.691.

Fakat yine de Rılov'un makalesinden başlangıç noktasını aldığımız karşılaştırmalarımız oldukça kabul edilebilirdir. 1901 ve 1902 yıllarının verilerini bu yüzyılda ilk biz bulduk ki ortalama ihracat Rılov'un verileriyle neredeyse aynıdır. Bu nedenle, araştırmamız, Kine'nin bıraktığı dönemin yerel sanayi gelişmelerinin bir resmini vermiyorsa da bu yüzyılını veriyor, çünkü araştırmanın kaynak ve yöntemleri tutarlıdır.

N. İlovayskiy

Ek 7: Gazetenin Tüm Sayılarında Yer Alan Cephe Raporlarından Bir Örnek
[Trapezondskiy Voenny Listok, 21 Aralık 1916, No: 44]

Telgraflar

Genelkurmay Başkanlığından

16 Aralık

Batı Cephesi

Düşman keşifçilerinin Sıdonuki bölgesindeki Broda'nın güneyinde bulunan siperlerimize yaklaşma girişimleri ateşimizle püskürtülmüştür. Düşman Gukalovtsa Ormanı bölgesi ve Grabkovtsa'da hatlarımıza ateş açmaya devam etmektedir. Moldova sınırındaki Oytuz Irmağı Vadisi'nde düşmanın geri çekilişi devam etmektedir. Birkaç noktada Sesnezo'nun doğusundaki tepeleri ele geçirmek için çarpışmalar sürmektedir.

Kafkas Cephesi

Önemli hiçbir gelişme meydana gelmemiştir.

Romanya Cephesi

Düşman, Rumen sınırındaki Kasin Irmağı'nın güney ve kuzey cephesinde Rumenlere saldırarak onları bir verst batıya sürmüştür. Kiojdeni ve Kosomiru bölgelerinde, Rımnika-Serat'a 15 verst mesafede devam etmekte olan muharebede Rumenlerin tüm saldırıları püskürtülmüştür. Rımnika'nın sol kıyısını işgal eden bizim birliklerimiz ve Rumen birlikleri düşmanın tüm taarruzlarını karşı taarruz yaparak püskürtmüştür. Ayrıca, düşmanı güçlü karşı saldırılarla durdurduğumuz Rımnika-Serat demiryolundan Boldu'ya kadar olan arazide tüm saldırılar geri püskürtülmüştür. İki bölük kadar bir düşman kuvveti gün boyunca Amaz'dan Boldu'ya doğru bir taarruz düzenlemiş, akşama doğru çarpışma durmuştur. Filipeşti Köyü'nde bizimkiler bir düşman saldırısını püskürtmüştür. Diğer bölgelerde topçu muharebesi devam etmektedir. Dobruca'da düşman, tüm cephe boyunca ileri karakollarımıza saldırılar düzenlemiştir.

Ek 7: (Devamı)

İngiltere

İngiliz Resmî Raporu

Londra, 15 Aralık. Dün bir İngiliz müfrezesi Lens'in kuzeybatısındaki Alman siperlerine sızarak birkaç yüz yarda bir hatta düşman sığınaklarına ciddi kayıplara sebep olan el bombaları atmıştır. İngiliz müfrezesi hatlarına kayıpsız bir şekilde geri dönmüştür. Dün gün boyunca Almanlar, Aras'ın güneyi ve Lezar yakınlarındaki İngiliz ordusunun sağ kanadını aralıklarla bombardımana tutmuştur. Masin'in batısındaki Gulyuha çevresinde tahkimatı ve Almanların siper havanı mevzilerini başarılı bir şekilde bombaladık. Cephenin geri kalan hatlarında olağan topçu müsademesi mevcuttur.

Dün pilotlarımız topçuların yardımıyla faydalı bir faaliyet göstermiştir. Uzun saatler süren bir hava muharebesi sırasında bir Alman uçağı yok edilmiş, diğer beşi hasar verilerek inişe zorlanmıştır. Üç İngiliz uçağı geri dönmemiştir.

Mezopotamya'da Askerî Harekât

Londra, 13 Aralık. 9 Aralık'ta bir İngiliz müfrezesi Dicle'nin sağ kıyasına yaklaşarak Kut'un güneydoğusundaki mevki tahkim etmiş ve genişletmiştir. İngilizler, Dicle'nin sağ kıyasında, Kut'un güneybatısındaki Türk siperlerini sistematik bir bombardımana tutmuştur. Geceleyin süvarilerimiz Kasabr Kalesi'ne ulaşmış ve onu tahrip etmiştir. Kut'un 20 mil güneybatısında bulunan kale uzun zamandır düşman Arapların harekât üssüydü. Burada 60 ton tahıl yok edilmiş, depo ele geçirilmiş ve Arapların birkaç kamp yeri ateşe verilmiştir.

Londra, 13 Aralık. Fransa'daki İngiliz ana karargâhının resmî raporu. Dün akşam vakti 50 kişilik bir Alman müfrezesi Yabe çevresindeki hatlarımıza yaklaşmıştır. 18 kişi esir alınmış, kalanlar makineli tüfek ateşinde ağır kayıp vermiştir. Dün akşam Armantbra'nın kuzeydoğusundaki düşman siperlerine sızarak buradaki işçileri sürdük. Plugeter'in doğusundaki düşman mevkillerine de sızarak düşmana ağır kayıplar verdirdik ve birçok esir ele geçirdik. Lebe çevresi ve Gedukara'da gün boyunca düşman siperlerine başarılı bir şekilde ateş açtık. Diğer noktalarda topçu faaliyeti devam etmektedir. 12 Aralık gecesi uçaklarımız, askerî açıdan önem arz eden düşman hatlarının bir çıkıntısını bombalamıştır.

Ek 7: (Devamı)

Fransa

Fransız Resmî Raporu

Paris, 16 Aralık. Dünkü raporda bahsedilen düşman tarafından Meuse'nin sol kıyısındaki mevkiekimize devam eden bombardıman daha da şiddetlenmiştir. Nihayet öğle vakti Almanlar 304 rakımlı tepenin batısından başlayıp Mortoma'nın doğusuna kadar uzanan üç kilometrelik bir hat üzerinde kuvvetli bir taarruz başlattılar. Taarruz baraj ateşi ve makineli tüfek birliğinin ateşiyle geri püskürtülmüştür. Yalnızca küçük bir grup Alman Mortoma'daki siperlerimizden birine girebilmiştir. Meuse'nin sağ kıyısında, Ardım müstahkem mevkiinin doğusundaki bir Alman keşif birliğine ateş açtık. Diğer hatlarda gece sakin geçmiştir. 14 Aralık'ta Teğmen Erti'nin vurduğu Alman uçaklarının sayısı 16 olmuştur. Aynı gün pilotlarımız buna ek olarak 4 düşman uçağını daha vurmuşlardır. Bu uçaklardan birisi altıncı kez bu zaferi kazanan Teğmen Lost tarafından vurulmuştur.

İtalya

İtalyan Resmî Raporu

Roma, 13 Aralık. İtalyan ana karargâhı. Olumsuz hava nedeniyle cephede bir dağınık faaliyet mevcuttur.

Karso, 13 Aralık. Felna Dağı'nın güneyinde ani bir hücumla hattımızı üç yüz metre derinliğinde genişlettik. İşgal ettiğimiz dokuz çukurda düşman tarafından bırakılmış olan 150 kutu top mermisi bulunmuştur.

Ek 8: Rusya'daki Şubat Devrimi Sonrası İmparatorun Tahttan Feragati ile Alakalı Rus Kafkas Ordusu Komutanlarına Gönderilen Emir [Trapezondskiy Voenny Listok, 6 Mart 1917, No: 109]

Trabzon Müstahkem Bölgesi'ne Emir

Telgrafımı alan Kafkas Ordusu komutanlarına bildiriyorum:

Genelkurmay Başkanı'nın emri üzerine birliklere aşağıdaki açıklamayı bildiriyorum:

Bir: İmparator 2. Nikolay'ın manifestosu:

Neredeyse üç yıldır vatanımızı yok etmeye çalışan düşmanımızla mücadele ettiğimiz bu günlerde yüce tanrı Rusya'yı yeni ve ağır bir imtihana tâbi tuttu. İç huzursuzluğun patlak vermesi, bu inatçı savaşın gidişatını felakete sürüklemekle tehdit etmektedir. Rusya'nın kaderi, kahraman ordumuzun onuru, halkın selameti ve sevgili anavatanımızın geleceği savaşın muzaffer bir şekilde sona erdirilmesini gerektirmektedir. Düşman son kuvvetini sarf etmektedir ve cesur ordumuzun şanlı müttefiklerimizle birlikte düşmanı dağıtacağı saat yakındır. Rusya'nın bu kader günlerinde halkımızın birliğini sağlamak ve en kısa zamanda zafere ulaşmak için Devlet Duma'sı ile anlaşarak Rusya tahtından çekilmenin doğru olacağına karar verdik. Sevgili oğlumuzdan ayrılmak istemeyerek tahtı kardeşimiz Grandük Mihail Aleksandroviç'e veriyoruz ve onu Rusya tahtına çıkışından dolayı kutsuyoruz. Kardeşimize yemin ederek devleti yasama kurumlarındaki halk temsilcileriyle birlikte yönetmesini emrediyoruz. Anavatanın tüm evlatlarını sevgili anavatanımız için çara itaat etmeye, onun vereceği görevleri yerine getirmeye ve onun halk temsilcileriyle birlikte Rusya Devleti'ni refah ve zafer yoluna götürmesine yardım etmeye çağırıyoruz. Tanrı Rusya'nın yardımcısı olsun.

“NİKOLAY”

2 Mart 1917, Pskof

İmparatorluk Saray Bakanı İkinci General Frederiks

İkinci açıklamanın içeriği şöyledir:

“Eşi benzeri görülmemiş savaş ve halkın huzursuz olduğu bu dönemde kardeşimin Rusya İmparatorluğu tahtını bana devretme iradesiyle üzerime ağır bir yük yüklenmiştir. Temsilcileri aracılığıyla Kurucu Meclis'i seçecek olan büyük halkımızın iradesi de bu yönde eğer vatanımızın selameti düşüncesini her şeyden önde tutarak görevi kabul etme kararı aldım. Evrensel, adil ve gizli oylama esasına dayalı şekilde halkın iradesini yansıtacak olan Kurucu Meclis'in en kısa zamanda teşkili için Rusya devletinin tüm vatandaşlarından Devlet Duma'sı inisiyatifiyle kurulan geçici hükümete destek olmalarını rica ediyorum.

“MİHAİL”

3 Mart 1917, Petrograd

Ek 8: (Devamı)

En büyük rütbeden en küçüğüne kadar tüm birlik komutanlarına her iki telgrafi da bildirdikten sonra Rus halkının meşru iradesini ve anavatanlarını müdafaa etmek ve vatani korkunç düşmanın pençesinden kurtarmak için sakince beklemelerini emrediyorum.

İkinci General NİKOLAY

4 Mart 1917 No 4320

Grandük Mihail Aleksandroviç tarafından ilan edilen belgeye göre henüz yemin edilmemiştir.

Yudeniç

Bu emir, garnizonun tüm kıta ve bataryalarının komutasını bana verilmiştir.

Asıl İmza: Tümgeneral Şvarts

Onaylı Asıl Kopya: Albay Grineviç

Ek 9: Rus Kafkas Ordusu Komutanlarını Yeni Hükümete İtaat Etmeye Çağırın Emir ve Tümgeneral Şvarts'ın Şehirde Çıkan Söylentiler Hakkındaki Bildirisi [Trapezondskiy Voenny Listok, 7 Mart 1917, No: 110]

Trabzon Müstahkem Bölgesi'ne Verilen Emir

Telgrafımı alan Kafkas Ordusu kumandanlarına ilan ediyorum:

“Genelkurmay Başkanlığı'nın emri şöyledir: ‘Ordu ve donanmaya. Anavatanın iyiliği için genelkurmay başkanı olarak yeni hükümeti tanıyorum. Ordu ve donanmanın tüm üyelerine üstleri aracılığıyla yeni kurulan hükümete itaat etmelerini emrediyorum. Ancak o zaman tanrı bize zafer bahşedecektir.’

İmza: Genelkurmay Başkanı Bolhonitinov”

Tüm birlik ve bataryalarda subayların huzurunda garnizonun benim komutama verildiğini ilan edin.

Asıl İmza: Bölge Komutanı Tümgeneral Şvarts
Onaylı Asıl Kopya: Bölge Komutanı Albay Grineviç

Müstahkem Bölge Komutanı'ndan

Son günlerde şehirde dolaşan Devlet Duma'sı Başkanı M. V. Rodzyanko'nun öldürüldüğü ve benim bu konuda bir telgraf aldığım şeklindeki saçma dedikodular bana kadar ulaşmıştır. Bana bu ve buna benzer bir telgraf gelmemiştir ve bu dedikodulara inanmıyorum, bunun bir grup işsiz adamın işi olduğunu değerlendiriyorum.

Mevcut gelişmelere dair tarafımdan alınan tüm telgraflar, yüksek rütbeli komutanların sabah raporlarında gününbirlik ve resmî şekilde okunmakta ve kamusal öneme sahip olanlar “Trabzon Askerî Gazetesi'nde” basılmaktadır.

Yaşamakta olduğumuz sürecin öneminin bilincinde olmayan, temelden yoksun ve nafîle yere endişe yaratabilecek bu saçma dedikodulara inanlara yazıklar olsun.

Tümgeneral Şvarts

Ek 10: Savaşla İlgili Trabzon'da Verilecek Olan Konferansla İlgili Bir Haber
[Trapezondskiy Voenny Listok, 9 Mart 1917, No: 112]

Konferansa Doğru

11 Mart Cumartesi akşamı saat 8'de sinema binasında Tümgeneral N. A. Potapov "Düşmana Karşı Nihai Zafere Olan İnançımızın Temelleri" konulu bir konferans verecektir. Toplanan hasılat ile Paskalya Bayramı için askere kızıl yumurta hediye edilecektir.

Anavatanımızın müdafilerine duyduğumuz kalbi yakınlıktan dolayı konferansın yüksek maddi amaçlarından bahsetmiyoruz bile. Bu nedenle sadece konuşmacının izleyicilerle tanışma konusundaki sempatik arzusu ve Avrupa'yı yangına sürükleyen Almanların oynadığı oyunun iç yüzü hakkında birkaç söyleyeceğiz.

Almanya'nın tüm dünya üzerinde egemen olma arzusunun kökeni, gelişimi ve büyümesi; bu hedefin tüm Alman halkının bilincinde (başlangıçta gizlice, sonradan açıkça) kalıcı ve sistemli bir hale getirilmesi gibi konular dinleyicileri kapsamlı olarak aydınlatması amaçlanan konferansın ilk bölümünü teşkil edecektir.

Sonraki bölümde İtilaf Devletleri'nin Almanya'nın hegemonyasını oy birliğiyle reddetmesi ele alınacaktır. Daha sonra İtilaf Güçlerinin mücadele adımları hakkında bilgi verecek olan konuşmacı, Alman koalisyonuna karşı zafer elde edilene kadar savaşma azminde olan müttefiklerin nihaî konumuna geçecektir.

Sonuç bölümünde konuşmacı, Rusya'da gerçekleştirilen devlet darbesi üzerinde duracak ve onun dünya tarihi önündeki ahlaki, sosyal ve siyasi noktalarını aydınlatacaktır.

Bunlar konuşmacının kendisine yüklediği ortak görevlerdir.

Konuşmacının ismi Trabzon'da ve verdiği konferanslar dolayısıyla Kafkasya'da iyi bilinmektedir: Tümgeneral N. A. Potapov. Büyük bir bilginlik, mükemmel bir ses, seyirciyi büyüleme ve ilgisini her an canlı tutma; konuşmacının bu nitelikleri yapılacak olan konferansı şüphesiz başarılı kılacaktır.

Konferansın yüksek maddi amacı da unutulmamalıdır.

Ek 11: Tümgeneral Şvarts'ın Trabzon'da Kolerayla Mücadele Konusunda Faaliyet Gösteren Kişiler İçin Yayınladığı Teşekkür Metni [Trapezondskiy Voenny Listok, 2 Kasım 1916, No: 2]

Trabzon Müstahkem Bölge Komutanının Emri

Bu yıl Temmuz yirmilerinde bana emanet edilen bölgede kolera hastalığı vakaları görülmeye başladı. Bununla mücadele etmek için önceden hazırlanmış özel kurumlar, tıbbi güçler ve fonlar seferber edilmiştir. İşlerine olan sevgileri sayesinde sağlıkçılarımız tamamen hazırlıktır. Bireysel vakaların seyrinin ciddiyetine rağmen daha büyük bir salgının işaretlerine rastlanmadı. Ancak şu anda yeni hastalıkların ortaya çıkmasının önüne geçildikten sonra koleraya karşı mücadele bitmiş sayılabilir. Bu hizmet için aşağıdaki kişilere samimi teşekkürlerimi sunmak benim için bir görevdir:

Bölge sağlık müdürü, Kızılhaç Sağlık ve Dezenfeksiyon Bölümü başkanı ve Bojovskiy Koleji danışmanı doktor A. N. Kristovnikof'a, şehrin polis şefi Çijevskiy Koleji danışmanı, şehrin komutanı Albay Palçevskiy'e, Rus Şehirler Birliği temsilcisi Agamalyants'a, onun yardımcısı Garayev'e, Rus İdarî Bölgeler Birliği temsilcisi Prens Tarhan Mourav'a, Kızılhaç'ın 2 numaralı salgın bölümünden kıdemli Doktor Jidkov'a, Kolera Kışlasının kıdemli doktoru Vilets'e bu kışladaki tüm adanmışlığı için, aynı kışlanın genç sakini Akoncanyants'a, yardımcı hekim A. S. Bartnovskova'ya özverili çalışması için, son titiz örnek çalışması için Hemşire Mariya'ya, Kanuka'daki Kolera Kışlası doktoru V. G. Polzikova'ya, Pulathane'deki Kolera Kışlası doktoru L. İ. Yevgenova'ya, Trabzon'daki Kolera Kışlası doktoru Marulis'e, kışla yardımcı hekimi Ayvazov'a, Hayırsever hemşire Gatsiridze'ye, öğrenci Valentina Poznakova'ya, dezenfekte bölümünden Yevdokimova ve Kazakova'ya, bakteriyoloji bölümü yöneticisi doktor A. D. Jukovskova'ya, laboratuvar asistanı Volman ve Raygorodskiy'e, bakteriyoloji laboratuvarı yöneticisi E. P. Şihanova'ya, dezenfekte bölümü yöneticisi İvliyan Çanturişvili'ye, dezenfeksiyon bölümünden Georgi Nazarbekov'a ve adı geçen kurumların tüm personellerine. 123. bölüğün kıdemli doktoru Şnayderman'a, Pulathane şehir doktoru Fotiadis'e, 5. Kafkas Ordusu haznedarı devlet danışmanı Opovtsov'a ulaşım araçları sağladığı ve şehrin sağlık durumunun incelenmesinin bir parçası olduğu için, ikinci bölge doktoru Feofilaktos'a. Geniş bilgisini işiyle birleştiren, hastalara özverili ve sorumlu bir tutum sergileyen şehir doktoru Pumpuras'a. Uzman adayı 45. sağlık-hijyen bölümünden Fyodorov'a, 5. Kafkas Ordusu levazım birliği birinci zabiti Kapliya'ya, 3. bölge mübaşiri Rusanov'a, 2. bölge mübaşir yardımcısı Akvilanov'a, 1. ve 2. Trabzon işçi taburu asteğmenleri Lısov, Yelifanov ve Mibşkova'ya, ayrıca 45. Sağlık-hijyen birliğine ve diğer kıdemli tıpçılar Yardımcı Hekim Savitskiy'e, Dezenfektan Starodin'e, Fedotov'a, Sağlıkçı Tsikalaşvili'ye, Kirakosov'a, Harayşvili'ye, genç Astsubay Samışkin'e ve tüm alt rütbelilere; Kale'deki Kolera

Ek 11: (Devamı)

Kışlası yardımcı hekimi Grigoliya'ya, 221. İhtiyat Piyade Alayı eri Maksim Lebedyev'e, 2. Trabzon işçi taburundan Andrey Jeltuhin ve Rodiyon Kostrya'ya, Kıdemli Polis Canoviç'e, Polis Leşinskiy ve Ogorodnikov'a – ilan edilen görevin mükemmel bir şekilde yerine getirilmesinden dolayı “teşekkürler”

Tümgeneral Şvarts

**Ek 12: Trapezondskiy Voenny Listok'un Giriş Yazısı Mahiyetindeki İlk Makalesi
[Trapezondskiy Voenny Listok, No 1, 1 Kasım 1916]**

Trabzon 1 Kasım 1916

Mavi denizin kıyısındaki kayalık dağlarda “Rüyalar Prensesi”¹⁰⁵ Trabzon şehri uzanır. Halklar dalgalar halinde sayısız kez onun gri surları için savaşmış, bu surlar “şövalyeliği” bu aziz kıyılarına getiren Kazak kanolarının küçük sıçramalarını görmüştür.

Fakat bu küçük sıçramalar, Aziz Başkumandan Grandük Nikolay Nikolayeviç'in eliyle güçlü bir dalga halinde, bu yılın ilk baharında vuku bulacak olan geleceğin işaretiydi. Rus ordusunun dalgası eski Komnen başkentinin üzerine yükseldi ve çöktü.

Masal şehir Rus mülkü oldu.

Kafkas ordusu kumandanı General Yudeniç'in izniyle bölge kumandanının düşüncesini gerçekleştirmek üzere küçük bir fener yakıyor ve “Trabzon Askerî Gazetesi'ni” çıkarmaya başlıyoruz.

Görevimiz çok basittir: Anavatandan uzak kalmış Rusları, herkesin keskin bir dikkat ve endişeyle takip ettiği Büyük Savaş hakkında bilgilendirmek istiyoruz.

Şehrin ve tüm bölgenin yaşamı, geçmişi ve bugünü, efsaneleri ve gelenekleri, Slav Kafkas Ordusu mensuplarının notları ve hatıraları, kahramanlıklarına dair yazılar, subay ve asker herkes gazetenin sayfalarında yer bulacak. Slav yurdunun ışığı için çakan bu kıvılcım için, Slav yurdunun evladı olan herkesin dikkati ve iş birliğiyle yardımına talibiz.

¹⁰⁵ Edmond Rostand'ın 1896'da Moskova'da sahnelenen ve Trabzon'daki Komnenosların sarayındaki bir prensesi konu alan meşhur tiyatro oyununa atıf yapılıyor.

ТРАПЕЗОНДСКИЙ ВОЕННЫЙ ЛИСТОКЪ.

ГОДЪ ПЕРВЫЙ.

РЕДАКЦИЯ и КОЛТОРА
открыта отъ 9 до 5 часовъ дня.
Трапезондъ, уголъ Ляховской и Сверчковой улицъ.

Цѣна № 6 коп.

№ 1.

Вторникъ 1 ноября 1916 года.

№ 1.

ОТЪ КОНТОРЫ ТРАПЕЗОНДСКАГО ВОЕННАГО ЛИСТКА.

Контора доставки газеты въ гор. Трапезондъ на себя не принимаетъ. Разсылка Трапезондскаго Листка можетъ производиться лишь черезъ мѣстное почтовое отдѣленіе.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:
за два мѣсяца текущаго года 2 руб.,
и подписной дѣльцѣ на 1917 г. будетъ объявлено особо.

Въ непродолжительномъ времени, на углу Ляховской и Сверчковой ул.,
конторой газеты „Трапезондскій военный листокъ“
будетъ открытъ
КНИЖНЫЙ МАГАЗИНЪ.

Трапезондъ, 1 ноября 1916 г.

У снѣга моря, на скалистыхъ горахъ раскинулся городъ Принцесса Грѣзы — Трапезондъ.

Волны народовъ бесчисленно число разъ бились о сѣдыя стѣны его; видѣли онѣ и мелкія всплески — челны запорожцевъ, приносяшіе удалое «дыцарство» къ завѣтнымъ берегамъ.

Но мелкіе всплески — признаки грядущихъ большихъ и вотъ весной этого года, подъ мощнымъ мановеніемъ руки Августѣйшаго Главнокомандующаго Великаго Князя Николая Николаевича, надъ древней столицей Команеновъ поднялся и рухнулъ девятый валь — русскія войска.

Городъ-сказка сталъ достояніемъ Руси.

Великая волна покатила въ дальше, а въ древней столицѣ, съ разрышенія командующаго Кавказской

арміей, генерала-отъ-инфантерій Юденича, мы зажигаемъ маленький маякъ для нея и, осуществляя мысль коменданта района, приступаемъ къ изданію — «Трапезондскаго Военнаго Листка».

Задачи наши весьма скромны: мы хотимъ дать оторваннымъ отъ родины русскимъ людямъ возможность быть быстро освѣдомленными о томъ, что такъ остро интересуетъ и волнуетъ теперь всѣхъ — о событіяхъ, происходящихъ на театрахъ великой войны.

Жизнь города и всего края, его прошлое и настоящее, его легенды и обычаи, воспоминанія и записки участниковъ славной Кавказской арміи, описаніе подвиговъ гг. офицеровъ и солдатъ — все найдетъ мѣсто на страницахъ Листка.

И зажигая сегодня свой маякъ на поляхъ и славу Родины, мы въемъ челою всѣмъ сынамъ ея, съ просьбою помочь намъ своимъ вниманіемъ и сотрудничествомъ.

Отъ Штаба Верховнаго

Главнокомандующаго.

Западный фронтъ.

Въ районѣ къ западу отъ Господскаго Двора и Сирובה, наши войска настойчивыми контръ-атаками вернула часть потерянныхъ вчера окоповъ. Къ вечеру бой затихъ. Къ востоку отъ рѣки Чарачъ, въ районѣ деревень Лидица, Дольная и Свистотельничи, весь день противникъ велъ ожесточенныя атаки на гребень высотъ занятыхъ нами; всѣ его атаки отбивались нашимъ огнемъ и штыками. Въ 5 часовъ вечера повторными атаками противнику удалось потопить части одного изъ нашихъ полковъ; однако къ 7 часамъ вечера противникъ былъ выбитъ изъ занятыхъ имъ окоповъ и положеніе наше восстановлено. Въ лѣсистыхъ Карпатахъ противникъ повелъ наступленіе на наши части къ югу отъ с. Дамброня, но былъ отбитъ. Въ районѣ къ западу отъ Тартарова осколкомъ снаряда убитъ доблестный, временно командующій полкомъ, полковникъ Полаваевъ. Къ югу отъ Дорна-Ватра всѣ попытки противника атаковать наши части въ районѣ Бельбора-Халло и Тольдышъ были остановлены нашимъ огнемъ и контръ-атаками.

Кавказскій фронтъ.

Безъ переменъ.

Румынскій фронтъ.

А) Трансильванія.

Въ долину Аргиса обнаружено наступленіе противника; на прочихъ участкахъ ничего существеннаго.

На правомъ берегу Дуная нами заняты деревни Шалалы и Гиздралъ.

Б) Добруджа.

Въ Добруджѣ наши части вновь продвинулись къ югу.

Официальное сообщеніе французской главн. квартиры.

ПАРИЖЪ, 29 октября. — Къ северу р. Соммы въ районахъ Лебефъ происходитъ довольно сильныя артиллерійскія бои. Къ югу отъ р. Соммы германцы произвели утромъ противъ французскихъ позицій — подступовъ къ Денверу сильную атаку, съ примѣненіемъ вооруженія усиленной мощности, которая была отражена огнемъ, причемъ атакующіе понесли серьезныя потери. Французы удержали свои позиціи. На остальномъ фронтѣ ничего существеннаго.

Дѣйствіе летчиковъ.

Днемъ 28 октября французскими летчиками сбиты три германскихъ аппарата въ районѣ р. Соммы. Два аппарата сбиты лейтенантомъ Гинемеромъ къ югу отъ Эль и около Монруа, что составляетъ 21 летательный аппаратъ уничтоженъ этимъ летчикомъ. Въ ночь на 28 октября французскія воздушныя эскадры обросили 2.205 килограммъ взрывчатыхъ веществъ надъ германскими желѣзнодорожными станціями, лагерными расположеніями, воздухоплавательными парями. На фронтѣ Соммы одинъ изъ французскихъ аппаратовъ совершилъ полетъ надъ Рейномъ, между Небринахомъ и Страсбургомъ, причемъ обросилъ шесть снарядовъ на вокзалѣ въ Оффенбургѣ, сильно повредилъ его.

Вечернее официальное сообщеніе.

ПАРИЖЪ, 29 октября. — Къ северу отъ Соммы захватили нѣсколько частей неприятельскихъ траншей. Къ сѣверо-востоку отъ Лебефъ въ районѣ Саизеля, германскія контръ-атаки, направленные въ послѣдній пунктъ, были легко отражены. Мы взяли нѣсколько лѣтнихъ. Къ югу отъ Соммы продолжается съ перерывами бомбардировка, довольно напряженная. На участкахъ Прессуаръ, Обленкуръ, на правомъ берегу Мааса, происходила усиленная артиллерійская перестрѣлка по всему фронту. Между кампюнами Одромонъ — Дайлю пѣхотныхъ дѣйствій принято не было. На всѣхъ другихъ пунктахъ день прошелъ спокойно.

ÖZGEÇMİŞ

Atilla Ekrem YAVUZ, 11.12.1992 tarihinde Kocaeli İli Kartepe İlçesi'nde doğdu. 2006 yılında Maşukiye Leyla Sarıgöl İlköğretim Okulu'nu; 2011 yılında İzmit İmam Hatip Lisesi'ni; 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi – Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü'nü bitirdi. 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programına başladı.

YAVUZ, bekâr olup, İngilizce ve Rusça bilmektedir.